

LAIN VARJOLLA

ROMAANI PERÄ-POHJOLASTA

KIRJOITTI

VÄINÖ KATAJA

KUSTANTAJA

ARVI A. KARISTO HÄMEENLINNA,

LAIN VÄRJÖLLÄ

ROMAANI KERTOMUKSIA

VAIKO KATAJA

HÄMEENLINNA
O. Y. HÄMEENLINNAN UUSI KIRJAPAINO
1909

Viraniemen talo oli siinä, jossa ylimaan erämaista juokseva vuolas virta teki käyrän polven. Talon yläpuolella syöksyi joki korkeiden vaarojen välistä, korvapaikoissa väkeväksi virraksi muodostuen. Mutta alempana taloa leveni se korkearantaiseksi suvannoksi ja virtaili sitten, heinävien saarien väliin vuopioita tehden, haaraantuen ja putaita pitkin eteenpäin, kunnes saarien läpi päästyään taas kokosi voimansa yhdeksi juovaksi, joka syveten ja virtavammaksi käyden lähti koskia kohden kulkemaan.

Talo oli niemen nenässä, johon ylimaan vihasien vesien vauhti näytti lakkaavan ja jossa ne suvannoksi levenivät. Korkea oli koko kylänkin rantatörmä, mutta Viraniemen kohdalla oli se korkein, kivisin ja jyrkin. Tulvavesi ja kevätjääät olivat rantatörmän kupeet syöneet ja iskeneet syviin lohmuihin, joissa pajupensaat itsepäisesti pitivät paikkaansa ja voimiensa takaa turvasivat rantatörmää.

Kahden miespolven aikana oli taloa hoidettu verrattain huonosti niin maiden kuin metsienkin

suhteen. Oli vaan aina otettu eikä oltu mitään annettu. Mutta talo pysyi sittenkin suunnillaan, kun sillä olivat harvinaisen hyvät luonnonniityt, jotka ilman minkäänlaista hoitoa tai ihmisten apua kasvoivat vuosittain parinkinkymmenen lehmän heinät. Sitä paitse turvasivat taloa hallalta joen uoman lämmin höyry ja pohjoispuolella korkeat vaarat. Pellot olivat länsietelään viettävällä mäen rinteellä, jossa vilja kypsyi semmosinakin vuosina, joina ei muissa kylissä saatu muuta kuin ruumenia ja lentäviä kaunoja.

Israeli, talon nykyinen isäntä, joka tämän kuvauksen alkaessa jo oli kahdeksankymmenen vuotias, oli nuoruutensa ensimmäisinä vuosina näyttänyt olevan innokas ja toimelias maamies. Mutta myöhemmin, kun hän joutui suuren laestadiolaisen herätysliikkeen keskelle ja itse oli lahjakas puhuja ja liikkeen johtajan ja perustajan parhaita opetuslapsia, unhotti hän maansa ja mantunsa. Talo jäi hoidotta, kun isäntä antausi herätysliikkeen palvelijaksi ja alkoi tehdä saarnamatkoja pitkin leivätöntä Lappia ja laajaa Perä-Pohjolaa.

Hänen oma uskonsa oli vilpittöntä ja järkähtämätöntä ja ne, jotka häntä kuuntelivat, saivat voimia hänen saarnoistaan. Vuodet ja vuosikymmenet kuuluivat nopeaan niin ettei hän huomannut-

kaan lastensa kasvaneen ja talonsa hoidotta jääneen. Pyhässä innossaan ja vakuutettuna asiansa oikeudesta, ei hän huomannut, että se pyhä innostus, joka ensi alussa heränneitä kirkasti, alkoi vähitellen laimeta ja muuttua. Ei hän havainnut sitäkään että suurina seurailtoina, joina kaukaisia uskovaisia majaili hänen kodissaan, paha henki oli rakentanut kappelin hänen oman talonsa tanhuville. Myöhemmin näki hän yhden ja toisen heränneen lankeavan takaisin syntiseen elämäänsä, mutta hän piti sitä vaan Herran varoituksena ja rupesi vielä voimakkaammin Jumalan sanaa julistamaan.

Ja vaikka hän näki omien lapsiensa, joita hän ei jaksanut kurissa pitää, elävän maailman elämää ja lihan himossa ja tiesi velkakuormansa kasvavan ja talon kulkevan häviötä kohden, kiitti hän kuitenkin Herraansa ja otti kaiken pahan lahjana Häneltä.

Sitä mukaa kuin hänen sielunsa irtaantui kaikesta maallisesta niin tarkoin, ettei hän välittänyt mistään, mikä koski maallisia oloja, sitä mukaa suureni ja paisui hänen ilonsa tulevaa autuasta elämää ajatellessa. Vanhemmiten muuttuikin hänen uskonsa jonkinlaiseksi sairaalloiseksi mielenliikutukseksi. Kaikki lapsensa, paitsi nuorinta poi-

kaansa Perttua, oli hän tuominnut helvettiin ja uskoi vahvasti, että Jumala vasite ne oli hänen kuritukseksen jumalattomiksi tehnyt.

Hänen vaimonsa Rebekka, joka oli samaan aikaan herännyt kuin hän itsekin, oli luonteeltaan peräti siivo ja alamielinen. Hän seurasi miestään kaukaisilla retkillä Lappiin asti ja seurailtoina hän alotti virrenveisuulla miehensä saarnan ja taas sen samoin lopetti. Niin olivat he yhdessä Jumalan sanaa kulkeneet julistamassa monina pakkastalvina ja koti oli palvelijain ja lasten hallussa.

Mutta sitten kun syntyi tämä nuorin lapsi Perttu, eivät he enään pitemmille matkoille lähteneet. He kuuluivat vaan sanomia, että vanhat, totiset kristityt kuolivat pois toinen toisensa perästä ja nuoremmat lankesivat ja ettei uusia enään sijalle ilmestynyt. Suuret kokouksetkin olivat loppuneet ja vain harvoin kokoontuivat kylien vanhimmat yhteiseen illanviettoon Jumalaansa palvelemaan.

Kaiken tuon ja lisäksi sen, että koko laestadiolainen liike oli sammumaan päin ja että uskoon oli ilmaantunut eri katsantokantoja, jopa lahkojakin, kuuli ukko Israeli karvastelevin mielin. Mutta hänen oma uskonsa ei häntä jättänyt ja sen vuoksi

muuttuikin hänen loppuelämänsä yhdeksi ainoaksi kiitosvirren veisuksi.

Semmoisessa kodissa kasvoi Perttu, ankaran isän ja lempeän äidin hoidossa.

Tämän Perttu Viraniemen elämän vaiheita tässä kuvauksessa kerrotaan.

I.

Talon laajinta ja parasta peltoa, Viinamäeksi kutsuttua, oli Perttu kevätkylvölle valmistamassa. Kevät oli tänä vuonna tullut tavattoman varhain ja touon aika näytti lupaavalta. Vappuna jo loi valtavyölä jäänsä erinomaisempia vahingoita tekeväksi. Sadetta ja lämpöisiä päiväpaisteisia päiviä oli sittemmin riittänyt niin että kesä kerrankin näytti tulevan kertomatta. Ei muistanut Perttu näin varhaista kesän tuloa eivätkä sitä muistaneet vanhemmat miehetkään.

Viinamäen pelto lähti talon navetan takaa ja nousi takalistolle päin loivana myötäleenä. Mutta metsän rantaan, johon pelto päättyi, oli lopulta jyrkkää vastaletta, jossa hevonen sai ponnistaa kaikki voimansa ennenkun pääsi vaon päähän. Siinä olikin sitten, joka vaon käytyä, lepohetki sekä miehelle että hevoselle.

Siihen Perttu nytkin vanhan Laukkinsa pysähtyi, korjasi harjaa länkien alta ja puhutteli kehoittavasti vanhaa, uskollista kumppaniaan. Itse

istahti hän kivelle, joka oli metsän puolella pienarta ja jossa hän aina jalkaansa levähytti kyn-täessään, kylväessään ja karhitessaan.

Se oli käynyt rakkaaksi tuo kivi jo Pertulle, sillä siihen liittyi muistoja varhaisimmilta lapsuusvuosilta. Siinä oli ennen leikitty, pidetty nuotiota sekä sen kupeella että päällä ja siinä aina marjaan mennessä käytiin Tapiolta runsaasti marjoja pyytämässä ja huudettiin tuulen jumalalle, että antaisi tuulien puhaltaa, etteivät sääsket hätyyttelisi marjamiehiä. Ja siinä samalla kivellä kerrottiin ennen muinoin, kun nykyinen Viinamäen pelto vielä oli metsän peitossa, maltijain halla-aamuina varjelleen peltoja. Mutta nyt olivat haltijat loitonneet etemmäksi takalistolle, kun Viinämäki oli peltona.

Kiven päälle kiipesi Perttu nytkin, haki tupakka-vehkeensä esille ja sytytti piippunsa. Hän oli vankka, pian kolmenkymmenen vuotias mies. Hartiat olivat leveät ja hiukan kumarat. Silmät suuret, surumieliset ja hiukset vaaleat. Ylähuulessa oli vähän kevätahvan panemaa partaa, joka oli vaaleampaa kuin kulmakarvat. Kädet olivat vankat, kämmenet leveät ja känsäiset. Sormet olivat nyt, kovan kevätkynnön aikana niin kangistuneet, etteivät tahtoneet tupakkakukkaroon sopia. Ja tupakkaa piippuun pannessaan Perttu vaipui

omiin ajatuksiinsa. Eivät hänen ajatuksensa olleet hauskoja, eivätkä hänen toiveensa valoisia. Ne eivät olleet sen valoisemmiksi tulleet, vaikka hän aina toivoi ja toivoi. Yhdenlaista epätietoista oli hänen elämänsä ollut lapsuudesta asti eikä se näyttänyt hänen onnensa aurinko nousevankaan ja nyt hän pian olisi kolmenkymmenen. Vuodet olivat kuluneet niin kumman nopeasti, toinen seurasi toistaan, mutta hänen elämälleen ne eivät tuoneet minkäänlaista muutosta. Jouluna hän arveli: minkähänlainen on maailma ja minun elämäni ensi jouluna. Ja kun joulua tuli, oli hänen elämänsä samanlaista. Touon aikana hän mietti: minkälainen lienee tulevana vuonna kylvön aika... kylvänköhän minä silloin... Ja kun tuli kylvönaika ja hän taas oli kylvämässä ei mitään sellaista ollut tapahtunut, joka olisi vienyt häntä likemmäksi toiveittensa toteutumista.

Mutta saatuaan piippunsa syyttymään jouti hän silmäilemään alas jokilaaksoon, kylälle ja taloihin, jotka sopivat tänne korkealle mäenrintaan komeasti näkymään. Ilta oli ihana ja tyven, päivän lännen ilmoille kallistumassa. Tulvillaan, keväisiä voimiaan uhkuen, virtaili vielä valtaväylä, kirkkaita vesiä tuntureilta kuljetellen. Keväistä voimaa se näytti uhkuvan, kun rantatörmien ta-

salla vesi virtaili, virtaili hauskesti sivu kotokylän aukenevalle suvannolle loitommalle. Siinä olivat kylän talot jokitörmällä mikä etempänä, mikä likempänä törmän kamaraa. Pertun koti, Viraniemi, oli ylimmäinen talo niemen nenässä, joen polvekkeessa. Täältä mäeltäkään ei ollut joen polveen, siihen jossa joki maahan pisti kun muutamia hyviä kivenheittoja.

Kevätkylvöjen teossa oltiin joka talossa. Missä kynnettiin, missä kylvettiin ja missä karhittiin. Kiirettä ja hoppua näytti kaikilla olevan. Siemen oli maahan saatava, sillä nurmea työnsi jo pellon piennar ja koivun urpo pyrki puhkeamaan.

Ilta-aurinko valaisi hauskesti kylän taloja ja mäen rinteellä olevia peltoja. Ilmassa tuoksui verksen mullan ja nuoren lehvän lemua. Mutta Pertun mieli oli raskas ja painava. Miksei hänkin iloinnut ja toivoa täynnä riemuinnut nyt, kun paisuva kevät oli käsissä ja luonto uuteen kesään heräili? Ja miksi ei ollut nyt hauskaa hänelläkin, kun kylvön aika oli parhaillaan ja taivas ja maa lupaavilta näyttivät...?

Ei ollut näin raskasta kylvönaikaa Pertullakaan ollut moneen vuoteen. Oli ollut hyvinkin hauskoja touon aikoja. Silloin varsinkin kun toivoi kerran pääsevänsä omaksi herrakseen ja uskoi

palkkansa saavan monien pitkien ja raskaiden vuosien työnteosta.

Siinä oli kotitalo, tässä ympärillä hänelle rakkaaksi käyneet pellot, jotka hän omin voimin oli hyvään kuntoon laittanut. Kiviä oli pelloilta poistanut, isoja lantatunkioita valmistanut, niittyä perannut. Oli hän koettanut vähillä varoillaan rakennuksiakin korjailla. Navetan oli laudottanut aivan hiljan ja pirttiin oli vasta tänä kevännä tehty uusi muuri, mutta monta paikkaa oli korjaamatta, monta rakoa odottamassa. Olisi tarvinnut koko talon rakennukset maalata punaseksi ja saada asuinrakennukseen uudet akkunat...

— Jos olisi ainakin ollut viisaampaa ja hänelle itselleen parempaa että olisi tehnyt niinkuin olivat tehneet vanhemmat veljet. Mieheksi tultuaan olivat menneet yhtiön töihin ja jättäneet talon työt huiskin haiskin. Kaksi velimiestä oli Amerikassa, toiset kulkivat vieläkin tukkitöissä ja kävivät talvisydämen aikana ruokaa ja lämmintä entisessä kodissaan hakemassa...

Kelvottomat ja laiskat!

Olisivat pysyneet kotona, olisi miehissä työtä tehty... Peltoja olisi voinut laajentaa, niittyä lisää raivata... Ja jos olisi saatu vielä Lommalle velka maksetuksi, olisi saatu itse heinät tehdä Ho-

peasaaresta, jonka koko heinän kasvu nyt vuosittain meni Lommalle rahalainan koron maksoksi. . .

Talon paras ja heinävin niitty. . . Karja olisi saatu lukuisammaksi ja tulot siten suurenemaan. Mutta veljet olivat vaan napsisseet vanhaa ja vasta isää ja sanoneet, ettei tässä velkapesässä kannata työtä tehdä, kun ei mitään koskaan saa palkakseen. . . Ja niin he menivät ja jättivät. . . jättivät pellot, kävätuiton aika kun oli, kylvämättä, vaikka tiesivät, ettei isä kykene ja työväestä on puute. . . Monta semmoista hetkeä oli Pertulle jäänyt mieleen ja hän muisti kuinka hän pahasena poikana jo lantaa pelloille ajoi ja koetti opetella kyntämään.

Ne olivat nytkin niin ikäviä ajatella ne entiset ajat, että melkein itkeä teki mieli. . .

Mutta sitten tuli vähän hauskeempia aikoja ja hänen intonsa maatyöhön kasvoi sitä mukaa kun hän näki kuinka kiitollinen maa oli hänen työnteostaan. Isä ja äiti kiittelivät ja äidin toivo oli kokonaan kohdistunut häneen, nuorimpaan poikaansa. Häneen luotti ja hänestä toivoi vanhuutensa turvaa. . .

Vanha, kivuloinen äiti raukka!

Pertun piippu oli sammunut, hän heräsi mietteistään ja melkein kuin katumoissaan että oli niin

kauvan levähtänyt, hän nopeaan laskeusi kiveltä ja alkoi kyntää. Hän ehtisi tänä iltana saada Viinamäen kynnytyksi ja yön tullen hän kylväisi... Yöllä oli hauska kylvää... Oli tyventä ja valoisaa ja yörastaan laulu ilahutti mieltä...

Väsytys hänen jäsenissään alkoi tuntua, sillä koko edellisenkin yön oli hän liikkeellä ollut. Verkkään ja raskaasti käveli Laukkikin, vanha paljon raskasta työtä tehnyt ainoa hevonen...

— Kävelepä nyt, Laukki!

Parastansa Laukki raiska koetti vaikka takajalat olivat pattia täynnä ja etujalatkin vaivaiset. Mutta Perttu kun hoiti uskollista kumppaniaan hyvästi, kooten sille makeamman palankin ja apehtien illoin aamuin, jaksoi se vielä hiljakseen talon työtä tehdä. Kun Perttu oli ehtinyt vaon rantapähän ja aikoi juuri pellon toista laitaa palata mäkeen takaisin, näki hän navettakujasta, että hänen sisarensa Kustaava pihasta lähti häntä kohti kävelemään.

— Perttu! Odota Perttu vähäsen, — huusi hän ja tuli pellolle.

Perttu pysähtyi Laukin ja jäi tyytymätön ilme kasvoillaan vartomaan sisarensa tuloa.

Vähä väliä kävi sisar Kustaava entisessä kodissaan milloin mitäkin pyytämässä. Hän oli nuo-

rena joutunut naimisiin mökkiläisen Poro-Junnon kanssa. Heillä oli monta lasta ja puute ja köyhyys ahdisti alituisesti perhettä, sillä mies kulki tukkilaisena ja tuhlassi ansionsa.

Kyynelsilmin kertoi sisar, ettei hänellä ollut mitään syömistä. Junno oli jo lumen lähtiessä mennyt tukkijoelle ja aikonut rahaa lähettää, mutta ei ollut vielä penniäkään lähettänyt.

Perttu kuunteli sisarensa puhetta suuttumuksen puna kasvoillaan.

— Ei ole minulla mitään antamista, — sanoi hän.

Sisar alkoi itkeä.

— Sydämettämiä olette kaikki niin sisaret kuin veljet... Sinunkin pitäisi tietää, etten syö laiskan leipää minä — sanoi hän lisäksi, mutta näytti heltyvän niinkuin ennenkin.

Sisar yhä itki.

— Sopsisihan minunkin jättää vanhempani ja lähteä rahoja muualta ansaitsemaan... Mikset pyydä Hannulta ja Ilkalta?

— Ei heillä ole, — nyyhki sisar.

— Vaan minullako sitten luulet avun varaa olevan? Työtä olen tehnyt koko elinaikani... Kenen hyväksi?

Pertun ääni soi kovemmalta kuin koskaan en-

nen. Sisar ei muistanut koskaan hyväluontoista veljeään nähneensä niin kitsaana ja pahalla tuulella.

— Mikä sinun on, kun olet niin kiukkuinen? kysyi hän kesken itkunsa.

— Se minun on, että alan kyllääntyä koko elämälle...

Ja Perttu käänsi selkensä ja katsoi metsään päin. Mutta hän kuuli sisaren nyyhkytykset takanaan.

— Mitä sitten taas tahdot? kysyi hän hetken kulluttua ja sisar kuuli äänestä, että pahin kiukku oli mennyt ohi.

— Antaisit vähä jauhoja ja eikö sinulta liikenisi perunan siemeniäkin?

Perttu oli hetken vaiti, sitten sanoi:

— Kyllä sisar kulta sait kelvottoman miehen sinäkin! —

Ja sen sanottuaan läksi hän pihaan, nouti apetta Laukille, jättäen sen vaon viereen valjaisiin syömään. Sisar seurasi hänen liikkeitään ja kun Perttu lähti pirttiin päin, käveli sisar perässä, arvaten, ettei Perttu tälläkään kertaa voinut auttamatta olla.

— — —

Kun sisar oli saanut mitä oli tahtonut ja poistu-

nut, istahti Perttu väsyneesti pirtin penkille. Äiti makasi sängyssä, oli jo pari viikkoa ollut vuoteen omana. Ei tuntenut kipuja, vaan heikkouttaan valitteli. Kyyneliään näkyi äiti pyyhkivän kun alkoi puhua:

— Minä kielsin Kustaavaa sinulta mitään pyytämästä. Sanoin että olet raskaalla mielellä muutenkin . . . Vaan kyllä Jumala sinulle suopi takaisin . . . Ei mene Jumalan oma sana hukkaan kun hän on luvannut onnea ja menestystä niille, jotka kunnioittavat ja rakastavat vanhempiaan ja pitävät sellaista huolta kuin sinä meistä kahdesta vanhasta isästäsi ja minusta . . . Kyllä Jumala sinulle siunaa . . .

Pertulla pyöri kiivas vastaus jo huulilla, mutta muistaessaan, että äiti oli niin heikko, ettei mitään pahaa sietänyt, vaikenen hän.

Äiti jatkoi:

— En yhdenkään lapseni puolesta ole niin paljon Jumalaa rukoillut kuin sinun . . . Kyllä me molemmin sekä isäsi, että minä ymmärrämme kuinka sinä olet uhrannut elämäsi meidän hyväksemme . . . eikä Jumala jätä sinua palkitsematta . . . Jumala on kuullut minun rukoukseni ja jättänyt sinut meitä hoivaamaan . . .

Äiti puhui aina noin silloin, kun tiesi Pertun ole-

van kiusoissa ja huolissaan. Eikä Perttu koskaan jaksanut äidille vastaan sanoa, vaikka monasti mieli teki. Äiti ei osannut aavistaa mitä Perttu sai kokea. Ja usein kun äiti puhui Jumalasta ja Hänen siunauksestaan, lämpeni Perttu ja pillahdi itkuun äidin kanssa.

— Sinähän olet ainoa iloni ja toivoni!

Äiti katsoi Perttuun kysyvästi ja melkein kuin kummastellen, ettei Perttu tullut äidin luo.

— Minä en todellakaan tiedä mistä siemenet saan Viinamäkeen, sillä ne, jotka syksyllä riihessä jo erotin siemeniksi ovat aitasta kadonneet, sanoi Perttu vihdoin synkällä äänellä. — Nyt vasta näin, kun aitassa kävin . . . Rahaa ei ole ja kukapa uskoisi velkaa . . .

Äiti tiesi mihin siemenet olivat joutuneet. Hän oli itse ne antanut Kustaavan miehelle talvella. Mies oli luvannut maksaa mutta äiti oli koko asian unhottanut.

— Ja miten elämme nyt kesän, kun vilja on lopussa ja jauhojakaan ei enään ole kuin yksi säkillinen . . .

Äiti ratkesi kovempaan itkuun.

Pertun sydän pehmeni aivan äkkiä ja katuen että oli äidille mitään siemenistä puhunut, sanoi hän lohduttavalla äänellä:

— No ehkäpä tässä jonkun keinon keksii ja on se Jokijalan isäntä luvannut lainan jos kesken loppuvat. Elköö nyt rakas äiti siitä huolehtiko . . .

Ja kun hän näki, että äiti alkoi tyyntyä, käveli hän äidin sängyn luo ja virkkoi:

— Saattaa tässä sentään tulla meille hauskemmat päivätkin. Olen kuullut, että tänne tulee paperipuun ostajia ja meilläkin olisi paperipuumetsää kelpolailla . . . Saadaan tässä ehkä Lommallekin velka maksetuksi, että saisi Hopeasaaresta heinän itse tehdä . . .

Äidin kasvot kirkastuivat.

— Eipä sitä tiedä jos Jumala hyvinkin on kuulut minun rukoukseni, — sanoi hän hymyillen Pertulle!

Keveämmällä mielellä lähti Perttu jatkamaan kesken jäänyttä kyntöään. Laukki olikin jo appeensa syönyt ja seiso i huuli lerpallaan ja silmät puoliummessa ajajaansa odotellen.

— Nyt, Laukki, yritetään, että saamme Viinmäen kylvövalmiiksi, — puheli hän Laukille.

Mutta äskeiset ikävät ajatukset eivät luopuneet hänestä, tulivat nyt vielä suuremmalla voimalla ja istuttivat epätoivon ajatuksia nuoren miehen sydämeen.

Suuttumus valtasi hänet ensiksi kun hän aittaaan

tultuaan ja ullakolle kiivettyään näki, että hänen parhaat siemenohransa olivat melkein kaikki poissa. Hän, joka ne riihessä puhdisti vasite parhaan pellon raskaimmat jyvät, ja kantoi aitan ullakkoon suureen ammeeseen kevätkylvöä varten! Melkein kaikki oli viety!

Semmoista oli tapahtunut ennenkin. Äiti ei saattanut olla antamatta, kun tiesi vähänkin olevan! Ja ne sydämettömät siskot! Ne voivat ottaa, ne voivat nylkeä hänet puti puhtaaksi! Vaikka tiesivät, että hän teki työtä yötä päivää, näki suorastaan nälkää, kootakseen edes korkojen maksoksi rahaa!

Ei, ei! Ei ollut hänellä koskaan toivoa päästä velattomaksi ja saada tämä rakas paikka omaksi!

Hänen mielensä kävi niin liikutuksiin, ettei hän malttanut enään samaa verkkaa tahtia astua, vaan hätyytteli Laukkia nopeampaan kulkuun...

— Kynnetään kuitenkin... kuka sitten kylvänee ja leikanneekin...

Ja hän iski Laukkia ohjapuolella kylkeen että läiskähti...

Käki kukahti kuudessa aivan ison kiven takana. Hänen ajatuksensa saivat toisen suunnan. — Jospa niitä nyt tulisi niitä paperipuun ostajia... ehkä siitä tuosta Särkirovon sarasta jotakin saisi, että

Lomman velankaan pystyisi maksamaan... Siinä oli kaunista petäjikköä ja komeaa, tummaoksaista kuusikkoa, jota Perttu oli hoitanut kuin silmä-teräänsä. Talon muut metsäsarot olivat myydyt ja raiskatut ettei ollut liioin linnunistuinta. Kantoja ja tuulenkaatoja oli ja niitä oli Perttu talon tarvepuiksi koonnut.

Sekin oli, kun isältä puulaaki vei melkein ilmaiseksi koko Lompolajoen saran! Monta tuhatta kaunista tukkia! Eikä ollut velka sillä lyhennyt!

Perttu oli ollut silloin pieni, mutta hän muisti vielä kuinka isä itki, kun näki itsensä petetyksi!

Eivätkä silloinkaan vanhemmat veljet, jotka jo olivat täysiä miehiä käyneet asiaan käsiksi...

Semmoinen oli isä ollut aina. Uskoi muita rehellisiksi, kun itse ei väärin tahtonut! Jakanut ja antanut niinkauvan kun on ollut...

Ukko raukka!

Ei häntä käynyt moittiminen. Hyväsydäminen, antelias ja kaikkia palveleva mies. Jumalaansa luotti ja ijankaikkista iloa toivoi... ja sinne kai hän kostuneekin...

— — —
Oli jo yö puolessa kun Perttu sai Viinamäen kynnetyksi. Nyt ei olisi muuta kun kylvää...

Kun hän Laukin oli talliin vienyt, appeen tehnyt ja yöheinät soimeen nostanut päätti hän käydä aitan hinkaloista kokoamassa siemeniksi mitä sieltä mahdollisesti vielä karttuisi. Ei olisikaan ollut enään muuta peltoa kylvämättä kun Viinamäki, mutta siihen menisi, vaikka harvaankin kylväisi vähintään vanha tynnyri...

Hän kävi pirttiin. Äitikin oli nukkunut ja isä kylältä ilmestynyt vuoteelleen. Vanha karjakko-Kreeta, joka oli talon ainoa palvelija oli hänkin vuoteessaan. He nukkuivat kaikki. Perttu liikkui hiljaa, etteivät heräisi. Pöydälle oli hänelle jätetty illallinen: leipää, jonka päälle äiti oli voinokareen tuonut, ja tuopillinen maitoa. Mutta nälkää hän ei tuntenut, vaikka uni painoi silmäluomia. Hän otti aitan avaimen valtaorren nauhalasta, jossa sillä oli vakituinen paikkansa ja hiipi ulos, hiljaa painaen oven kiinni...

Hän lähti jo aitalle päin käymään, mutta seura-ten omia ajatuksiaan poikkesikin hän puutarhaan, joka oli rakennuksen takana jokitörmällä. Joka ilta ja aamu kävi hän puutarhassa.

Sillä Pertun se yksinään oli. Ennen ei yhtään puuta siinä ollut ja maakin oli ollut viljelemätöntä, karua kivikkoa...

Mutta nyt! Viisitoista vuotta siitä nyt oli juuri

tänä kevännä, kun hän nämä ensimmäiset puut istutti! Tuon pihlajan tuohon... nuo kaksi koivua joen puolelle ja tuomet pohjoispuolelle!

Kuinka ne olivat kasvaneet, varttuneet ja komistuneet tällä ajalla! Ja joka vuosi sitten lisää... nyt oli jo kokonainen puisto...! Viiden-toista vuoden päästä... joka silloin elää ja näkee...

Hän unhotti äskeiset huolensa ja hänen jäykillä kasvoilleen ilmausi ilon ja riemun ilme. Hän kävi tunnustelemaan koivujen puhkeavia urpuja ja iloitsi sydämessään nähdessään, että vanhin tuomi tulisi kukkia täpösen täyteen...

— Ihan joutavaa hommaa — oli hänelle sanottu, kun hän puutarhassaan puuhaili.

Ja kerran oli hän kuullut, kun naapurikylän miehet soutuessaan sivu olivat veneessään keskustelleet. — Mitä risukkoa se tuo Viraniemen Perttu tuonne kasvattaa? — oli toinen kysynyt.

— Samanlaista puutarhaa siihen hommaa kuin on pappilassakin, — siihen toinen oli vastannut.

— Pitäisivät olla puumerkit kotona sillä, joka komeaa puutarhaa aikoo...

Ja siihen suuntaan olivat muutkin arvelleet.

Ne olivat kuitenkin semmoisia ystäviä nämä hänen puunsa, että ne eivät pettäneet ja ilahuttivat

sydäntä silloinkin, kun se surusta oli halkeamaisillaan.

Mutta oli hän sentään saanut paljon kiitoksia-kin puutarhastaan. Oli käynyt kerrankin kaukaa muudan matkustaja, joka oli kehunut koko paikkaa kauniiksi ja varsinkin Pertun puita . . .

Mutta taas hänen ilonsa katosi yht'äkkiä niin kuin se oli tullutkin. Tuli hyvin usein ja varsinkin oli näinä viimeisinä aikoina tullut epämääräinen pelko siitä, ettei hän saanut tästä itse nauttia . . . ja velka . . . velka . . . painoi kuin helvetin liekki silloin aina mieltä. Kaikki hänen työntekonsa, vaivat ja äärettömät vastukset, jotka hän sitkeästi oli kestänyt . . . kaikki menisivät hukkaan . . . ja hän saisi lähteä tyhjin kourin kävelemään.

Mutta vaikka hän sitä pelkäsi ja mietti, jäi aina joka kerta sydämen pohjalle toivo siitä, että ei voinut niin käydä ja että joku ihme tapahtuu . . . sillä niin oli äitikin aina vakuuttanut . . . ihme sellainen, joka on kumma ihmisten mielestä, mutta Jumalalle vähäinen . . .

Niissä mietteissään hän tapasi itsensä aitan ovea aukasemassa . . .

Tyhjät, suuret hinkalot ammittivat häntä vastaan kuin kummitukset . . .

— Tyhjät . . . tyhjät, — hoki hän, haki säkin
kainaloonsa ja nousi ullakkoon siemeniä keräile-
mään.

II.

Viinamäkeään on Perttu kylvässä.

On yö, lämmin, valoisa Pohjolan yö. Kylältä on ääni lakannut kuulumasta ja pelloilta on väki kadonnut. Ei näy muita liikkeellä kuin naapurin, Jokijalan isäntä, joka hänkin näkyy kylvöhommassa olevan. Toukoyöt ovat aina ennen olleet Pertun hauskimpia hetkiä, kun kenenkään häiritsemättä sai työtään tehdä ja kun jaksoi tuudittaa mielensä ja sydämensä siihen uskoon, että tämä kaikki, pellot ja nurmet ja metsä tuolla etempänä olivat hänen . . . joka ne oli omalla voimallaan kuntoon saattanut. Ja ne hetket varsinkin, kun kuvaili, että koko vainio olisi mainiossa kasvukunnossa, puutarhan puut kukassa ja Hanna kävelisi sieltä pihasta päin ja tulisi tänne kivelle asti ja toisi tullessaan kahvia ja vehnästä . . . Heidän hyvässä kunnossa oleva kotinsa oli tuo punanen rakennus ja tuo uljas, uusi navetta, jossa silloin tällöin kalakahti kello . . .

Mutta ei ollut Pertun toivo toteentunut. Saisiko koskaan sanoa omakseen tätä?

Millä ja miten saisi velat maksetuksi?

Että saisi sen salasimman, pyhimmän ilosanomman Hannalle viedä: Nyt on meillä oma, velaton koto!

Monta pitkää vuotta oli sitä toivonut, monta unetonta yötä valvonut silloin jo, kun ei vielä tiennytkään että Hanna häntä samoin lempi kuin hänkin Hannaa.

Hanna! Hanna! Hänen nuoruutensa morsian ja tulevaisuutensa toivo! Hänen ilonsa ja hoi-vaajansa epätoivonkin mustina hetkinä! Jospa hän jaksaisi tehdä työtä ja taistella, että se unelma, jota kauvan, kauvan oli odottanut, kerrankaan toteentuisi!

Ei ollut hän tavannut Hannaa useaan viikkoon, vaikka Hannan koti oli toisessa päässä kylää. Ei ollut saanut Hannalle huolistaan puhua, ei toivoistaan mainita. Silloin oli aina, Hannan kohdatuaan, helpompi elää ja toivoa, työtä tehdä ja vartoa iloisempaa aikaa. Hanna osasi lohduttaa ja lupasi vartoa, oli jo vartunut kohta kymmenen vuotta . . .

Hän heitteli siementä kuin vihapäissään, sillä niitä oli vähän, kylvöstä tuli harva . . . Mutta ei

ollut hän lähtenyt lainaamaan vaikka uskoikin saavansa Jokijalan isännältä. — Panen sen mitä on. . . muuta ei voi, — arveli hän itseksensä kun viimeisiä jyviä pudisti säkistä vakkaan. Ja vaikka hän tiesi kylvöstä harvan tulevan, oli hänellä sydämen pohjalla uskona, että siihen sittenkin tulee taajuutta.

Kun hän oli mäkipäähän peltoa tulossa ja oli juuri viimeisiä jyviä vakasta heittelemässä, näki hän Jokijalan isännän astuvan piennarta pitkin hänen luokseen. Jokijalan isäntä oli jo ikämies, kasvot sileät ja hyväntahtoiset ja leppeys koko olennessa. Hän oli aina kohdellut Perttua erinomaisella ystävyydellä ja aina, naapurina ollen, koki auttaa missä vaan kykeni ja voi.

— Jopa taitaa Viinämäki olla kylvettynä, — arveli hän ja istahti pyörtänölle. — Jo sain minäkin viimeisen kylvöni tehdyksi, mutta väsymys tuntuukin.

Hän alkoi panna piippuunsa ja Perttu oli huomavinaan, että hän tarkasteli kylvöä. Ennen oli usein sanonut että Perttu oli hyvä kylväjä. Hänen silmistään Perttu luki mitä naapuri ajatteli, mutta ei mitään virkannut.

— Istu sinäkin nyt ja pane piippuusi, — sanoi hän sitten Pertulle.

Perttu kävi pientarelle Jokijalan viereen ja kanoi hänkin piippunsa esille.

— Pane tästä minun kukkarostani, tarjosi hän.

— Lupaavalta näyttää nyt tämän touon aika, — sanoi Perttu kiitokseksi.

Kotvan aikaa tupakoivat he mitään puhumatta. Hiljaista oli heidän ympärillään, väliin kukahti käki ja yörastaat lirittivät kilvan takaliston kuusikossa. Tyyni oli suvanto ja suuret vihanhoivat saaret, joita vuopiot ja putaat toisistaan eroittivat hohtivat yön kirkkaudessa kuin vihanhoivat samettikentät. Etäisten vaarojen laeilla kimaltelivat jo nousevan päivän kultaiset säteet. Kumpikin mies näytti omiin ajatuksiinsa vaipuneelta. Harvoin kävi Jokijalan isäntä Viraniemessä ja silloinkin kun kävi, kävi asiallisella asialla. Perttu arvasi nytkin että jotakin tärkeämpää oli naapurilla sa-nottavana, sillä pitkissä mietteissä hän istui.

— Ei ole kai vielä tullut kauppakirjaa isäsi kanssa tehdyksi? sanoi naapuri vihdoin aivan niinkuin olisi jo asiasta ennen puhunut tai niinkuin Perttu olisi tiennyt hänen ajatuksensa.

— Ei ole tehty. Puhetta siitä jo on ollut kauvankin, vaan ei ole sen valmiinpaa tullut. Eikä siitä taitaisi isäukosta enään kauppakirjantekijäksi

ollakaan . . . Toisinaan tuntuu kuin hourailleisi . . .
puhuu puuta heinää.

Jokijalka mietti hetken, sitten alkoi puhua :

— Sinä katsot liian vähän omaa etuasi, Perttu!
Koko elinaikasi olet talon työtä tehnyt, saanut
koko vainion hyvään kuntoon ja aloittanut uudis-
viljelyksen Karhusuolle . . . Toiset eivät ole teh-
neet mitään . . . ovat vaan olleet sinulta ottamassa
. . . Sinun ansiotasi on, että talo on semmonenkin
kuin on . . . Olisi pitänyt kauppakirjan jo aikaa
tehdä, sinähän kuitenkin olet velkojen korkoakin
maksanut . . . niin olen kuullut . . . Eihän ole
isästäsi enään maan hoitajaksi, ei ole ollutkaan
sitten kun saarnamieheksi alkoi . . .

— Milläpä minä maksaisin talon velat, joita
on niin paljon, — sanoi Perttu alakuloisesti väliin.

— Tuskin niitä yht'aikaa tarvitseisi maksaa . . .
Kai velkojat uskovat sinullekin, niinkuin ovat isäl-
lesikin uskoneet . . . ja Lommahan saa hirmuisen
suuren koron rahalleen, kun saapi heinää tehdä koko
Hopeasaaresta . . . ja itse velka on maahan kiinni-
tetty . . . Ala sinä poika ajatella asiaa ja ota emäntä
talon niin alat elää hauskeempaa elämää . . .

Oli naapuri välistä ennenkin siihen suuntaan
Pertulle puhunut, vaan ei näin suoraan koskaan.

— Eihän sinun elämästäsi noinkaan mitään tule . . . kun toiset vievät mitä sinä kokoat . . .

— Enhän minä heille mitään mahda, kun isä ja äiti heitä puolustavat, — sanoi Perttu alakuloisesti.

— Sepä se onkin! He ovat tottuneet sinulle tekemään aina niinkuin ovat tahtoneet ja samoin isällesi ja äidillesi, jotka eivät koskaan ole heitä saaneet tottelemaan . . . Senvuoksipa heistä onkin tullut semmoisia kulkulaisia, vaikka kyllä kai he ovat Jumalan sanaa kuulleet enemmän kuin muiden ihmisten lapset.

Siitä oli naapuri kerran isällekin sanonut. He eivät uskonasioissa koskaan sopineet, vaikka muuten naapureina olivat keskinäisessä sovussa. Naapuri ei koskaan jaksanut isälle antaa anteeksi sitä että hän saarnamiehenä maita mantereita kierteli ja jätti talonsa ja lapsensa hoidotta.

— Ja siitä ne ovat ensiksi velat ruvenneet kasvamaan.

Perttu kuunteli äänetönnä naapurin puhetta, mutta kun naapuri suoraan alkoi syyttämään isää kaikesta, siitäkin, ettei karja menestynyt ja siitä että hänen lapsistaan oli tullut syntisempiä ja roistompia kuin monen uskottoman lapsista, tuntui se Pertusta liialta. Isä ei koskaan napissut Jumalaa

vastaan, vaikka katkerat koettelemukset olivat aina hänen osalleen osuneet.

— Annamme sen vanhan, kuolemaan menevän vanhuksen olla a'allaan, sai Perttu Jokijalalle sanotuksi.

— Niinpä olkoon minun puolestani, — sanoi naapuri. — Mutta minä sanon vieläkin että jos annat itseäsi köyhentää vast'edeskin samoin kuin tähänkin asti, niin ei tule sitä Jumalaa, joka sinulle ne maksaa . . .

Ja sen sanottuaan naapuri lähti kotiaan päin kävelemään.

Perttu jäi paikalleen pellon pientareelle istumaan. Ja kummalliselta tuntui hänestä nyt naapurin käytös. Mitä mahtoi puheillaan tarkoittaa? Ja varta vastenko oli tuota lähtenyt Pertulle sanomaan?

Olihan siinä totta naapurin puheessa, — täytyi hänen itsensäkin myöntää. Siihen olivat veljetkin tulleet milloin mieli teki ja ottivat ominlupinsa kun ei hän ollut kotosalla.

Ja Kustaava ja hänen miehensä . . . !

Ja kuta tarkemmin ja pitemmältä Perttu alkoi miettiä mitä naapuri oli puhunut, sitä enemmän hänelle selveni, että tämä sittenkin oli oikeassa.

Siinähan se oli . . . kun ei ollut oikeaa isäntää

talossa, vaan kukin sai ottaa ja käyttää talon tavaroita niinkuin mieli teki.

Ja sitten talvisin niitä uskovaisia, joita tuli neljin, viisin hevosin isän puheille... Ruokituttivat itseään ja hevosiaan, viikottain, seurojaan pitivät, ja kun lähtivät niin eivät muuta jättäneet kuin hajuun...

Ne ne olivat myöskin osaltaan taloa köyhdyttäneet!

Kyllä sen jo oli nähnyt pienenä poikana, oli ymmärtänyt hyvin, ettei ollut mahdollista niin pienillä talon tuloilla semmoista joukkoa elättää. Isä kun lisäksi oli niin hyväntahtoinen, että antoi oman tähellisemmän tarpeensakin — ja luotti vain siihen että Jumala siunaa monin kerroin...

Eikä hänelle auttanut mitään sanoa, vaikka hän näki kuinka köyhyys joka nurkasta tukki näkyviin. Kaikki oli vaan hyvin. Jumala ne oli kaikki sallinut, senkin, että hänen lapsistaan piti tuleman maankiertäjiä.

Nykyvuosina ei enään maksanut vaivaa isälle mitään puhua. Hän ei enään tahtonut kuulla mistään maallisista asioista puhuttavan. Joka hetki toivoi hän, että pääsisi lepoon... ijankaikkiseen rauhaan...

Välillä oli Perttu ollut ymmärtävinään, että

isällä sydämen pohjalla oli jotakin painavaa, raskasta rautaa, joka oli kuin kohdistettu kanssaihmi-
siä vastaan. Mutta ei hän koskaan suoraan sano-
nut muuta kuin, että maailma ja ihmiset vaan pa-
henivat ja että Jumala näytti loittonevan yhä kau-
vemmaksiksi suruttomasta ihmiskunnasta. Mutta
ei hän koskaan hetkeäkään epäillyt omaa uskoaan
ja omaa autuuttaan. Hän oli Jumalan valtakun-
nan hyväksi työtä tehnyt, hänen omatuntonsa oli
puhdas ja uskonsa järkähtämätön . . .

Ja samanlainen oli äidinkin usko.

— Jumalan kunniaan kun kostumme, niin tämä
maallinen vaelluksemme tuntuu turhalta, — oli
äidin tapana kiusausten hetkellä sanoa.

Siinä pientareella istuessaan, auringon noustessa
ja lintujen ruvetessa laulamaan, riensivät Pertun
ajatukset kuin tuulen ajamina, löytämättä missään
lepoa. Lapsuutensa päivät hän muisti, kolkon,
ilottoman nuoruutensa, jossa sentään oli kaksi
ihanaa valopaikkaa: hänen kirjansa ja Hanna . . .

— Mitäpä iloa täällä lieneekään, — arveli hän
vihdoin, otti tyhjän vakan kainaloonsa ja läksi as-
tumaan pihaan päin.

Aurinko oli jo kohonnut suurten vaarain takaa
ja paistoi lämpimän herttaisesti suvannon välkky-
vään veteen ja heinäviiden saarien seljille. Sieltä

siinti kahden leveimmän vuopion välistä Hopeasaarikin, sileä hyvä heinäinen niitty . . .

Mutta ylempää joen kiivasta virtaa pitkin näki hän jo ensimmäisten tukkilauttojen alas tulossa . . . Kuului lauttamiesten huutoja ja kirouksia, kun leveä ja raskas lautta ei oikein ottanut totellakseen kiivaissa korvavirroissa.

Omissa ajatuksissaan asteli Perttu pihaan ja kävi suoraan omaan huoneeseensa, joka oli tuvan mäkipäässä. Siinä olivat hänen aarteensa ja omaisuutensa. Pienellä kirjahyllyllä oli kirjoja ja vanhan kaapin päällä sanomalehtiä, joita hän tilasi useampia. Niitä yksin ollessaan ja joutohetkinä luki ja tutki, kirjoittipa joskus itsekin jonkun uutisen omaan lehteensä. Seinällä riippuivat hänen uudet vaatteensa, jotka sunnuntaisin vaan raski päälleen pukea ja uusi hattu, jonka Hanna oli lahjoittanut . . .

Hän tunsu raukasevaa väsymystä jäsenissään niin uupuvaa, ettei tahtonut jaksaa riisua kenkiä jalastaan . . .

Ja kun hän laskeusi vuoteelleen lensivät ajatukset entisyyteen ja palasivat samalla nykyhetkeen, joka hänestä nyt tuntui raskaammalta kuin koskaan ennen. Hän teki suunnitelmiaan ja päätöksissään, että niin ja niin hänen nyt täytyy tehdä . . .

niin ja niin toimittaa . . . Hänen täytyy ruveta ankarammaksi, täytyy ottaa isäntävallan pois muilta . . . niinkuin Jokijalka oli neuvonut . . .

Semmoisia päätöksiä oli hän ennenkin tehnyt ja aikonut ja aikonut, mutta kun tuli tosi eteen, ei hän saattanut panna vastaan kenellekään . . .

Ja siihen hän nukkui raskaasti, tiedottomaksi niinkuin nukkuisi monen pitkän vuoden kuluttua.

— — —

Kun hän herättyään meni pirttiin, näki hän äidin liikkeellä vaikka heikkona vielä. Isä istui sänkynsä laidalla ja veteli verkkaan kämmenellään pitkää, harmajaa partaansa. Penkillä istui kaksi miestä, tukkilaista. Junnon-Iikka, kotokylän mies ja toinen nuori, etelän puolen mies.

Perttu tervehti Iikkaa, joka oli tuttava.

— Tekö sitä yöllä lautalla tulitte? tiedusteli Perttu.

— Me. Mutta otimme maihin tässä Viranie-
men rannassa, kun näytti rupeavan tuulemaan eikä
suvannolle ole panemista, — alkoi Iikka selittää.

Äidin silmät olivat itkeentyneet ja ennenkun
Iikka kerkesi jatkaa sanoi äiti:

— Ikäviä terveisiä sillä on Iikalla meillekin.
Kuuluu hukkuneen Kustaavan mies. . .

Perttu ei puhunut mitään, mutta kenkä, jota hän oli jalkaansa vetämässä, jäi lattialle. Salamana lensi hänen ajatuksensa läpi: Kustaava ja lapset joutuvat sinun elätettäväksesi...

— Niinhän se kävi, — alkoi Junnon-Iikka selittää. — Siinä kun tukit olivat tulossa Sipulikosken niskaan ja päällempänä Peurasuvannolla oli suma, niin siihen suman rakoon oli pudonnut... eikä löydetty vielä ruumista... Eikö kulkene valtaväylään, jos eivät tukit survo palasiksi...

— Helvettiin meni sekin mies, — lausui vanha Israeli tuomionsa, ankara katse silmissään.

— Kukapa sen niin varmaan tietää, — arveli nuori etelän puolen mies, Junnon-Iikan kumppani.

Onneksi ei vanha saarnamies sitä kuullut. Höpistyään hetken itsekseen, kallistui hän vuoteelleen, ummisti silmänsä ja näytti nukkuvan.

— Jäi viisi pientä lasta eikä minkäänlaista elämistä, — sanoi emäntä hetken kuluttua, mutta sitten ratkesi hän valtavaan valitukseen:

— Herra, Herra miksi minua näin kovasti koetelet!

Eikä tyyntynyt sittenkään vaikka Perttu kantoi hänet vuoteeseen ja koetti parhaansa lohduttaa.

— — —

Viinamäen pellon karhittuaan palasi Perttu pihasalle ja alkoi kyntöneuvoja korjailla kesäsijoilleen. Kevätkylvöt olivat nyt tehdyt ja vähä keveämmin mielin teki Perttu apetta Laukilleen.

Lauttamiehet, jotka aamulla olivat taloon tulleet, olivat menneet tuulta makaamaan talon karjalatoon. Herättyään alkoivat he tahtoa Perttua heille avuksi, lauttaa koskenniskaan saattamaan. Eivät sanoneet uskaltavansa kahden suvannolle lähteä kun tuulenhenki oli idässä. Semmoisia saatomatkoja oli Perttucin silloin tällöin tehnyt, vaikkei hän muuten koskaan vasite ollut ollut tukkihommissa. Mutta kun oli sopiva vesi eikä tuuli haitannut, oli lauttojen saattaminen koskenniskaan hauska matka ja hyvä palkka siitä maksettiin.

Perttu vähin kielteli, kun Junnon-Iikka pyysi. Olisi ollut niin kovin monenlaista talon työtä ja Karhusuolla odottivat ojamullat hajoittajaa.

— Lähde pois vaan. . . On nyt kesää vielä maatöitä tehdä ja me maksamme hyvän palkan. . . Näillä tukeilla on kiire meren suulle, — kehoitti Junnon-Iikka uudelleen.

Perttu mietti hetkisen. Samalla matkalla hänen sopisi käydä Lommankin puheilla ja palatessa poiketa Hannaa puhuttelemassa. . . ja lupasi lähteä,

pistäysi huoneeseensa ja veti uudet pitkävartiset tukkisaappaat jalkaansa.

— Nyt lähemme, — sanoi hän sitten pihalle tultuaan. Hänen liikkeissään ja koko olemuksessaan ilmeni jotakin reippaampaa ja äskeinen alakuloinen katsekin oli kirkastunut ja niinkuin avartunut.

— Sinusta se tukkimies olisi tullut, — sanoi Junnon-Iikka ihastuksissaan.

Perttu olikin aivan eri näköinen nyt kuin äsken pellollaan pitkävarsisaappaissa ja mustassa hatussa, joka oli hieman kallellaan, niinkuin tukkilaisilla on.

Miehet kävelivät rantaan, jossa suuri tukkilautta vankalla trossilla oli maahan lyötyyn paa-luun kiinnitetty.

— Onko näkynyt lauttoja alas meneväksi? kysyi Junnon-Iikka kun alkoivat löysäillä lauttaa irti.

— On niitä joku näkynyt meneväksi, — vastasi Perttu.

Kun lautta oli maista irtaantunut ja he kukin airoihinsa asettuneet, alkoivat he soutaa suvanon seljälle, josta laimea virta hiljalleen kuljetti raskasta lauttaa virtavampia vesiä kohden.

— Tänä kevännä oli puute miehistä tukinlaskussa — puheli Junnon-Iikka etupäästä lauttaa Pertulle. Siellä olisit sinäkin näpännyt sievät ra-

hat... Vaan sinähän et pidä tukkilaisen elämästä... Kumma ettet sinä ja toiset veljesi vain... Keminjokivarteen kai ovat menneet...?

— Sinne ovat kai menneet. —

Hetken vaiti oltuaan sanoi Junnon-Iikka niinkuin kauvan mietittyä asiaa:

— Kumma se on että tyydyt maatyötä tekemään vaikk'ei ole palkasta mitään tietoa... .

Se nyt oli taas viittaus siihen, että talo oli niin velassa, että kun velkamiehet omansa ottivat, ei Pertulle jäisi mitään. Koko maailma sen muuten tiesikin.

Jotakin Junnon-Iikalle vastatakseen sanoi Perttu:

— Siinäpä tuota on elänyt ja tuskinpa niillä kaikilla tukkilaisilla on paljota enempää säästössä kuin minullakaan... .

Ei väittänyt Junnon-Iikka sitä vastaan, mutta arveli kuitenkin:

— Semmoiset miehet kuin sinä, joka olet juomaton ja muutenkin hoksaava, sinä siellä panisit kesän pitkään rahaa säästöön kuin puita pinoon... .

— Niin vaan tekisikin, — arveli etelän puolen mieskin.

— Taitaisivat tulla minullekin suuremmat menot sitten, — naurahti Perttu miesten puheisiin.

Lautta soljui hitaasti eteenpäin. Tuuli oli ilta-
puoleen päivää kokonaan tyyntynyt, niin että su-
vannolla oli nyt helppo raskasta lauttaa ohjailia.
Ei ollut muuta miehillä tekemistä kuin katsella
vaan.

Etelänpuolen mies siirtyikin lautan kupeelle,
jossa heillä oli tulisija ja kahvinkeitto vehkeet.

— Keitäpä oikein jätkän kahvia, — varoitteli
häntä Junnon-Iikka.

— No niinkuin tervaa, — vakuutti toinen ja
pilkkoï honkapalasesta lastuja kahvin keittämistä
varten.

Junno ja Perttu sillä välin ohjailivat lauttaa,
joka jo oli kulkenut suvannon seljälle ja oli nyt
parhaalla väylän kurkulla. Junno ohjaili etu-
päättä, Perttu jälkipäättä. Junno hyräili tukkilaisen
lauluja, mutta Pertun ajatukset eivät hänen lau-
lujaan seuranneet.

Mutta keveämmältä, vapaammalta ja hauskem-
malta tuntui Pertustakin elämä täällä vesillä ja
vetten päällä. Maailma huolineen oli tuolla etem-
pänä, täällä ei niistä mitään tiennyt... täällä
valtaväylän kirkkaan veden päällä... joka virtaili
meren suulle ja sieltä avaraan maailmaan. Oli
kuin keveämpää hengitys ja niinkuin raskas elämä
olisi haihtunut. Tänne kuului selvään rannalla

olijoiden puheilu ja korva otti pienemmänkin äänen, joka maalta päin lähti. . .

— Hauskat ja helpot ne ovat välistä sentään tukkipojan päivät, — arveli laulunsa lomasta Iikka.

Korkealla rantatörmällä olevat talot paistoivat joelle, iltaauringon niitä kullatessa, kuin kiilloteut majat vaaran kupeelta. Pertun silmät kääntyivät kotiaan päin, joka niemen nenässä kyyrötti vanhoine maalaamattomine rakennuksineen. Se olikin ainca kylän talo, jota ei oltu punattu, sillä isä oli sitä pitänyt maallisena ja synnillisenä koreutena. Mutta kaikkein kauniimmalla paikalla se sittenkin oli ja joelle asti rehoitti Pertun puutarhan puut, joissa lehti jo vihotti . . .

Taaempaa talon takaa näkyivät pellot ja jo vihanhoivia ketoja, joihin Perttu vuosi sitten oli timoteitä kylvänyt . . . Viinamäenkin eroitti multineen ja sen takaa korkean tuoreoksaisen kuusikon, hänen säästömetsänsä . . .

Kylän alapäässä mäen harjalla näkyi pienoinen punanen talo pitkän petäjikön laidasta. Se oli kaikkein etäämmällä joen rannasta ja kaikkien korkeimmalla vaaran kupeella. Mutta pellot olivat sieviä neliöitä mäen laitaan tehtyjä ja vankojen kiviroomioiden ympäröimiä. Talo näytti

muutenkin siistiltä ja somalta valkoisine nurkkalautoineen ja ikkunapielineen . . . Nyt varsinkin kun lännen ilta-aurinko kultaili sitä tuonne miellyttävään mäen rintaan . . .

Se oli Hannan koti.

Pertun sydän sykki kuumasti. Mitähän Hannalla siellä oli tekeillä? Muistiko häntä? Odottiko niinkuin oli luvannut?

Muisti kyllä ja odotti. Niin oli vakuuttanut kun viime kerran kohtasivat, hangen aikana, kun Perttu metsästä tullen, oli Hannaa käynyt tervehtimässä. Varhainen, kirkas kevätaamu oli silloin . . . eikä ollut sittemmin Hannaa kohdannut . . . Kun ei mitään hauskaa ollut kerrottavana, niin ei tahtonut liian usein puhutellakaan.

Eikä ollut hänellä nytkään mitään ilosanomaa vietävänä . . . melkein päinvastoin . . .

Mutta aina kun Hannalle huolistaan puhui ja heidän tulevaisuudestaan yhtä ja toista päätteli, osasi Hanna aina kaikki hänen huolensa parhain päin kääntää ja hauskaa tulevaisuutta ennustaa. Ja vaikka niin peräti vähän oli toivoa siitä että hän, Perttu, pääsisi velattomaksi eläjäksi, uskoi Hanna kuitenkin . . . ja lupasi odottaa . . . eihän heillä niin kiirettä ollut . . .

Lautta oli Pertun miettiessä kulkenut jo lähelle saaria ja suvanto välkkyi jo takanapäin kuin suuri järvi. Ei ollut enään kaukana Hopeasaarikaan, Viraniemen ja koko kylän heinävin ja paras niitty. Rannoilla jo erotti pitkää polveen asti ulottuvaa luhtaa, vaikka kesä vasta oli alussa.

Eteläpuolen mies, joka oli kahvinkeittohommissa huusi: Kahvi on valmista.

Junnon-Iikka kehoitti Pertun ensiksi juomaan, jolla aikaa etelän mies kävi Pertun airoon, sillä yksin ei lauttaa nyt sopinut jättää kulkemaan, kun saaret lähestyivät ja oli osattava oikealle väylälle.

— Siellä olisi minun laukussani hokmannia jos tahtoisit panna kahvin sekaan, — tarjosi Iikka.

Ja kun lautta näytti oikealle väylälle olevan menossa, pisti Iikka aironsa rinkkoon ja kävi kahvin juontiin.

— Mutta jo on siinä leveää selkää — sanoi hän ja löi Perttua hartioille kämmenellään. — On siinä voimaakin. Minä sinuna ensi talveksi ostaisin vankan hevosen ja lähtisin tukkimetsään. Nyt tulee paljon tukinajoja ensi talveksi . . . Kun menätalvena Airiselän ajossa Savukylän Hermanni ansaitsi kolmatta tuhatta markkaa, vaikkei ollut ajoissa kun joulusta Marianpäivään. Minä tiedän, minä olin Hermannilla hakkuumiehenä . . .

— Kolmatta tuhatta . . .? kysyi Perttu kummissaan.

— Puhtaita rahoja . . . Paksu pinkka oli kuin virsikirja seteleitä, kun kotiaan läksi. Mitä arvellet? Eikö kannata talvisydämen ajaksi lähteä tukinajoon?

Perttu ei vastannut.

— Eikä siellä talvella niin jumalatonta elämää pidetä, jos sitä pelkää . . . Kun laittaa oman kömpän ja tallin niin saapi olla aivan rauhassa . . . Joskus, kun sattuu viinakauppias liikkeelle niin vähin huutavat ja tappelevat. Vaan mitäpä sinun tarvitsee joukkoon sekaantua.

Perttu katsoi Iikan ruskeisiin, vilkkaisiin silmiin, että näkyisikö vilppiä silmänurkassa, mutta kun Iikka näytti vakavalta, ymmärsi Perttu, että Iikka tarkoitti totta.

Lautta oli heidän jutellessa jo kulkenut vuopioon, jonka toisella puolella oli Hopeasaari ja toisella Törmänki, hyvä maaheinäniitty sekkin.

— Siinä se sitten on Hopeasaari . . . maailman paras niitty . . .

Iikka tuntui sen sanovan Pertulle ja hänestä näytti niinkuin tahtoisIikka siihen vielä jotakin lisätä.

Hopeasaaren ranta oli syvä ja virtava ja lautta kulki siinä nopeampaan. Saaren taakse jäi kotikylä ja katosi näkyvistä tapulin risti ja kirkon eteläinen pääty. Edessäpäin näkyi vaan niittyjä, joita putaat ja vuopiot halkoivat.

— Siinä se olisi talon turva tuossa Hopeasaarella, — arveli hetken kuluttua taas Iikka.

— Olisi se . . . joka sen omaksensa kerran saisi sanoi Perttu hiljaisella äänellä ja näytti kuin silmänsä eivät koskaan kyllääntyisi katsomasta Hopeasaaren tummaa nyt jo pitkää luhikkoa.

— Siitä se saapi Lomma liian rajun rahakoron, — arveli Iikka taas ja kun ei Perttu siihen vastannut sanoi hän:

— Kumma mies se isäsi kun antoi ruuan suustansa.

— Pakosta kai se oli, kun ei korkoa muuten kyennyt maksamaan, — sanoi Perttukin nyt ja lisäsi sitten:

— Eikä taida se asia meidän puhelemalla parata.

— No lauletaan sitte! — kiljasi Iikka ja alkoi rallattaa, että kaukaisissa vaaroissa kaiku kierteli.

— — — —

Jo oli lautta saapumassa koskenniskaan. Etäältä näkyivät jo toisen kylän talot ja kuului jo kovien koskien pauhua. Sieltä näkyi korkealta törmältä

kauppias Lommankin komea valkoinen talo yli muiden ja asuinrakennuksen suuret akkunat, jotka välkkyivät iltapäivän paisteessa kuin kulta.

Tarkkaa oli nyt lautan kuljetus, sillä virta eneni ja väylät olivat mutkaisempia. Jo näkyi koskeniskan lauttahamina suurine lauttoineen ja tukkilaisineen, joita vilisi maalla ruokakojujen ympärillä ja kulki edestakaisin lautoilta maihin ja taas takaisin. Kuului lauluja, kirouksia ja huutoja ja ihan jo silmäin alla näkyivät ensimmäisen kosken vihaiset laineet ja kuului mahtavan kosken varoitava pauhu.

III.

Erottuaan Junnon-Iikasta ja eteläpuolen miehestä, nousi Perttu maihin lauttahaminaan. Hän päätti joutua Lomman puheille heti eikä aikonut käydä tukkilaisten ravintolassa ensinkään. Mutta kun hän ehti ensimmäisen „kömpän“ luo, huusi sieltä joku avonaisesta ovesta:

— Mies hoi, tule kortille!

Hän näki tutun miehen kasvot etempää ja kuuli tämän sanovan:

— Ei se ala kortilla. Se on sen Viraniemen saarnamiehen poika...

Perttu käveli nopein askelin eikä ollut kuulevinaankaan kysymyksiä eikä pistosanoja, joita sатели jätkäjoukosta kuin rakeita. Mikä tahtoi vaihtaa kelloja, saappaita, lakkia, mikä vaati kortille ja mikä kiroili, että mikä tuo on, joka ei kenellekään vastaa...

Pian ehti Perttu pois lauttahaminan kuuluvista ja lähti astumaan Lommalle päin. Hänellä olivat nyt uudet tuumat kypsyneet mielessä ja hän

päätti käydä kaikkien velkamiesten luona tiedustelemassa jos hyvinkin uskoisivat velkansa hänelle, jotta hän saisi talon omiin nimiinsä. Niin oli naapurikin, Jokijalka, neuvonut. Hän uskoi, että hän kykenisi vuosittain korot maksamaan ja pystyisi raivaamaan Karhusuon viljelykselle. Ja jos hän saisi Hopeasaaren itse tehdä... niin voisi karjaa lisätä myös siten ja saada tulot enenemään.

Vilkaissa ja hauskoissa tulevaisuuden tuumissa hän asteli reippaasti Lommalle.

Lomma oli pitäjän rikkain kauppias ja toime-lias maanviljelijä, joka oli köyhästä miehestä kohonnut varallisuuteen ja hyvinvointiin. Oli kyllä paljon huhuja liikkeellä, ettei hän kaikkea omaisuuttaan ollut rehellisellä pelillä koonnut. Tukkikaupoissa oli hän voittanut tuhansia. Lomma oli hyvä mies auttamaan vähävarasia, antoi velkaa, mutta kiskoi takaisin, suuria korkoja perien. Toiset häntä kirosivat, toiset kiittivät. Mutta siitä olivat kaikki yksimielisiä, että sen nimi, joka kerran hänen kirjoihinsa joutui, ei niistä päässyt erilleen maksamallakaan. Aina sieltä joku pienonen rästi löytyi ellei muuta.

Lomma sattuihin olemaan kotosalla ja hyvällä tuulella. Poltellen pahanhajuista sikaaria, käski hän Pertun tulla konttoriinsa. Lomma oli jo ikä-

mies. Hänen parrattomat, pulleat kasvonsa olivat savun väriset ja silmät vedenharmaat. Mutta ne kiiluivat kuin mitkäkin kissansilmät ja vilkkuivat aina joka haaralle.

— Vai olet sinä Viraniemen Iisraelin nuorin poika, — puheli hän Pertulle sikaaria tarjotessaan. — En minä olisi tuntenut. Ei ole näkynyt sinua täällä kosken soudussakaan. No miten siellä isä vanhus jaksaa? On kuulunut, että alkaa vanhuus voittaa...

— Eipä saata enään pitkäikäinen olla. Toisinaan jo tuntuu, että puheissaan höpisee, — selitti Perttu.

— Olet sinä enemmän isääsi tullut kuin toiset velimiehet... Joko sinä olet nainut?

Perttu punastui ja arveli:

— En ole nainut...

Lomma ei näyttänyt isosti kuulevankaan mitä Perttu puhui, kysyi itse vaan minkä kerkesi. Tiedusteli pelloista ja niityistä, karjasta ja minkä mistäkin.

— Niityistä ei ole paljon puhetta, kun Hopeasaari on teillä, — sanoi Perttu.

— Joo. Olenhan siitä heinän tehnyt rahan korosta...

— Paljonko on näinä vuosina tullut heiniä? tiedusteli Perttu.

Perttu näki selvään, ettei Lomma tahtonut siihen suoraan vastata.

— Liekö niitä koskaan niin tarkoin arvioitu, mutta kai ne suunnillen koroksi riittävät, enkä minäkään ole tahtonut olla kovin ankara isääsi kohtaan, vaikka kyllä kipeä tarve on välistä minuakin hätyyttänyt, — selitteli hän.

Perttu kävi nyt suoraan asiaan ja kysyi saisiko velka olla uloshakematta jos se hänen nimeensä tulisi. . .

Lomma heristeli korviaan. Mitä tämä mies oikein aikookaan?

— Miksei kun minä saan koroista tehdä Hopeasaaren niityn, — vastasi hän sitten, mutta hänen äänensä helähti kylmemmältä kuin äsken.

— Sitä minä, että eikö kelpaisi raha koroksi, — esitteli Perttu.

Mutta siitä ei Lomma näyttänyt pitävän. Hän nousi istumasta, kävi sytyttämään sikaariaan, vaikka se parhaalla palaa roihusi ja ärähti:

— Niin . . . se on sovittu sillä lailla isäsi kanssa . . . siksi kunnes velka on maksettu . . . Mitäpä siitä . . .

Ja kun hän hetken oli ollut vaiti kysyi hän tika-semalla :

— Sinäkö se aikoisit ottaa kaikki velat päällesi?

— Olen ajatellut, että jos tyytysivät velkamiehet siihen, että korot vuosittain saisivat, niin koettaisin, sanoi Perttu alakuloisena ja melkein rukoi-levan äänellä.

Mutta Lomma oli toista mieltä.

— Elä hyvä mies ota, niin suurta velkataakkaa hartioillesi! Et sinä jaksa korkojakaan maksaa! On annettu isäsi siinä nyt olla rauhassa vanhoillaan, vaan kyllä minä luulen, että kun velkojat alkavat omiaan tahtoa niin

Pertun herkkä mieli kävi katkeraksi. Ei näytänyt täältä päin olevan mitään toivoa. Hän luki Lomman harmaista, kiiluvista silmistä sen, ettei helpottaisi tämä mies eikä penniäkään lahjottaisi, vaikka paikalla olisi rahat pöytään lyödä. Perttu ei ollut koskaan nähnyt isän Lommalle antamaa velkakirjaa eikä tiennyt josko velkakirjaan oli erityisesti merkitty että korko oli maksettava Hopeasaaren heinillä. Ja vaikka hänen mielensä oli käynyt apeaksi ja äskeiset valoiset tulevaisuuden tuumat olivat rauenneet, kysyi hän :

— Onko se sitten velkakirjaan merkitty, ettei

raha kelpaa koron maksuksi, vaan ainoastaan Ho-peasaaren heinät?

Lomma kivahti:

— Oli tai ei, vaan se on niin sovittu ja saapi isäsi kiittää, etten ole ruvennut velkaa uloshake-maan.

Mitähän tämä mies oikeastaan onkaan? Tie-dusteleee velkakirjasta kuin mikäkin isäntä! Ei-vätpä ole toiset veljet huolehtineet isänsä velka-kirjoista!

Lommalla pyöri jo huulilla monta kysymystä, mutta kun Perttu näytti aikovan lähteä, ei hän ehtinyt muuta kysyä kun:

— Osaatko sinä sitten lukea kirjojista?

— Osaan kyllä ja ymmärrän luetun sisällönkin
— vastasi Perttu vähän kylmemmällä äänellä ja kääntyi mennäkseen.

— Vai niin, — sanoi Lomma ja kääntyi hänkin selin.

Mutta Pertun mentyä höpisi hän itselleen.

— Olepa vaan mikä olet . . . vaan minulla on takanani sellaiset paperit, jotka pitävät.

Mutta jälestäpäin hän usein muisti Pertun silmiä ja niiden ilmettä, kookasta vartta ja leveitä kämmeniä.

— — — —

Alakuloisin mielin lähti Perttu maantietä pitkin kotia päin kävelemään.

Vaikka oli jo myöhäinen ilta, melkein yö, valvoivat kaikki ihmiset vielä kylässä. Kesän alussa nukkuvat peräpohjalaiset hyvin vähän ja koko yöt näkee ihmisiä liikkeellä. Tuskin yhdessäkään talossa tapaa koko talonväkeä nukkumassa yht'aikaa.

Kylän läpi kulkiessaan käveli Perttu nopeaan, aivan kuin olisi hänellä ollut tavaton kiire, mutta ehdittyään taipaleelle, joka kylät eroitti toisistaan, hiljensi hän kävelyään ja vaipui mietteisiinsä.

Yö oli kaunis ja tie hauska, kulkien korkean Visavaaran yli, jossa milloin nousi korkean mäen harjalle, milloin laskeusi laaksoon. Koivut jo vihannoivat ja etelän rinteillä näkyi joku jo melkein täydessä lehdessä.

Eräässä laakson pohjassa Visavaaran alla tiesi Perttu olevan lähteen lähellä tietä. Hän poikkesi lähteelle, joka kirkaana silmänä pulppusi suuren, tiirakylkisen kiven luomesta. Hän heitti takin päältään ja hatun päästään ja rupesi pesemään kasvojaan. Kotia palatessaan oli hän päättänyt poiketa Hannaa tervehtimässä ja muisti nyt, että hänellä mahtoivat olla pölyiset kasvot.

Pestyään hän pyyhkäisi hiuksiaan vähäsen ja

solmisi kaulaansa huivin, jonka Hanna mennä talvena oli antanut.

Reippaasti lähti hän sitten astumaan ja nousi pian Visavaaran korkeimmalle harjalle, jonka ylitie vei ja joka oli kahden kylän rajaharju. Toiselta puolen harjun leveni kotikylän suvanto ja suuret, vihannoivat saaret kuin tauluun maalattuna hänen eteensä. Kaitaselta palstalta näyttivät viljellyt maat kotikylän vaaran kupeelta, mitättömältä viirulta verrattuna siihen äärettömään silmänsiintämään näköalaan, jonka etäisiä taivaanrantoja yön lempeä hohde kirkasti.

Oli maita ja metsiä, korpia ja lihavia soita! Olisi siinä leivälle sijaa kasvaa, olisi työtä tuhansille!

Ja Pertusta näytti niinkuin ikävöisi erämaa ja asukastaan, niinkuin kuiskisi korpi kuokkijaansa ja kova kiveä raivaajaansa . . .!

Koska ehtisi sinne kuokka, koska aukaisisi aurasoiden selkiä ja halkoisi karhi korven lihavaa mäntästä! Olisi työtä, olisi elämää Pohjolassa . . . kun vieraille maalle ei parhaiden poikien hiki valuisi . . .

Aina tätä harjua kulkiessaan joutui Perttu samoihin mietteisiin ja aina silloin tuntui hänestä Pohjola niin rakkaalta, ettei hän voinut käsittää

kuinka voivat toiset täältä siirtyä valtameren taakse ja *siellä* työtä tehdä . . . työtä tehdä ahtaassa pimeässä kaivannossa, kun täällä oli valoisaa ja lämmintä ja lintujen laulua ja työtä . . . työtä tuhansille . . .

Isänmaa ei ollut heille muuta kuin vilun arka syntymäpaikka, jossa kuoli nälkään tai paleltui ja eli köyhänä ja nälkäisenä . . .

Niin oli.

Oliko hän itse sitten muuta saanut tähän asti kuin työtä, vilua ja nälkää?

Hän lähti kävelemään jyrkkää mäkeä alas, mutta vielä keksi silmä Hopeasaaren, jonka pohjoispäästä pohotti sankkaa pajukkoa, turvana kevätjäitä vastaan, ja heinälatoja pitkin saaren korkeinta kamaraa.

Oliko hän sitten itse muuta tuntenut kuin nälkää, vilua ja puutetta?

Oli; oli! Mitä oli hän oppinut talven pakkasaamuina, kun revontulten hulmutessa, yksinäistä metsätietään kulki! Mitä oli miettinyt valoisina kevätöinä, kun kylvi peltoaan ja käet kukkuivat! Ja mitä tuntenut illan hämärässä kun seisoi vastatäytetyn hyvänhajuisen hainäladon kynnyksellä!

Ja hänen mielensä, joka äsken oli apea ja toi-

voton kirkastui taas ja hänen käyntinsäkin kävi reippaammaksi . . .

Olipa kuinka oli ja kävipä kuinka kävi, mutta tätä maata hän rakasti . . . tämä antoi leivän, välisti kyllä mustaa ja vähäisen, mutta elätti miehensä kuitenkin . . . Eikä tämä maa irvistellyt vastaan eikä oudon naamaa näyttänyt milloinkaan! Aina hymysi taivas talviaamuinkin! Aina nauuruissa suin oli kolkko korpi ja aina ilomielin ja lintujen laulaessa kiveä kulkijaansa kohteli! Entäpä kesäiset, kastekirkkaat aamut niityn laitaan mennessä ja elokuun hämyillat, kun vilja kypsyneenä kuhilaillaan seisoi . . .

Ja rivakasti melkein kuin peläten, ettei häntä hänen hyvä mielensä jättäisi, hän käveli hauskaa tietä pitkin. Uusista tuumistaan, jotka tällä matkalla olivat hänen sydämessään syttyneet, tahtoi hän joutua Hannallekin puhumaan . . .

Hänen elämässään täytyi tulla nyt joku muutos. Hän tunsu sen niinkuin olisi joku siitä korvaan kuiskinut. Jo näkyi Hannan koti, Vaarala, mäen kukkulalla somana ja sievänä. Kohta oli hän tiehaarassa, josta tie taloon kääntyi.

Hän nousi maantiestä lähtevää kaitaista talontietä, jossa vaan näkyivät nurmen välissä kaksi rattaan raitiota ja ura, josta hevonen kulki.

Naapurissa vielä valvottiin, mutta Vaaralassa ei näkynyt liikettä. Joko olisi Hanna ehtinyt levolle mennä?

Mutta kun hän ehti kujalle, näki hän isännän tulevan mäkikujasta suitset kädessä ja pienenen laukku seljässä. Perttu jäi odottamaan isännän tuloa.

Hevostaan oli Vaaralan isäntä käynyt metsään viemässä. Hänkin oli jo ikämies, mutta yksin talossaan työt teki, sillä puulaakin töissä kulkivat molemmat pojat kaiket kesät ja talvet.

— Vai jo ovat saaneet sinutkin lauttahommiin, — arveli hän Pertulle, kun Perttu teki matkastaan selvää.

— Olen minä toisinaan lauttoja tuttujen miesten kanssa koskenniskaan saattanut.

Vaaralan isäntä oli yksi vanhan ajan kristittyistä. Hän oli totisesti herännyt ja hänen väkevä uskonsa ei ollut laimennut vuosien kuluessa. Yksi niitä samoja kuin Viraniemen Israelikin.

— Ei meitä enään monta vanhempaa kristittyä olekaan tässä kylässä . . . isäsi, Korven Antti ja minä . . . Ehkäpä Herra kohta meidätkin korjaa.

Isännän vakavilla kasvoilla kuvastui kuin kaiken maailman suru tai niinkuin ikävä siitä, että pääsisi pois ijankaikkiseen iloon, Herran luo . . .

pois tästä pahasta maailmasta, synnin, lankeemusten ja saastan keskeltä.

— Ky'lä Herra meidät heti korjaa — vakuutti hän vielä. — Minä olen nähnyt isällesi kuoleman unen . . . kuinka se on sinun uskosi poika parka? kysyi hän sitten äkkiä ja katsoi terävästi Perttua.

Mutta silloin juuri Hanna juoksi navetasta päin ja käteltyään Perttua käski tämän sisälle.

Hanna oli kaunis, vähän yli kahdenkymmenen vuotias, verevä tyttö, mutta hänen silmissään oli surullinen ilme, joka harvoin hänen nauraessaan-kaan iloisemmaksi muuttui. Ja koko olennessa oli jotakin vakavaa, joka teki että hän näytti vanhemmalta kuin olikaan. Hiukset olivat vaalean keltävät ja ohimoilta sievinä laineina. Pertun tuloista näytti hän erinomaisesti riemastuvan. Perttu näki sen hänen silmistään ja siitä innosta, jolla Hanna alkoi Pertulle illallista taikka oikeammin aamiaista toimittamaan, sillä oli jo aamupuoli yötä.

— — — — —

Päivän noustessa ja lintujen alkaessa laulella, istuivat Hanna ja Perttu Hannan kamarissa, avonaisen akkunan luona, josta oli laaja ja avara näköala vuolaalle virrälle, suurille, vihannoiville saarille ja vuorisiin maailmoihin silmän siintämiin

länteenpäin . . . Istuivat siinä, hiljaa keskenään puhellen, toinen toisessa päässä pöytää. Molemmin puolin oli paljon puhumista tulevaisuuden toiveista. Ja he puhelivat tulevasta yhteiselämästään niin kuin puhelevat nuoret, joiden elämä ei ole päivänpaistetta eikä menestystä ollut.

Perttu kertoi uudesta tuumastaan ja Hanna tuntui ihastuvan ja hyväksyvän. Hän lähtee ensi talveksi tukinajoon, kun ansiot ovat niin tavattoman hyvät. Hän maksaa ensi vuonna Lommalle rahassa koron, että Hopeasaaren saapi itse tehdä ja myydä heinät. Muut velkamiehet eivät hätyytele. Isän ja hänen välillään tehdään kauppakirja ja hän ottaa velat maksaakseen. Ja ensi kevännä, vuoden päästä, viettävät he häänsä. Sitä oli Perttun äitikin toivonut.

— Kunhan saamme Hopeasaaren itse tehdä, voimme pitää kaksikymmentä lypsävää lehmää ja kun meijeriin viemme maidon niin jo alkaa velka lyhetä . . . Ja kun Karhusuo alkaa oikein heinää työntää niin . . . Kunpa se aika kerran koittaisi . . .

Perttu lämpeni tulevaisuuden tuumissa ja toimiansa ajatellessa niin ettei surun päivää muistanut ollenkaan. Hänen vakavat kasvonsa kirkastuivat ja silmissä hehkui nuoruuden ja voiman tuli. Hän oli kaunis mies, kun hän oikein innostui

sillä silloin sai hän virkkua elämää joka soluunsa. Hänestä olikin sanottu, että hän oli Israeli-vanhuksen lapsista lahjakkain ja että hänen luonteensa oli enimmänsä isäänsä siinä, että hän innostutuansa oli hyvä puhumaan. Semmoisena häntä Hannakin rakasti, mutta vielä enemmän hänen lempeän ja hyvän sydämensä vuoksi ja puhtaiden tapojensa, joista ei kenelläkään ollut mitään pahaa puhumista.

Hanna kuunteli Pertun puhetta nousevalla ihasuoksella ja hänen kauniit siniset silmänsä kuin sulivat Pertun katseisiin.

Ja kun Perttu huomaamatta tarttui Hannaa olkapäästä niin lujasti, että Hanna kivusta äännähti, tuntui se Hannasta sittenkin niin hyvältä, ettei kertoa osannut.

— Voi jos sinä tietäisit kaikki! — sanoi hän Pertulle ja istui nyt vastustelematta hänen polvelle ja pyytämättä laski kätensä Pertun leveille hartioille.

Ja Hanna kertoi, että hänellä kevään kuluessa oli käynyt kaksikin kosijaa, jotka kumpikin olivat saaneet mennä menojaan. Hanna näki, että Pertun suupielissä kerran värähti ja että silmissä leimahti.

— Toisen sinä arvaat, — jutteli Hanna sili-

tellen Pertun vaaleita hiuksia, jotka olivat ohimoilta ja niskasta kiharaiset — se oli Laurilan Mikko toisesta kylästä. Mutta toista et arvaa . . .

— En arvaa vähääkään, — vastasi Perttu, vaikka tuntui aivan muuta ajattelevan. Laurilan Mikko oli talonomistaja, hyvävarainen vanhapoika ja jotenkin komea mies.

— Mikä pani Mikon liikkeelle? sanoi hän kummastellen, sillä ei oltu koskaan kuultu, että Mikko olisi ketään koskaan kosinut.

Hanna kertoi Mikon käynnistä yhtä ja toista. Lopuksi oli Mikko nimitellyt Perttua hölmöksi . . . Mutta sittenkun oli nähnyt, että Hanna suuttui oli hän lähtenyt.

— Niinpä niin. Hölmö olenkin, mutta minun on hauskaa elää, kun olen tehnyt minkä olen tieninyt oikein olevan, — sanoi Perttu vähän alakuloisena. Häntä ei mikään enempää loukannut kuin se että häntä hölmöksi sanottiin.

— Jos et sinä olisi semmoinen kuin olet, en minä sinua rakastaisi niinkuin rakastan . . . niinkuin olen rakastanut jo monta vuotta . . . Muistatko mistä asti? — Ja Hanna painoi kätensä Pertun kaulaan ja veti hänen päänsä povelleen.

— En minä oikein. — Pertun ilo oli niin suuri,

että hän melkein vapisi pitäessään Hannaa sylissänsä.

Hanna kertoi:

— Silloin minä ensi kerran sinuun ihastuin kuin kansakoululla olivat arpajaiset . . . Se sinun puheesi . . . ja muutenkin . . .

— Ja minä sinua olen katsellut jo poikasena, silloin jo kun sinä pikkutyttöänä paimensit lemmiä Lomporannalla . . .

— Silloinko jo?

Heidän keskustelunsa kääntyi lapsuuden muistoihin ja niihin leikkitovereihin, jotka silloin olivat lapsia. Niistä ei ollut monta enään kotokylässä. Useimmat olivat Amerikassa, Hannan lapsuustoverit varsinkin. Pertun ikäiset miehet olivat mikä Amerikassa, mikä muuten kulkusalla.

Ja kuta pitemmältä he puhelivat ja toinen toisensa ajatukseen syventyivät, sitä ikävämmältä alkoi heistä ero kummastakin tuntua. He olivatkin niin kovin vähä yksissä olleet. Minkä vuoksi? Hanna olisi tahtonut, että Perttu olisi usein heillä käynyt.

— Niin ujoko sinä olet? kysyi hän.

— Ikävä minun on sinua joka hetki ja aina tahdotisin olla luonasi, mutta kun minulla on niin vel-

kainen koti niin . . . Joka ikisen työn, jonka teen, teen sinua muistellessa ja aina ajattelen, että Hannalle tämäkin tulee . . . Jospa sinä olisit nähnyt sydämeeni nytkin öillä, kun olen peltoja kylvänyt . . . Sinun rakkautesi on antanut minulle voimia työtä tehdä ja sinun kuvasi minut pelastanut kiusauksista ja kaikesta pahasta . . . Sinun vuoksesi olen raatanut ja yrittänyt, että saisin kerran sinulle sanoa . . . Ja arvaatko miltä tuntuu työnteko, kun toivo aineellisesta palkinnosta on niin pieni! Tarkoitan, että voihan olla, että en mitään kotoa saa, vaikka työtä olen koettanut tehdä . . . Mutta iloisin mielin olen sitä tehnyt, tietäessäni, että sinä hyväksyt . . . enkä ole voinut jättää kahta vanhaa yksin kuolemaan . . .

Ymmärrätkö oikein minua?

Hanna pyyhki kyyneliä silmistään.

— Ymmärrän minä sinun tilasi ja jos vanhurskas Jumala meitä muistaa niin ei meillä hätäpäivää ole.

Ja Hanna kertoi, että hänellä oli vähän säästöjä ja sitä paitse oli hän jo parina vuonna toimittellut minkä mitäkin uuden kodin alkamista varten.

— Ja minulla kun ei ole ihan mitään, — tunnusti Perttu puolestaan. — Ei ihan mitään, jota omakseni vois sinä sanoa . . .

— Onhan sinulla kirjasi kuitenkin, — lohdutti Hanna. Ne olet omilla rahoillasi ostanut . . . Mutta oletpa muuten tuhansien arvoinen . . . En sinua vaihettäisi Lomman rikkauteen!

He vaikenivat hetkeksi molemmin. Sitten sanoi Hanna:

— Miks' emme voisi alottaa elämäämme milloin hyvänsä . . .! Ostaisimme vaan torpan ja siinä sitten . . .

— Mutta minun on niin hirveän vaikea erota kotitalosta, jossa niin kovin paljon olen työtä tehnyt . . . Jos nyt lähtisin, niin kaikki työni olisi hukkaan mennyttä . . .

Ja Perttu melkein itkuun pilllahti.

— Niin rakkaaksiko se on sinulle tullut? kysyi Hanna.

— Niin on. Siinä elää ja kuolla tahtoisin.

Hannankin koti oli kiinnitetty suurista summista ja kun talo muutenkin oli pieni ja pikkuetuinen, oli aivan varmaa, ettei Hannalle kodin perintöä mitään jäisi. Sen tiesivätkin veljet eivätkä viitsineet kotonaan mitään työtä tehdä silloinkaan kun talon ruokaa söivät. Hanna oli äitinsä kuoleman jälkeen tullut palveluksesta kotiinsa vanhan isän taloutta hoitamaan.

Aurinko oli jo kohonnut korkeammalle ja pais-
toi jo vaaran takaa joelle, saarien seljille ja län-
nen alle korkeiden vuorien kalpeille huipuille. He
katselivat alas suvannolle, jossa lauttoja nyt kulki
peräkkäin. Perttu näytti nauttivan näköalasta,
joka lännessä päin auringon kullassa kylpi.

— Sinä rakastat tätä luontoa ja valoisia öitä . . .
Ei kukaan muu tästä luonnosta osaa puhua niin-
kuin sinä . . .

— Niin teenkin. Kesäyönä voin unhoittaa su-
runi ja huoleni . . . ja olla vaan ja elää . . . olla
niinkuin ei minulla koskaan mitään murhetta oli-
sikaan . . .

Hanna kietoi molemmat kätensä hänen kau-
laansa, katsoi pitkään hänen rehellisiin kasvoi-
hinsa, jotka olivat niin puhtaat ja himottomat ja
terveen kevätahvan peittämät, katsoi kauan ja sa-
noi sitten:

— Sinä puhdas, rakas Perttuni!

— — —

Kun Hanna jo oli hyvästellyt Perttua ja aikoi
kiviaidan luota, pellon laidasta takaisin palata,
muisti Perttu vielä kysyä, kun Hannan kättä piti
omassaan:

— Niin mutta . . . Kuka oli se toinen kosija?

Hanna ratkesi nauramaan.

— Se oli Junnon-Iikka . . .

— Junnon-Iikka, — kertoi Perttu kummisaan.

Hanna kertoi:

— Junnon-Iikka ei ole mikään tyhmä poika vaikka onkin juoppo ja retkale. Kun hän kuuli vastaukseni, arveli hän:

— No semmoisen miehen kuin Viraniemen Perttu on, minä sinulle soisin . . .

— Vai Junnon-Iikka! — kummasteli Perttu yhä. — Aina minä Iikasta paljon olen pitänyt, — lisäsi hän sitten, painoi kerran vielä Hannan kättä ja lähti tielle vievää polkua kulkemaan. Hanna seisoi hetken kiviaitaan nojaten ja katsoi hänen jälkeensä ja palasi sitten kamariinsa, sanaton ikävä sydämessään.

Omissa, omituisissa mietteissään kulki Perttu kotiaan päin tietä pitkin. Nyt vasta, auringon noustua, näyttivät kyläläiset levolle käyneen. Sillä ei missään näkynyt liikettä eikä ollut tielläkään vastaantulijoita.

Perttu kulki kuin unessa. Välistä valloitti hänen sydämensä ilo ja riemu, kun tunsu saavuttaneensa Hannan rakkauden. Mutta välisti taas sukelti mieleen Lomma velkakirjoineen . . . Hopeasaari . . . ja kivulloiset vanhukset . . .

Ja kesken kaikkea johtui hänen mieleensä että Junnon-Iikka oli kosinut Hannaa . . .! Ei ollut Iikka sanallakaan sinnepäin puhunut äsken kun lautan päällä sitä tätä juttelivat . . . Miksei ollut? Oli vaan toimitellut Perttua tukinajoon!

Mitä hän mahtoikaan miettiä? Mutta ei hänen katseessaan näyttänyt petosta olevan . . . Oli vaan ollut Pertun mielestä ystävällisempi ja osanottavampi kuin ennen . . . Eihän Iikka muuten huono mies ollutkaan . . . Ei muuta vikaa, kuin ettei osannut säästää, vaan kulutti hyvät ansionsa kortilla ja juominkeihin . . . Miesten komeimpia oli Iikka tummine hiuksineen ja solakkoine vartaloinen, joka oli kuin luotu tukkipoikaa varten. Hel-luja hänellä sanottiin olevan joka kylässä ja joka paikkaan oli hän tervetullut . . .

Ei ollut heillä, Pertulla ja Iikalla koskaan ollut mitään riitaa keskenään lapsenakaan ollessa. Ja kun olivat miehiksi kumpikin varttuneet niin harvoin yksin sattuivat . . . Iikan elämä kuin oli vessillä ja vetten päällä ja Perttu kiskoi maan karusta kamarasta jokapäiväistä leipäänsä. Mutta talvisin, kun Iikkakin sattui kotosalla olemaan, lainaili Perttu Iikalle kirjoja luettavaksi. Mielellään niitä Iikka lukikin.

Perttu oli tullut kotitiehaaraan. Hän näki ilok-

seen jo tuomen kukkia puhjenneen puutarhassaan ja ensimmäisen ohrakylvönsä jo oraalle nousseen.

Hän käveli ensiksi puutarhaansa, taittoi kukan tuomesta ja hymähti. Ja kummallinen ajatus, joka ei ennen ollut hänen päähänsä pälkähtänyt, täytti yht'äkkiä hänen mielensä.

— Jos minä kuolen, kuolevat puunikin . . . jos teistä erota täytyy . . . niin elämän lopetan teiltäkin . . .

Ja raskaasti huoaten käveli hän pihaan.

Silloin kuuli hän lasten ääniä pirtistä ja arvasi, että sisar Kustaava oli lapsineen muuttanut entiseen kotiinsa.

IV.

Koskenlaskussa maksettiin tänä kesänä hyvät palkat ja Perttukiin oli Junnon-Iikan kehoituksesta päättänyt ansaita rahaa heinän tekoon asti.

Karhusuolla olisi ollut paljon töitä. Ojanmullat odottivat hajoittajaansa ja kedot auraa-jaansa. Mutta Perttu oli joutunut niin ahtaisiin oloihin, ettei mitenkään tänä kesänä voinut uudisviljelykselleen mitään uhrata. Vilja oli myyty ja jaettu talvella niin tarkoin, ettei siemeniksi ollut riittä. Karjassakin oli ollut onnettomuutta monena vuonna, että tulo niistäkin supistui hyvin pieneen, nyt varsinkin, kun Kustaava lapsineen oli tullut lisäksi syömään. Toiselta puolen oli hyvä, että Kustaava alkoi emännyyttä pitää, kun äiti kävi niin heikoksi että tarvitsi hoitoa joka päivä. Mutta toisaalta aiheutui siitä suurempia kuluja ja isompia menoja.

Oli jo kulunut monta vuotta siitä kun Perttu viimeksi oli ollut koskensouunnissa. Siitä huolimatta kävi lasku vielä kuin tottuneelta ainakin.

Muutaman päivän perästä oli hän jo perämiehistä ensimmäinen ja hänelle uskottiin suurimmat lautat.

— Edelle se menee vanhoista perämiehistä! — sanottiin.

Ja kun vesi nousi liian korkealle tai laskeusi liian matalalle, jolloin lauttojen lasku oli kovin vaarallista, uskalsi Perttu miehineen koskeen. Oli käynyt niin tutuksi tuo monta kilometriä pitkä koski Pertulle, että hän tunsu sen korvat ja virrat kuin omat kämmenensä.

Ylimaasta saapui lauttoja yötä päivää kosken niskaan ja yötä päivää niitä laskettiin. Ne, jotka jaksoivat ja uskalsivat ansaitsivat suuria summia. Mutta toiset eivät viitsineet ja muutamista ei huolitettu koskelle ensinkään.

Ne miehet, joiden kanssa Perttu lauttoja laski olivat kaikki kotiseudun miehiä, Junnon-Iikka joukossa. He olivat kaikki tottuneita koskimiehiä, poikasena jo ensi kerrat koskia laskeneet. Etelän puolen miehiä he eivät lautalleen huolineet, sillä heidän joukossaan ei saanut olla tottumaton, arkaa eikä tyhmää.

Juhannuksen jälkeisellä viikolla oli koskenlasku kiireimmillään, niin että Perttukiin oli valvonut monta yötä yhteen menoon. Kun pääsivät lautalla kosken alle niin paikalla lähtivät takaisin niskaan.

Mutta väsymys ja uupumus saavutti vihdoin Pertunkin. Hän oli kestänyt enemmän kuin kukaan.

Erään kerran oli Perttu nukkunut jätkäin „Pleunaan“ seinänvieri-lavitsalle, vaikkei hän usein niissä sisällä käynyt. Siellä kun aina oli juopuneita rähisemässä, toisia korttia lyömässä ja kolmansia tappelua alkamassa, ei hän semmoisessa seurassa viihtynyt.

Hän oli tällä kertaa kuitenkin nukkunut, nukkunut raskaasti monen yön valvonnasta väsyneenä. Hän oli miettinyt, että hän vaan hetken levähtää ja lähtee sitten kotiaan, sillä oli lauantai-ilta. Mutta jätkät olivat hankkineet viinaa ja mellakka alkoi käydä kovemmaksi ja kovemmaksi. Siinä oli etelän puolen miehiä enimmäkseen, mutta oman pitäjäläisiä oli myöskin, Junnon-Iikkakin joukossa.

Perttu heräsi kauheaan rähinään, jota joukko juopuneita miehiä piti juuri hänen korvansa juuressa. Hän kuuli Junnon-Iikan äänen joukosta ja pääsi pian väsymyksestään ja unestaan hereilleen. Kun hän avasi silmänsä näki hän kolme etelänpuolen miestä pitävän Iikkaa ahtaalla. Toiset pidättivät käsistä, ettei Iikka kyennyt minkäänlaiseen puolustukseen. Ja syyttivät Iikkaa siitä, että Iikka muka oli löysännyt heidän lauttansa

irti ja että se oli sitten omin valtoineen päässyt koskeen ja särkynyt yksin puin.

Äänestä ja miesten liikkeistä arvasi Perttu, että ne olivat juovuksissa. Iikka ei näkynyt tietävän, että Perttu oli sisällä, sillä hän kuuli Iikan huutavan:

— Kumpu olisi Viraniemen Perttu täällä . . .!

Ja hän koetti päästä irti kiusaajistaan, mutta nämä eivät löysänneet!

— Perttu! Semmoinen lammas! — kuuli hän erään huutavan.

Perttu oli siksi paljon jo ollut jätkäin joukossa ja tunsikin siksi tarkoin juopuneitten meinint, että hän tiesi jotta ei mikään järkipuhe heihin vaikuttaisi. Raaka voima raakaa voimaa vastaan — se oli ainoa keino, joka auttoi . . .

Nähtyään, että Iikka parkaa ahdisteltiin ylön määrin ja ettei häntä käynyt kukaan puolustamaan, vaikka oman pitäjän miehiäkin oli joukossa, tunsikin hän suuttumusta . . . Se oli enemmän kun Perttu saattoi nähdä ja vaikka hänen mielensä ani harvoin joutui kuohuksiin, valtasi hänet nyt tuima suuttumus . . .

Salamana hyppäsi hän lauteelta permannelle riitelevien miesten eteen ja karjasi:

— Heittäkää pois! Monta miestä yhden ainoan miehen kimpussa! Hävetkää . . . kelvottomat.

Hänen äkkinäinen ilmestymisensä ja tuima äänensä vaikuttivat sen, että miehet löysäsivät Iikan irti, mutta tarttuivat uudelleen kiinni, ennenkun Iikka ehti muuta tehdä kuin kerran potkaista lähintä miestä. Mutta nähtyään, että ei Perttu ollutkaan vielä mennyt sai Iikka uutta intoa ja juovuksissa kun oli alkoi temmeltää kuin peto.

Toisia etelän puolen miehiä rynnisti avuksi ja Iikka paiskattiin hirveää kolinaa ja melua pitäen lattiaan . . .

Silloin vimmastui Perttakin. Ja vaikka hän tavallisessa mielentilassa ollessaan liikkui ja toimi verkkaan, ilmestyi häneen nyt tavaton vikkelyys ja notkeus, jota ei olisi luullut löytyvän niin kankeannäköisessä ruumiissa. Silmät tulta iskien, rynnisti hän miesjoukkoon, joka laattialla myllersi ja heitti kolme päällimäistä rajulla voimalla huoneen hirsilaattiaan. Kaksi yritti Pertun kimpupun, toisella jo puukko kädessä. Mutta Perttu ehti puukkosankaria potkaista rinnan alle niin että tämä uljahtaen kaatui selälleen.

Saatuuan Iikan miesten alta pois ja ensimmäisen vihanpuuskan ohimentyä, alkoi hän käsittää, että olo tässä joukossa oli vaarallista. Sillä useim-

mat etelän puolen miehet olivat puukkojunkkareita ja kulkureita, jotka eivät välittäneet enempää omasta kuin lähimäisenkään hengestä . . . Hän tarttui Iikan käsipuolesta kiinni ja tempasi ovelle.

— Joudutaan pois! — huusi hän Iikalle, joka hänkin oli ottanut puukon ja viuhtoi sillä kuin mielipuoli.

Juuri kun he olivat ulos pääsemässä tointui äskeinen mies, jota Perttu oli rinnan alle potkaisut ja rynnisti puukko ojona Perttua kohden ja koetti iskeä häntä suoraan rintaan. Mutta Perttu ehti nostaa kätensä eteen, niin että isku kilpistyi oven pieleen, johon puukko painui kiinni . . .

Iikkakin näytti tajuavan, että vaara uhkasi, mutta vaikka Perttu veti häntä mukanaan, ehti hän puukollaan temmata äskeistä miestä selkään niin että takki halkesi helmaan asti.

— Joudu pois! varoitti Perttu ja nyt he rientsivät juoksujalassa tielle päin ja näkivät että kaikki etelänpuolen miehet pullahtivat sisältä ulos hakien aseeseen seipäitä ja puukankia. Eivät kuitenkaan lähteneet takaa ajamaan vaan purkivat vihojansa kiroten ja mellastaen niin että huuto kuului yli koskenpauhun kauas kylälle.

Vasta tielle tultuaan huomasi Perttu, että hänen vasemmasta leukapielestään vuosi verta. Siihen

oli joku etelän miehistä ehtinyt hipaista puukolla, vaikkei Perttu ennen ollut sitä tuntenut.

Iikkakin oli hiukan selvennyt, mutta pyrki aivan väkisten takaisin tappeluun. Perttu sai hänet kuitenkin houkutelluksi Herralaan, Lomman naapuriiin. Hän toimitti Iikan tallin parvelle nukkumaan, talossa kun oli tuttua väkeä. Mutta Iikan kanssa puuhatessaan ei hän tullut ajatelleeksi, että veri hänen haavastaan tippui vaatteille ja että kasvot olivat veren tahraamat.

Kun hän ehti tielle ja aikoi kotia päin kuuli hän Viukkalan emännän siunailevan kujalla:

— Herra hyvä . . . ! Juoppo ja tappelijako siitä tuli tuosta nuorimmastakin Viraniemen saarnamiehen pojasta . . .

Mutta Pertun mieli oli vielä niin kuohuksissa ettei hän mistään välittänyt. Ainoana ajatuksena oli päästä Hannan luo ja saada hänelle kaikki selittää.

Ja hän käveli kuin pahojen henkien takaa-ajamana ja heräsi vasta täyteen ja selvään ymmärrykseen Visavaaran harjulla, josta kotikylä ja Hopeasaari alkoi näkyä . . .

Ei muistanut hän koskaan eläissään niin suuttuneensa kuin nyt. Aina oli hän koettanut asettaa nousevan vihansa, aina kärsinyt ja ollut hiljaa,

vaikka miesjoukosta usein sateli ivamuruja hänen siivoudestaan. Eikä hän muistanut koskaan lyöneensä toista ihmistä, ei liioin pahaa sanaa kenellekään sanoneensa . . .

Mikä oli hänet niin nyt raivoon saattanut, että hän oli unhoittanut itsensä ja ehkä pilannut maineensa ijäksi päiväksi?

Siellä oli sydämen pohjalla kyllä kytenyt yhtä ja toista pahaa, joka joinakuina hetkinä pyrki pinnalle nousemaan, mutta aina oli hän saanut ne tukehdutetuksi. Semmoinen hetki oli ollut silloin kun Lommaa puhutteli ja näki tämän ilkeät, siileät ja verettömät kasvot . . .

Mutta nyt!

Junnon-Iikkaa oli sääli tullut ja muutenkin oli hänen kiukkunsa kasvanut etelänpuolen miehiä kohtaan yleensä. Sillä ne olivat ne, jotka salaa viinaa kaupittelivat ja usuttivat kelpo miehiä lakoihin ja hullutuksiin alinomaa „aatteistaan“ tolkuttaen . . .

Kuta enemmän Perttu asiaa ajatteli ja mietti, tunsu hän että hän oli vimmannut oikeastaan Iikan vuoksi. Siitä saakka kun oli Hannalta kuullut, että Iikka Hannaa oli kosinut, oli hän erityisemmästi Iikkaan kiintynyt. Ja heidän ystävyytensä oli kuin lujittunut, vaikkei kumpikaan ollut lähem-

min toistensa mieltä tutkinut. Ei ollut Iikkakaan vaikka välisti osui koskenlaskun aikana pienempään hutikkaan muuta sanonut kuin toimittanut, että Perttu vaan ostaisi hevosen ja lähtisi ensi talveksi tukkimetsään . . .

Perttu oli kaikesta Iikan käytöksestä päässyt siihen käsitykseen, että Iikka tahtoisi hänelle hyvää . . . Nytkin koskenlaskussa oli Perttu sen monta kertaa huomannut . . .

Mutta sitten yht'äkkiä muistui hänen mieleensä Iikan äskeinen raivo, kun Iikka viinassa, puukko ojona meuhasi. Kuinka hänen katseensa oli ollut raivokas ja uhkaava ja kasvojensa ilme kuin metsän pedon. Semmoinen mies voisi vaikka mitä tehdä, vaikka hengen lyödä, tuntematta mitään katumusta . . .

Mitä mahtoi Iikka oikeastaan ajatella ja miettiä? Olihan olemassa ihmisiä, jotka kaukaa ja kauvan saalistaan vainoovat ja kun tulee sopiva aika niin voivat iskeä puukon toisen sydämeen! Vuosikausia voivat sovussa elää, vaikka syvällä sydämessä palaa koston tuli . . .

Ehkä Iikka vainosi häntä, kavalasti lähestyi ja tekeysi ystäväksi ja kun oli saanut täyden luottamuksen niin silloin . . .

Perttua alkoi kauhistuttaa. Paha oli uskoa

pahaa miehestä, jonka ei koskaan tiennyt itselleen mitään pahaa tehneen ja kamalalta tuntui pelko Iikan kostosta . . .

Kertoisiko hän Hannalle mitä Iikasia ajatteli? Hanna ei tiennyt maailman ja ihmisten niin pahoja olevan . . .

Mutta kun Iikkakin rakasti Hannaa niin kuinka olisi hän voinut niin helposti Hannasta erota ja tuntea vaan ystävyyttä häntä, Perttua, kohtaan, ystävyyttä, joka oli enemmän kuin veljellistä . . .

Mahdollista se ei voinut olla! Hän oli pettynyt Iikan suhteen ja lisäksi tyhmyydessään mennyt Iikan puolesta tappelemaan. Semmoisia itsensä uhraavia luonteita, joksi hän Iikkaa oli alkanut uskoa, ei voinut olla monta maailmassa. Oliko yhtään? Ei ainakaan jätkämaailmassa eikä jätkäelämä ollut semmoinen koulu, jossa sellaiset sielut kehittyisivät . . .

Pertun ajatukset risteilivät sinne tänne eikä hän päässyt mihinkään varmuuteen mitä uskoa ja mitä ei.

Mutta käytyään lähteellä pesemässä veriset kasvonsa ja haavaansa hautomassa, rohkasi hän mielensä ja alkoi astua ravakasti Vaaralaan päin. Ja päätti Hannalle kertoa kaikki — epäilyksensä Iikkaakin kohtaan.

— — — —

Kun Perttu saapui kotiansa, tapasi hän pihaan tullessaan Jokijalan isännän, joka kertoi, että häntä oli yöllä tultu hakemaan avuksi . . .

— Mitä on sitten tapahtunut? kysyi Perttu säikähtäen.

— Ukko vaari on kovin huonona, — eikä voi olla enään pitkälinen — vastasi Jokijalka ja kertoi että Kustaava oli juossut hengen hädässä apua pyytämään. Ukolle oli tullut jonkunlainen mielenhäiriö ja vimma. Hän oli noussut ylös sängystä, juossut pihalle ja hypännyt Pertun huoneen akkunasta sisälle. Siellä oli hän koonnut kaikki kirjat ja sanomalehdet ja paiskannut ulos akkunasta ja huutanut että ne ovat helvetin valtakirjoja ja ne vievät kadotukseen hänen ainoan poikansa. Kun minä juoksin tänne niin oli ukko kaatunut pihalle seljälleen ja näytti kuin kuolleelta . . . ei mitään vastannut . . . Me kannoimme Kustaavan ja Venni-pojan kanssa salin sänkyyn . . . Ei ole vielääkään mitään vastannut eikä tullut tajuntaansa.

He kävivät yhdessä saliin, jossa vanha saarnamies oli talon parhaaseen sänkyyn asetettu. Äiti ja Kustaava istuivat vuoteen vieressä ja itkeänyyhkyttivät.

— Herra on tullut omaansa ottamaan, nyyhki äiti.

Ukko makasi silmät ummessa, kasvot ruskean-kalpeana ja pitkä valkoinen parta rinnan päälle ulottuen, makasi kuin kuollut. Silloin tällöin näkyi huulien liikkeistä, että elämä vielä pulppusi sydämessä, mutta tajunnassaan hän ei ollut. Pertun hellä sydän lämpeni heti, sillä hän oli aina rakastanut isäänsä ja kunnioittaen vanhusta kohdellut viimeiseen saakka, vaikka ukon kärtyinen luonto oli monesti tehnyt hänen mielensä pahaksi. Hän laskeusi polvilleen vanhuksen vuoteen viereen ja ratkesi itkuun.

— Hyvä isä on hän aina minulle ollut ja parastani on hän ankaruudellaan tarkoittanut — sai hän sanotuksi ja laski kätensä vanhuksen otsalle.

Vakavakasvoisen, lempeämielisen Jokijalan isännän silmiinkin ilmausi kyyneleitä ja raskaasti hän huokasi.

— — — — —

V.

Hämärtyvä elokuun ilta Pohjolassa, ensimmäisen tähden välke valoisan kesän perästä!

Vaikka päivä vielä oli pitkä ja lämmin tuntuu elokuun lopulla kuin kulkisi jo vakavapiirteisenä kesän hengetär eteläisiä maailmoja kohden. Ja vaikka valo vielä voittaa ja taivas iloitsee varhaisina, kirkkaina aamuina ja lempeinä, tyveninä iltoina, kattaa sen vaalean sinen ja yön verho. Se on lauha ja lämmin tuo verho, mutta se pimittää kuitenkin kesäyön kirkkaan valon ja antaa uusia, syksyisiä taivaanrannoille.

Ja kun ensimmäinen tähti näkyy pohjoisella taivaanrannalla on sen välke kuin hyvästijättö kesälle ja kuin tervehdys raittiille syksylle. Mutta alakuloiseksi käy mieli sen näkemisestä, sillä silloin on hauskin ja valoisin aika kesästä mennyt.

Perttu seiso i vielä pellollaan, jossa viimeisiä sitomia oli kuhilaaseen nostanut ja taivaan kanta katseli. Omituisia ajatuksia risteili hänen sydämessään siinä seisoessaan, kun hämy alkoi jo

peittää etäisiä vaaroja ja metsiä, jotka vaarojen kupeilta pohottivat mustilta ja totisilta. Kirkas vinkka vielä jättiläisaavana näyttäikse taivaanrannalla, johon päivä oli laskenut.

Minkä tähden oli hänen mielensä niin kumman apea tänä iltana? Minkä tähden sydäntä tuntui painavan raskas suru? Runsas, viljava vuosi oli tiedossa. Viinämäki oli antanut niin komean lahjon, ettei miesmuistiin, vaikka kylvö olikin ollut harvaa. Ja hyvin oli tullut heinääkin. Ei ollut Karhusuokaan tekijäänsä pilkannut. Taivaan Herra oli palkinnut hänen vaivansa.

Mitä hän suri?

Velka! Velka! soi hänen korvissaan yötä päivää. Silloinkin kaikui, kun koetti työssä unhoittaa pahan mielensä ja saada rauhaa rintaansa.

Sitten keväimen ei ollut hänen asemansa parantunut eikä hän tuntenut päässeensä vähääkään liikkemäksi päämaaliaan. Kesän ansioilla ja vähäisillä säästöillään oli hän saanut ostetuksi vankan tukkihevosen, sillä tukin ajoon oli hän ensi talveksi päättänyt lähteä. Hän saisi kuitenkin sen verran ansaituksi, jotta pienempiä velkamiehiä saisi osaksi syvittää. Lommalla oli kiinnitys maahan, ei hänellä olisi hätää . . .

Mutta jos nyt isä kuolisi — ja hän voi kuolla

millä hetkellä hyvänsä — ei hänelle jäisi mitään kauppakirjaa . . .

Kun ei kuitenkaan tullut sitä toimitetuksi niin kuin Jokijalka neuvoi . . . silloin kun isä vielä oli tajullaan . . .

Liian pehmeä oli hän ollut, liian arka . . . Olisi pitänyt ottaa talon paperit ja velat tietoon jo aika ja sitten, niin oli Jokijalka neuvonut . . . Välisti oli alkanut isälle siitä puhua, mutta ei ollut isä siihen mitään virkannut. Joskus oli sanonut:

— Tähän tämä minulta jääpi.

Mitä varten sitten tässä oli työtä tehnyt, raatannut ja toivonut? Olisi mennyt maailmalle niin kuin muutkin veljet . . .

Mutta ei hänellä ollut halua kulkuri elämään. Hänelle oli käynyt tämä lapsuuden koti niin rakkaaksi, ettei hän uskaltanut sitä itselleenkaan tunnustaa.

Ja Hanna parka!

Hän tyytyi vartoomaan, hän rakasti ja uskoi niihin unelmiin, jotka Perttu aikoi toteuttaa. Ei hän hän muutoin olisi jaksanutkaan elää ja toimia, ellei Hannan rakkaus olisi ollut auttamassa. Ei tänä kesänä ensinkään!

Isä makasi halvattuna, puhumattomana sairaana ja äitikin heikkoni päivä päivältä. Kaikki

piti muistaa ja toimia ja huolehtia ruuasta ja rahasta. Oli ollut koko kesän joka päivä kuin tulisessa tuskassa, sillä pelko ainainen painoi mieltä, että velkamiehet rynnistävät yht'aikaa . . .

Perttu osui luomaan katseensa taloon päin, joka iltahämyssä kuumotti jo mustalta maalaamattomine seinineen. Silloin huomasi hän valkoisen naisen huivin vilahtavan jonkun kuhilaan takaa. Vartaloa ei hän hämyn vuoksi eroittanut, mutta yhtä kaikki alkoi hänen sydämensä kiivaasti lyödä.

Olisiko Hanna!

Hanna oli luvannut poiketa leikkuaikana ystävänsä katsomassa. Perttu tunsu pian käynnistä Hannan ja lähti nopein askelin vastaan.

Kuinka Hanna oli sievä ja miellyttävä somassa puvussaan! Kuinka kirkas oli hänen katseensa ja poskensa puna viehättävä!

Perttu melkein ilmaan hänet nosti kun molemmin käsin tervehti.

— Kuinka sinä olet sievä ja siro ja puhdas . . . ja minä olen tämmöinen maanmyyrä, — sanoi Perttu kuin häveten.

— Olepa nyt! Tule tänne ja menkäämme sinun kivellesi . . . esitteli Hanna ja lähti jo menemään.

— Se on minun murheeni kivi ja muistojeni

kivi . . . Ettei sinuunkin tarttuisi suru siitä kivistä!
— virkkoi Perttu, mutta tarttui Hannaa käteen ja he nousivat molemmin kivelle.

— Tämä se on sinun Viinämäkesi, — sanoi Hanna, kun olivat istuneet vierekkäin ja katselivat hämärtyvään iltaan. Hän tarttui samalla kiihkoisesti Pertun käteen ja melkein itkusilmin puheli:

— Minun on ollut sinua niin kovin ikävä näinä päivinä . . . Kun minä tiedän kuinka sinun on . . . kun isäsi on sairaana ja monta muuta asiaa . . . Kun kävin tuolla kylällä niin kaikki hokevat, että hullu sinä olet ollut kun olet ruvennut työtä tekemään tällöisessä velkapesässä . . . ettet sinä isäsi kuoleman jälkeen saa mitään. . . minulle siitä selittävät, aivan niinkuin minä tähän emännän paikkaa katseleisin . . .

— Semmoisia ovat ihmiset — sanoi Perttu raskaasti.

— Kaikkein ikävintä minusta oli kuulla se isäsi vanhoilta ystäviltä, jotka hänen kustannuksellaan ovat elämään päässeet . . . ja niiltäkin, jotka yhdessä uskossa isäsi kanssa ovat . . . Nyt ovat he valmiit syyttämään isääsi toimettomuudesta ja saamattomuudesta . . . Eikä kukaan muista kuinka hänen parhainapäivinään kokonaisia kyläkuntia oli

saarvoja Viraniemessä kuulemassa viikkomääriä, ja talon velkoja lisäämässä . . . Eikä ole kukaan tietävinäänkään, että ne ovat muut, hänen omat uskoveljensä, joilla luulisi olevan omallatunnolla tämän talon velat . . . oletko sinä koskaan sitä ajatellut?

— Olen minä joskus . . . ja sen olen nähnyt että kiittämättömät ovat ihmiset . . .

— Minä olen kyllä tiennyt ja kuullut paljon . . . Monta kertaa olen aikonut sinulle sanoa . . . Mutta kun olen tiennyt sinun toivosi ja yrityksesi ja nähnyt kuinka sinä, läpi kaiken tuskan, koetat vanhemillesi kuuliainen olla . . .

— Sitähän juuri sanotaankin minun hölmöydekseni, — virkkoi Perttu katkerasti.

Hanna tarttui häntä kaulaan niinkuin tapansa oli ja rukoillen pyyteli:

— Elä rakas ystäväni sillä lailla minulle sano! Tiedäthän, että juuri sen vuoksi sinua rakastan, että olet hyvä ja hellä ja uhrautuva . . .

Ja Hanna nojautui Pertun syliin. Pertun tunteet lämpenivät niin, ettei hän enään muistanut koko muuta maailmaa. Hän otti molemmin käsin Hannan syliinsä ja rajulla liikkeellä veti hänet rinnalleen. Hän ei ollut koskaan ennen niin tuli-

sesti Hannaa syleillyt. Ja vapisevin äänin hän puhui:

— Oletko koskaan aavistanut kuinka paljon minä sinua rakastan! Minä luulen, ettet sinäkään osaa kuvitella miten minä tunnen . . . eihän tällöisen kovan kuoren alla luulisi sydäntä olevankaan . . . Oletko ajatellut, että kaikki mitä olen tehnyt ja toivonut, olen sinua odotellessa tehnyt?

— Olen minä sitä ajatellut, — sai Hanna kuis-
katuksi.

— — — — —
Oli jo melkein pimeä kun palasivat pihaan. Juuri kun he pääsivät kujalle kysyi Hanna:

— Oletko kuullut että Kallioniemen Matti on Amerikassa kuollut kaivantoon ja jättänyt jälkeensä kolmekymmentä tuhatta markkaa puhdasta rahaa, jotka vanha äitinsä, ainoa perillinen, nyt on saava. Rahat kuuluvat jo olevan pankissa nostettavana.

— Kallioniemen Matti! — ihmetteli Perttu.

Matti oli täällä ollessaan ollut suuri renttu ja tuhlari. Viestejä tosin oli kuulunut että Matti oli Amerikassa elämäntapansa muuttanut ja ansaitsi paljon rahaa. Mutta sittenkin! Eihän Matti vielä ollut Amerikassa ollut kun seitsemän vuotta.

— Niin, mutta hän on työskennellyt niin vaarallisessa kaivannossa, jossa suuresta palkasta ainoastaan jotkut uhkarohkeat työskentelivät. Ja Matin henkivakuutus kuuluu yksinään tekevän viisitoista tuhatta, tiesi Hanna.

— Matti raukka! — huokasi Perttu. Hänessä oli pohjalla sentään ollut paljon hyvää. Ja vieraalle maalle Matin luut lahoovat . . .

— Kuolemallaan hän kuitenkin pelasti äitinsä pahojen ihmisten kynsistä kärsimästä, — virkkoi Hanna. Ehkäpä Jumala niin oli tarkoittanutkin.

— Niin, ehkäpä oli, — vastasi Perttu. — Mutta kauhealta tuntuu ajatella semmoista kuolemaa . . . ja vieraalla maalla . . . Ei juuri mieli tee suuriin ansioihin

Hanna ehätti sanomaan niinkuin kauvan miettimää asiaa:

— Minä vaan lähtisin yli Atlannin koska hyvänsä . . .

Perttu katsoi Hannaa pitkään.

— Sinäkö? sanoi hän sitten kummastellen. — Leikkiä puhut . . .

— On siinä tottakin. Entäs sinä?

— Soisin, että kaikki palaisivat takaisin . . . ! Täällä olisi niin kovin paljon tekemistä . . .

— Eihän riitä ruoka näillekään, jotka täällä ovat . . .

Mutta Perttu sanoi siihen vakavasti:

— Elkäämme leikkiä laskeko niin vakavassa asiassa . . . Ei oman maan vertaa missään ole . . . eikä missään maailmassa näin kauniisti hämärtyviä elokuun iltoja . . .

Ja hän otti Hannaa kädestä ja vei äitiänsä tervehtimään.

— — — — —

Hyvin harvoin Hanna oli käynyt Viraniemessä. Tänä kesänä oli kuitenkin silloin tällöin poikennut, kun Kustaavakin oli lapsineen muuttanut entiseen kotiinsa. Kustaava oli vielä verrattain nuori vaikka oli jo viiden lapsen äiti. Hän oli miellyttävä ihminen ja oli kaikista sisaruksista enimmän Pertun näköinen. Mutta luonteet olivat erilaiset. Kustaava iloinen vieläkin, vaikka oli kovaa aina kokenut, Perttu raskasmielinen ja harvoin hymähtävä. Vanha emäntä olisi kernaasti tahtonut hyvin usein Hannaa nähdä ja puhutella, varsinkin nyt viime aikoina, mutta ei Hanna sittenkään usein käynyt. Mutta kuta useammin ja pitemmältä Hanna vanhan emännän kanssa puheisiin pääsi, sitä syvemmältä hän tätä tuli tuntemaan ja pääsi

vanhuksen hurskaan ja puhtaan sydämen käsittämään.

Herttainen hymy ilmestyi nytkin vanhuksen kasvoille, kun hän pystyvalkean ääressä näki, että Hanna ja Perttu tulivat pirttiin. Koko päivän oli hänen täytynyt pysytellä sängyssä, mutta nyt illan tullen oli noussut lieden ääreen. Hanna seurasi hänen kehoitustaan ja istuutui hänen viereensä tulen ääreen.

Kun he olivat jääneet kahden kesken alkoi vanhus itkeä.

— Pertun vuoksi minun on niin ikävä, — kertoi hän itkun seasta. — Perttu on tullut niin kummalliseksi ja harvapuheiseksi—eikä hän enään ole sama poika kuin ennen. Minä olen nähnyt, että hän öillä usein on valveilla ja lukee jotakin kynttilän valossa . . . En minä ole mitään hänelle puhunut . . . Emmehän voineet Kustaavaakaan pienten lasten kanssa ajaa maantielle ja Kustaava on nyt kovin tarpeeseen meille . . . En minä yksin jaksaisi Israeliakaan hoitaa . . . Murehtineeko sitä, kun ei kauppakirjaa ole tehty? Ei ole minulle mitään puhunut, mutta minä olen ollut niin käsittävini. Monesti minä Israelille siitä puhuin, mutta ei hän ole koskaan minua kuunnellut...eikä minun

ajatukseni mukaan tehnyt . . . Ja tuskin niitä velkoja niin paljoa olisi jos minua olisi kuunnellut . . . Sekin Lomman velka on tullut aivan takausten kautta . . . Sinulle tätä nyt kerron, mutta en kenellekään muulle . . . Ja Jumala kai on meidän päällemme kaiken tämän hyväksi nähnyt.

Hän tuli niin liikutetuksi että rupesi ihan vapi-semaan ja näytti kuin putoaisi tuoilta pois.

Hanna talutti hänet sänkyyn. Hänen äänensä heikkoni niin että Hanna tuskin kuuli, kun hän kuiskaten ja katkonaisesti puhui:

— Ole sinä, rakas tyttäreni, hyvä Pertulle sitten kun yhteen menette. Ei ole niin hyvää poikaa yhtään ja hän kaipaa rakkautta . . . minä tiedän sen . . . Kuinka hän on ollut hyvä Israelillekin, joka on näinä viime vuosina ollut kärtyinen ja omituinen . . . Ja joka yö minä Jumalaa Pertusta olen kiittänyt ja arvannut, ettei Jumala ole meitä unhoittanut . . . vaikka niin kovaa meidän on lapsistamme antanut kokea . . .

Hän väsyi niin puhuessaan ettei enään sanaakaan jaksanut. Pusersi vaan Hannan kättä heikkosti.

Samassa tuli Perttu sisälle ja toi Hannalle äärettömän suuren nauriin, joka oli kasvanut hänen

puutarhassaan. Mutta ilo, joka hänen kasvoillaan kuvastui pirttiin tullessaan, katosi heti kun näki äidin sängyssä itkeä nyyhkivän ja Hannankin pyyhkivän kyyneleitä.

VI.

Eräänä syksyisenä päivänä saapui Viraniemeen Pertun odottama agronomi. Riihen puinti oli juuri päättynyt ja Perttu kantoi viimeisen riihelisen jyvät aittaansa.

Agronomi Pesola oli jo monet vuodet paikkakunnalla neuvojana ollut ja Pertun kanssa heistä oli tullut hyvät veljet ja toverit. Hän oli paljon Perttua opastanut kotovainion hoidossakin, mutta varsinkin Karhusuon uudisviljelyksellä. Eikä ollut hänen tarvinnut puhua kuuroille korville kun Perttua neuvoi. Muistiinsa oli poika kaikki pannut ja opiksi toisen neuvot ottanut.

Iloisesti, toverillisesti kätteli hän Perttua ja kertoi kuulumisia eteläosasta maata, jossa kesäänsä oli ollut viettämässä.

— No millainen vuosi on tullut? kysyi hän ensiksi.

— Hyvähän tuli vuosi. Ohra on raskasta ja heiniäkin on tullut kelpolailla.

— Entäs Karhusuolla? Ne meidän koesarkamme? muisti hän kysästä.

— Lähdemme huomenna katsomaan . . . Minulla on paljon muutakin sanomista.

Kun tulivat puutarhaan, jossa Pertulla oli pieni kasvitarhansa, virkkoi hän hyvillä mielin:

— No olet sinä miesten miehiä . . . niinhän tämä on . . . hauskuudekseen tätä katselee . . .

— Ei ole ollut aikaa . . . on niin paljon muuta työtä . . .

Mutta Pesola ei kuullut, sillä hän teki tutkimuksiaan . . . ja vähän väliä huudahti:

— Ihme kuinka suuria lanttuja ja porkkanoita . . . Ei etelä-Suomessakaan tällaisia näy . . . Vielä sitten hokevat, ettei täällä menesty ja kasva . . . Mutta . . . tuota noin . . . Miten on turnipsimaasi nyt menestynyt?

— On se jonkunlainen, vaan en ehtinyt sitäkään tarkkaan kitkeä ja työväestä on puute . . .

— Kas vaan kuinka nuo puusi kasvavat Tuon jokiäyrään me istutamme kuusia täyteen . . . pohjoista vastaan . . . Eikö niin?

He kävelivät pihan poikki ja tulivat navetan taakse, johon Perttu agronomin neuvon mukaan oli turnipsimaan muokannut.

Pesola ei voinut kyllin ihmetellä Pertun turnip-

simaata niin komea se oli. Ei koko jokivarrella sanonut semmoista nähneensä eikä missään muuallakaan.

— Sinä tulet tästä saamaan ensimmäisen palkinnon . . .

Mutta nyt hän huomasi, että Perttu pysyi kovin vakavana ja miettivän näköisenä ja ettei häneen tuntuneet mitkään puheet vaikuttavan.

— Mikä sinua mies vaivaa, kun olet niin alakuloinen?

Hän oli kyllä jo kuullut, että vanha saarnamies makasi halvattuna ja että emäntäkin oli hyvin heikko.

— Onpa tässä miettimistä minun osalleni, — vastasi Perttu.

Mutta Pesola oli elämäniloinen mies, joka tahtoi nähdä hauskaa väkeä ympärillään. Ja Pertusta oli hän päässyt siihen uskoon, että hän oli taitava ja hyvälahjainen maanviljelijä, joka ei antanut opin ojaan kaataa.

— No elähän sure . . . Emäntä sinun pitää ottaa . . . Eikö sinulla jo ole tiedossasi? — sanoi hän.

Hän ei tiennyt minkä taakan alla Pertun sydän sykki. Ei osannut aavistaakaan mitä mies oli mietiskellyt sitten viime näkemänkin.

— No miten alkaa karjasi menestyä? kysyi hän kuin sivu menen.

— Paranemaan päin on nyt. Nuoret maataisrotuiset voivat hyvin ja kasvavat.

Karja oli Pertun ilo, vaikka vastoinkäymisiä siinä oli ollut. Luomatauti oli vaivannut monta vuotta ja kesää ennen oli paras maitolehmä suohon uponnut.

— No se mies, joka ei anna vastusten lannistaa, vaan yrittää ja yrittää uudestaan . . .

— Se on helppo sanoa, — arveli Perttu naurahaen. — Vaan sitä näkyy tottuvan vastoinkäymisiin niinkuin muuhunkin . . . Ja montakohan miestä maataan viljelisi jos vahingoista säikähtäisi ja jos ei sitkeydellään kovaa onnea voittaa koettaisi . . . Pian talot kylmille jäisivät . . .

— Niin. Kyllä se on lujassa leipä maanviljelijällä — ainakin täällä. Mutta kun kehitys, oppi ja taito tulevat avuksi niin . . .

— Ei tule tänne koskaan sitä aikaa, että helpolla eläisi, mutta se ei olekaan pääasia. Pääasia se, että maa kyllä miehensä elättää, jos työtä tekee. Mutta kuka täällä tekee maatöitä? Ei ole monta miestä tässäkään kylässä . . .

He syventyivät juttelemaan maanviljelijän asemasta Perä-Pohjolassa. Ja varsinkin siitä ras-

kaasta epäkohdasta, että maatyöntekijät kävivät vuosi vuodelta vähemmäksi. Siihen olivat luonnolliset syyt, jotka aika ehken kerran korjaa, arvelivat.

— — — —

Iltasella kun he Pertun kamarissa puhelivat keinoista maanviljelyksen parantamiseksi täällä Perä-Pohjolassa, teki Pertun mieli monta kertaa alkaa jutella Pesolalle talon veloista ja siitä olisiko mitään keinoja saada jonkunlaista lainaa valtiolta, jotta Lommasta pääsisi erilleen. Mutta vaikka hän monta kertaa siitä oli sanomalla, ei hän sitä tehnyt. Missäpä semmoisia kassoja olisi olemassa!

Mutta puheen jatkuessa joutuivat talon metsävarat keskusteluun.

Kun Perttu mainitsi, että tänne juuri odotettiin paperipuiden ostajaa ja että hänkin oli aikonut kaupata Särkirovan sarasta kuusikkoa, joutui Pesola haltioihinsa.

— Niille ei kannata myödä yhtään kalikkaa . . . ne eivät maksa kuin mitättömän hinnan ja paperipuunmyynti on talon surma ja perikato . . . Kun ei linnun istuntaa enään jää! — sanoi hän ankaraasti ja selitteli vielä laajasti Pertulle kuinka kasvava puu tuottaa monta prosenttia korkoa.

Perttu tiesi sen Pesolan selittämättäkin.

— Ja eikö tuo Särkirova ole juuri se metsäpalsta, jota sanoit säästäneesi ja hoitaneesi? kysyi Pesola vielä varmuudeksi.

— Se se on, — myönsi Perttu.

Nyt oli Perttu sanomaisillaan, että tosi hätä käski myydä, mutta ei sittenkään sanonut.

Pesola ehti kysyä:

— Eikö ole tällä talolla ulkometsäsarkaa, josta sopisi myydä? Talon tonttisarasta ei myy hullukaan niiden konnain raiskattavaksi . . .

— On tähän kuuluva Lompalojoen sarka, vaan sen on isä myynyt viideksikolmatta vuodeksi puulaakille. Siinä sarassa ei todellakaan taida olla linnun laulupuuta

Pertun ääni soi surulliselta ja silmistä kaiho kimposi.

— Jaa, jaa . . . Se on sitä vanhaa tyhmyyttä . . . ja polkuhinnasta tietenkkin on myynyt?

Ei kuulu tulleen puulaakille parhaat tukit mak samaan kuin puoli markkaa kappale.

Pesola vihelsi pitkään ja virkkoi:

— Selkänsä tarvitsisivat saada kaikki vanhemmat metsäinsämyyjät ja paperipuun myyjille pitäisi panna holhooja. —

— Hätä káskee monen myymään, sai Perttu

nyt sanotuksi. — Enkä minä usko, että kukaan myisi metsäänsä kun muuten läpi pääsisi . . .

— Maa se on joka elättää, — sanoi Pesola vaan siihen. Mutta ei vaan kysynyt miksi Perttu juuri tahtois metsäänsä myydä.

Ja he alkoivat tarkastella sitä uuden kartanon piirustusta, jonka Perttu oli tehnyt.

Se oli Pesolankin mielestä aika mukava. Vanha päärakennus tulisi siirrettäväksi pitkin jokea, niin että puutarha tulisi joen viettävälle törmälle. Navetta taas tulisi kuin eri pihaan sika- ja lammasläävineen.

— Tästä tulee oikein soma, — arveli Pesola.

— Niin, se on vaan unelmaa, joka ei koskaan toteennu, — sancii Perttu. Vaan tulimpa tuon piirtäneeksi kun ei sattunut muutakaan hommaa — talvi-illan kuluksi.

— Toden totta. Tässä on otettu pienetkin seikat huomioon. Esimerkiksi lantahuone on verrattoman käytännöllinen — puheli Pesola.

— Saapihan se siinä olla, vaan koska ollee valmiina, — virkkoi Perttu sillä äänellä, etteivät sitä hänen silmänsä koskaan näkisi.

— — — —

Seuraava aamu oli kirkas ja kylmähkö. Val-

koiselta pohottivat vainiot auringon noustessa ja suvannosta nousi sakea usva.

Oli ollut hallayö.

Auringon noustessa jo olivat Perttu ja Pesola pystyssä, sillä heillä oli aije lähteä Karhusuolle Pertun uutisviljelystä katselemaan. Pesola tahtoi omin silmin nähdä kuinka Perttu siellä oli hommannut ja kuinka alkoivat menestyä kesällä kylveytyt heinäsiemenet.

Reippaasti nousivat he Viinamäen sänkistä peltoa suoraan mäkeen, kuusikkoon, jonka läpi tie vei takalistolle ja Karhusuolle.

— Mistähän tälle pellolle semmoinen nimi on annettu? kysyi Pesola kun he olivat ehtineet puoli-väliin peltoa, josta se alkoi kohota.

— Tästä pellostä, ihan vaaran niskalta, kuului ennen isoisä valinneen parhaan viljan viinankeittoa varten. Siinä ei koskaan halla pannut niin että äijä huonoinakin vuosina sai tarveviinansa. Ja siitä asti on tätä peltoa Viinamäeksi kutsuttu — selitti Perttu.

— Niillä oli ukoilla siihen aikaan hauskat hommat, kun viinaa saivat omasta takaa. Mutta ei silloin ole ollut juoppoja niinkään paljon kuin nyt.

— Kuinka lienee. Mutta sen olen kuullut että isoisävainaja oli ollut väkevä viinamies . . . Mei-

dän luhtirakennuksessa on vieläkin kamari jossa ukko välistä oli ryypiskellyt viikon ja kaksi, ettei selvää päivää ollut . . . Ja juoppo on ollut isäkin ennen heräämistään.

— Olihan niitä jokunen vanhempi mies kylässä juoppo, mutta yleisesti oli kansa raittiimpaa kuin nyt. Nythän juovat pienet pojatkin.

— Niin tekevät. Ja kuitenkin ei tässä maassa saisi mitään ylöllisyyttä harjoittaa, — ahkeruudella ja säästäväisyydellä tekisimme me suomalaiset tästä maasta viljavan maan, joka elättäisi monta miljoonaa ihmistä . . .

He ehtivät pellon mäkipäähän, josta kuusikko alkoi. Perttu silmäsi kiveään ja muisti puheensa Hannan kanssa. Pesola kääntyi katsomaan joelle ja suvannolle ja lännen vaaroihin, joihin aurinko sopi somasti kimaltelemaan. Vuopioiden leikkelemä jättiläisniitty levisi siinä kuin tauluun maalattuna heidän edessään ja valkoinen huurre välkkyi sängestä kuin hopea helmien peittämänä. Luke-mattomia latoja ja suovia törötti siellä törmillä kukkurillaan saaren mehukasta, hyvänhajuista heinää.

— Välkkyä kuin hopea koko tuo ääretön niitty-maa. Tuollaisia niittyjä ei tapaa missään etelä-Suomessa . . . sanoi Pesola.

— Siinä onkin muuan saari Hopeasaari nimeltään. Se on tuo, jonka rannoilla kasvaa valkolehdistä vesipajua, — osoitti Perttu kädellään Hopeasaareen päin.

Ei tiennyt Pesola, että siinä oli Viraniemen paras niitty, josta Lomma taaskin tänä kesänä oli korjannut runsaan heinän. Mutta ei puhunut Perttu siitä mitään Pesolalle. Ei saattanut sanoa, niin pahalta tuntui.

— Kuuluiko tähän taloon yhtään saariniittyä? — kysyi Pesola kuitenkin.

— On siellä iso sarka Viraniemelläkin, — vastasi Perttu, mutta kääntyi samalla menemään metsään.

Siinä se oli juuri Pertun hoitama kuusikko, joka vuosikymmenen toista oli rauhassa ja hoidettuna saanut kasvaa. Siinä näkyi kuusten seurassa siellä täällä jokunen jouhimäntykin, suora ja siro ja terve ja vaikka tukkipuiksi kelpaava.

— Tästä jo saat ottaa tavaraa, kun kartanoa alat korjata, — arveli Pesola.

— En minä ensi tarpeeseen tästä ota, — vastasi Perttu ja Pesola näki, että kovin paljon piti mies metsästään.

Kuusikko riitti pitkän matkaa, toisen vaaran laitaan asti. Siinä muuttui ensin koivikoksi ja

vaaran kupeella männiköksi, joka kulovalkean jälkeen oli siihen rehevänä taimistona noussut.

Vaaran jyrkintä kohtaa kiertäen vei tie Karhusuolle. Ja toisella puolen vaaraa oli laaja, puuton jänkkä, Pertun uudisviljelys. Siellä oli jo saroilla monta uutta latoa, jotka nyt olivat heiniä täpösen täynnä. Työtä oli siinä tehty ja yhden miehen työksi oli se kerrassaan suurtyö. Mutta Perttu pahotteli sittenkin että vähän oli tullut valmista. Kahdelta saralta olivat ajomullat jääneet hajoittamatta ja eräs oja oli keskissä.

He tarkastelivat kesällä heinänsiemeneen kylvetyitä sarkoja. Mainion hyvin oli timoteikin itänyt, sievänä tasasena äpäreenä vihoittaen.

— Tämä on erinomaista suota, — sanoi Pesola. — Täällä etenpänä näkyy perusmaan savi olevan vielä parempaa kuin maan rannalla. — Tässä suossa on rikkautta! Ja senhän olen sinulle aikaa sanonut . . .

— Kun olisi varoja tätä viljellä, — huokasi Perttu. — Minusta näyttää niinkuin nuo sarat, joihin en ole apulantaa pannut nimeksikään, kasvavat paljaasta saven voimasta yhtä hyvin kuin apulannalla höystetyt saratkin. Ainakin oli heinä yhtä vankkaa . . .

— Todellakin? — kummasteli Pesola ja kävi kourin savea tunnustelemaan.

Perttu innostui näyttämään kuinka paljon oli heinää tullut apulannalla höystetyistä saroista ja kuinka paljon niistä, joihin ei muuta oltu kuin vähän päälle levitetty.

— Merkillistä tämä on, — myönteli Pesola.

Metsänlaidassa, josta jänkkä alkoi, oli Pertulla kovalla maalla kahden koivun välissä sauna, jossa väliin yötäkin oli kun suolla syksysin työskenteli. Sen toisessa lonkassa oli laakakivistä kokoon kyhätty takka, jossa hauskaa pystyvalkeaa voi pitää, kahvinsa keittää, kalansa paistaa. He menivät sinne sisälle ja sytyttivät iloisen tervaspystytulen takkaan. Ja alkoivat Pertun muassaan tuomasta eväslaukusta syödä aamiaista.

— Tämmöinen metsäsauna se sentään on paras keksintö maailmassa, — arveli Pesola.

Ja hän heittäysi seljälleen seinänviereen lavolle tuoksuavain heinäin päälle sillä välin kun Perttu keitti kahvia.

— Sinun on hauska täällä syödä ateriasi, kun työstä palaat . . . Ei tänne kuulu maailman pauhu eikä elämän kuohuvat mainingit . . . Hauska on syödä omaa leipäänsä . . . ja hauska lyödä löylyä

omassa saunassaan, — puheli hän tyytyväisellä äänellä.

— Omahan tämä on salvamani tämä sauna, samoin kuin nuo ladotkin, — sanoi Perttu, mutta äänessä tuntui taas surullinen sointu.

— Emäntä sinun pitää ottaa ja laittaa poikia avuksesi, — innostui Pesola yht'äkkiä. Johan sinä olet hyvässä naimajässä ja emännänhän sinä tarvitset.

— Eipähän ole vielä emäntää sinullakaan — pani Perttukin vastaan.

— Mitäs minusta, joka olen maankiertäjä ja hulivili . . .

Kahvia juotaessa esitteli Perttu, että kävisivät nyt samalla matkalla Särkirovassakin. Pesola, joka oli perehtynyt metsä-asioissakin voisi jotakin arvioida Särkirovan metsästä.

— Siitä löytyy jo hyvin paljon tukkipuita, lukuunottamatta kuusikkoa, joka olisi erinomaista paperipuumetsää, — selitteli Perttu.

— Käydäänpä vaan, mutta en minä sinua sitä myymään kehoita, vaikka olisi kuinka hyviä tukkipuita, — sanoi Pesola.

Särkirova alkoi heti Karhusuon toisesta laidasta, kohoten siinä korkeammaksi männikkökankaaksi, joka paikatellen oli louhikkoinen ja kivinen. Kan-

kaalla jo oli isoja, tervastyvisiä aihkia, puoleksi kuolleita petäjiä, mutta oli joukossa solakoita jouhimäntyjä, joissa ei oksia ollut kuin ihan latvassa.

— Nämä aihkit ja vikapuut olen säästänyt rakennuksia varten, — puheli Perttu ja kun oikein komean männyn kohtasivat niin sen viereen seisahtuivat ja tuumailivat.

Mutta kun he joutuivat parhaaseen petäjikköön jolla oli nimenä Honkasaja, havaitsi Perttu, että parhaiden puiden kuoreen oli pilkka lyöty . . .

Kuka oli käynyt hänen metsäänsä tarkastelemissa?

Salamana lensivät hänen ajatuksensa sinne tänne eikä hän kuullut mitä Pesola selitteli ja neuvoi.

Mitä varten oli näitä parhaita puita pilkottu?

Ja kuta etemmä kävelivät Honkasajan harjua sitä enemmän pilkkoja näkyi.

— Oletko näitä parhaita petäjiä lukenut, koska niissä näkyy pilkkoja? kysyi Pesola, mutta ei joutanut Perttu vastaamaan.

Perttu huomasi, että pilkkominen oli tapahtunut aivan äsken. Hän ei kyllä ollut itse koko kesänä joutanut käymään näinkään kaukana metsäsa-rallaan, mutta pilkoista voi päätätä, että vasta olivat parin kolmen viikon vanhoja.

Ja yht'äkkiä hänen mieleensä juolahti kamala aavistus. Lomman hommaa tämä oli . . .!

Hänen ajatuksensa tuntuivat seisahtuvan ja kummallinen aavistus ja pelko täytti hänen sydämensä. Ja hän muisti kesällä huhuna kuulleensa Lomman kehuneen, että Viraniemi oli kylän paras-etuinen talo vieläkin, vaikka Lompalojoen metsäsarka oli myytykin

Mitkä aikeet ja hommat mahtoivat Lommalla olla?

Mahtoiko Jokijalka tästä tietää. Hän alkoi kävellä nopeampaan, puhui katkonaisesti sitä tätä ja vastasi Pesolan kysymyksiin aivan väärin.

Kun he olivat kulkeneet Honkasaajan poikki ja laskeusivat korpeen, jossa vankkaa, pitkää kuusikkoa kasvoi, sanoi Pesola :

— No tästä todellakin saisi myydä palasen paperipuiksi.

Ja kun hän näki, että kuusikkoa oli verrattoman iaaja ala virkkoi hän vielä :

— Varsinkin jos rahahuolia on, niin kyllä tästä ainakin osan saisi myydä.

— Pitäisi tänne nyt aivan heti tulla paperipuun ostajia, — jouti Perttukin nyt vastaamaan. Hän koetti rauhoittua, mutta Pesola huomasi, että Pertun mieli oli kuohuksissa ja mies levottomana.

Hän alkoi aavistaa Pertun huolia ja muisteli joloinakin kuulleensakin, että Viraniemi oli hyvin velkainen talo.

Kun he käveltyään läpi kuusikon palasivat takaisin alkoi hän puhella:

— Tässä kyllä näkyy olevan semmoinen metsäsarka tämä Särkirova, että näiden puiden hinnalla — ja sillä hinnalla, mikä puutavaralla nykyjään on — paikkaa monta reikää — isoakin.

— Niinkö luulet? kysyi Perttu iloisemmasti.

— En ainoastaan luule, vaan olen aivan varma siitä, — sanoi Pesola.

Mutta taas ehdittyään takaisin Karhusuolle, alkoivat he puhella siitä miten siihen valtaviemäri olisi kaivettava.

Iltasella kun he taloon palasivat oli Pertun mieli monenlaisissa tuumissa, niin ettei hän muistanut heti mennä äitiään katsomaan, jonka Kustaava kertoi olleen hyvin kipeän.

VII.

Saatuaan kaikki syystyöt tehdyksi, perunat kuoppaansa ja turnipsit maahan kaivetuksi, läksi Perttu Karhusuolle keskenjääneitä sarkojaan valmistelemaan ja uusia ojia luomaan. Yökunnassa hän ei nyt kuitenkaan joutanut olemaan, kun oli kaksi hevosta ruokittavana eikä Venni renkipoi-kaan voinut täysin luottaa. Mutta aamu varhaisilla hän lähti ja vasta pimeään tultua palasi. Muutenkin täytyi yön aikaa kotona käydä viettämässä, sillä sekä isä että äiti tarvitsivat hänen huolenpitoaan. Kustaavasta oli tullut parempi emännöitsijä kuin Perttu oli uskaltanut toivoakaan. Hänen ja Pertun keskenäinen suhde oli lämminnyt ja tullut enemmän sisarelliseksi. Eikä Kustaava näyttäneenkään olevan niin suuri tuhlari kuin Perttu oli luullut. Päinvastoin näytti koettavan säästää ja supistavan menoja minkä voi.

Jokijalan isännältä oli Perttu saanut kuulla, että Lomman töitä oli Särkirovan mäntyjen pilkkominen. Varta vasten oli metsän luettanut, aivan niinkuin se olisi ollut hänen oma sarkansa. Mitä

varten oli niin tehnyt, ei ollut Lomma kenellekään sanonut, mutta Jokijalalla olivat omat ajatuksensa Lomman tuumista.

Mutta siitä huolimatta oli Perttu nyt kuitenkin paremmalla tuulella kuin oli ollut pitkään aikaan. Karjasta oli huomatauti loppumassa sillä ne, jotka nyt syksystä olivat poikineet, olivat onnessa menneet ja hyvää maitoa lypsivät. Kustaava oli näyttääntynyt kelpo emännäksi, niin että meijeristä nyt oli paljon enemmän tuloja kuin ennen.

Sitäpaitse oli Pesolakin puhunut rohkaisevasti, vaikkei tiennytkään, että Lommalla oli niin suuri kiinnitys maahan. Ja Jokijalan isäntä oli luvannut toimittaa paperipuun ostajan ensiksi Pertun metsää katsomaan. Muista kylistä, alempana jokivarrella, jossa jo joku talo oli metsän myynyt, kerrottiin metsistä saadun hyvät hinnat.

Näitä Perttu mietiskelee, kun varhaisena aamuna kävelee pieni laukku kainalossa Karhusuolle päin.

— Kun saisi metsästä niin paljon, että saisi täyteen maksetuksi Lomman kiinnityksen niin sitten ei hätää olisi, — mieltii hän ja hänen sydämensä sykkii ilosta. — Jos eivät muut saamamiehet tyytyisi saamisiaan vartoomaan niin koettaisi myydä kaiken mitä irti saisi ja antaisi vuokralle Ho-

peasaaren . . . Ja jos nyt ensi talvena pääsisi hyvään tukinajoansioon . . . Ja pääseekin . . . Anukanvaaraan tulee iso ajo ja sinne on jo Herranen, joka tulee ajopäälliköksi, hänelle ajoa luvannut. Pyykijöitä kuuluu paljon olevan, mutta hänet lupasi mielellään ottaa ja kertoi ajoa riittävän kevääseen asti . . . Jos kaikki hyvin onnistaisi niin komeat rahat sieltä ansaitsisi ja kun nekin sitten joka pennin velkaan panisi

Ja kuta enemmän hän mietiskelee ja laskee tulojaan ja menojaan, sitä paremmaksi hänen asemansa hänestä näyttää . . .

Ja ensi kevännä sitten! Silloin oli vuosi kulu-
nut, jolloin hän Hannansa toisi Viraniemeen . . .

— Sen täytyy tapahtua . . . Minun täytyy yrittää yötä päivää . . . Mahtaneeko minunkaan kohtaloni olla kovempi kuin muidenkaan ihmisten, — arvelee hän ja hänen kasvonsa ikäänkuin ilon ja toivon väreistä loistavat . . .

Silloin alkaisi vasta työ työltä tuntua kun saisi Hannan toiseksi . . . ! Ja hänen kauan ikävöityttyä ja kauvan varrottu onnen päivänsä näytti nyt hänestä olevan aivan lähellä ja toteentuvan aivan varmaan . . .

Hän kuvaili jo mielessään miten he Hannan kanssa elämänsä järjestävät. Säästäen täytyy

elää, koota velkoihin joka liikenevä penni ja sitten vasta kun kaikki oli maksettu, ruvettaisiin kartanoa korjaamaan . . .

Kustaava saisi lapsinensa olla niinkuin kotonaan. Hän opettaisi pian vanhimmat pojat työn tekoon . . . kesäsin nyt jo kykenisivät minkä mitäkin toimittamaan . . . Sitten kun oli saanut Haapa-saaren omaan valtaansa rakentaisi navetan ensiksi . . . niin oli Pesolakin neuvonut, kun oli kuullut kuinka erinomainen luonnonniitty taloon kuului.

Ja kun hän tuli Karhusuolle mietiskeli hän hyvilläin:

— Ja mitä antaa tämä jänkkä, kun tämän ojiteuksi saapi! Nyt jo kuuden lehmän heinät antaa, vaikkei päivääkään ole palkkamies tässä työtä tehnyt . . . Kuinka ääretön onkaan heinän tulo, kun sarat ulottuvat toiseen metsänrantaan asti?

Tästä saapi niin paljon kuin ottaa kehtaa, — sanoi hän ääneensä. — Onnellinen ajatus oli, että rupesin omin voimin tätä ojittamaan, vaikka kaikki kielsivät, Jokijalkakin . . .

Perttu oli saapunut saunalleen ja laski eväslaukkunsa lavalle. Hän otti saunan loukosta lapion ja ojapiilun ja läksi ojalleen, jonka toinen pää oli jo sivu puolivälin suota. Se oli viemärioja, joka jakoi koko suon kahteen palstaan ja tänä syksynä

sen täytyi valmistua, että jänkkä pääsisi toisestakin päästä kuivumaan.

— — — — —
Hiki tippui Pertun hiuksista ja pitkin kasvoja kun hän viemäriä kaivoi. Tavattoman suuria lapion paloja, raskaita savineliöitä, heitteli hän ojasta kahden puolen. Pois oli hän riisunut puseronkin ja paitahiasillaan puski, selkä märkänä.

Ilma oli sumuinen ja nuoskea vaikutti vettä satanutkaan. Mutta Perttu oli niin innostunut työhönsä, ettei hän välittänyt mistään muusta. Täällä sai oikein mielinmäärin yrittää. Ja kyllä siinä yhdeksi mieheksi valmista tulikin, vaikka viemäri tuli olla puolta leveämmän kuin sarkaojan.

Mutta hänen ajatuksensa pyörivät koko ajan Hannassa, kotonaan ja pysähtyivät siihen Lomman velkaan. Se olikin ensimmäinen ajatus aamulla ja viimeinen illalla. Ja kun Lomman ajatus hänen tapasi, alkoi hän polkea lapiota kahta tulisemmasti ja heitti välistä lapionpalan menemään monta syltä syrjemmäs toisia.

Muistamatta katsella eteensä tai taaksensa hän kaivoi, sillä tälle päivälle oli hän ottanut isomman urakan kuin edellisiksi päiviksi. Aamulla ensiksi oli hän jo seipään siihen kohti, johon aikoi päästä, pystyyn sysännyt ja ripustanut puseronsa siihen.

Ei hän kuullut eikä nyhnyt että Särkirovan puolelta metsästä käveli mies kirves kainalossa ja laukku selässä häntä kohden.

Se oli Junnon-Iikka, joka oli käynyt satimilla. Iikka käveli verkkaan Perttua kohden. He eivät olleet sitten kesän, kun koskenniskassa se tappelukahakka oli, tavanneet toisiaan. Ei tiennyt Iikka Pertun mieltä, mutta kun ei ollut kuullut mitään erinomaisempaa, niin oli Pertun hyväksi kuitenkin hommaillut. Kerran oli jo käynyt Perttua kotonakin kysymässä, mutta silloinkin oli hän täällä Karhusuolla sanottu olevan. Ja nyt kun satimiltaan palasi, päätti kulkea Karhusuon kautta, että saisi puhutella. Täällä näkyi olevankin mies, ojaa luomassa . . .

Perttu ei kuule, vaikka Iikka jo on ihan hänen selkensä takana. Siihen seisoo ja katselee, kuinka Perttu nostaa tavattomia savineliöitä ojasta ja heittää kuin lastuja syrjään . . . On siinä voimaa tuossa ruumiissa, on jänteitä noissa käsissä . . . Luulisi tuolla työnteolla elävän . . . Raskaampaa on kuin tukinajo . . . Ollapa tuommoinen mies tukkimetsässä . . .

Iikka rykäsee . . . Perttu huomaa nyt vasta hänet ja Iikka havaitsee että Perttu kuin säpsähtää.

— Kylläpä sinä olet hiljaa tullut kuin en mi-

tään kuullut, — saapi Perttu kuitenkin sanotuksi, mutta hänen äänensä vähän värähtää ja silmät väkisten pysähtyvät Iikan kirkkaaseen kirveen terään.

Mutta Iikka hymyilee niinkuin ennenkin ja hänen kirkkaat ruskeat silmänsä loistavat ystävyystä.

— Levähdä sinäkin nyt ja pannaan piippuun — esittelee hän. — Minulla on sinulle paljon sanomista. Tulee hyvää tukinajoa ensi talveksi . . . Johan kuulut ostaneen hevosenkin . . .

Perttukin virkoaa säikähdyksestään.

— Oikein säpsähdin, kun omissa mietteissäni tässä kaivoin, sanoo hän ja painaa lapionsa kiinni.

— Tässä selkäsi takana katselin, että kuinka oikea mies ojaa kaivaa.

Mutta kun he molemmin ovat istuneet ojan partaalle ja sytyttäneet piippunsa, katsahtaa Iikka Perttuun ja sanoo:

— Katsos vaan kun jäi tuohon leukapieleesi arpi. Tuliko siihen syvä haava?

— Ei se syvä ja kyllä kai arpikin katoaa. Olisi saanut olla sekin kahakka olematta . . .

— Olisi saanut. Eikä sitä olisi tullutkaan, mutta kun etelänpuolen miehet panivat vettä viinaan ja myivät sitä . . .

— Elä juo sinäkään enään koskaan!

— En juokaan. En ole sitten koko kesänä ostanut enkä muidenkaan lasista maistanut . . . Minun oli niin mieleni paha, kun sinäkin siihen sekaannuit, selvä ja viaton mies . . . Ja olen minä luullut, että jos minulle kaunaa kannat . . .

— Elähän nyt semmoista . . .

— Ja sitten vielä kun kaikki luulivat, että sinäkin olit ollut juovuksissa . . . vaikka et koskaan mitään maista . . .

— Olisin minä saanut olla siihen tappeluun sekaantumatta . . . Mun kun monta miestä sinun päälläsi reuhasi, niin nousi minullakin viha . . .

Polttelivat siinä sitten tuokion tupakkaa ja Iikka silmäili oja, joita Perttu oli luonut, sarkoja ja uusia latoja ja virkkoi:

— Olet sinä vähän parempi muita nuoria miehiä . . . Saisivat tulla oppiin kuinka maata viljellä . . .

Pertulla yrittävät entiset epäilykset Iikkaa kohtaan herätä, mutta eivät pääse voimaansa. Ei näy Iikan kirkkaissa silmissä minkäänlaista vilppiä, eikä kasvoissa raakuutta . . .

Väärin oli Iikkaa mielessään tuominnut ja Hannallekin siitä puhunut. Ei Iikalla voinut olla paha mielessä! Ei voisi noin suoraan silmiin katsoa

eikä noin levollinen olla, jolla oli paha mielessä.

— Tulisi nyt vaan pian talvi, että pääsisi tukki-metsään, — puhelee Iikka. Anukanvaarassa tulee monta kymmentä tuhatta tukkia ajettavaksi. Minä jo Herraselle puhuin, että sinäkin tulet . . . Ja lupasi antaa hyvältä paikalta saran sinulle . . .

— Puhuttelin minä itsekin Herrasta tässä tuonoin . . .

Hetken perästä virkkoi Iikka :

— Onko sinulla jo hakkuumiehestä tietoa? Ajattelin että jos suostut niin minä alan kumppaniksi . . . jos et huonona pitäne . . . Vaan olen minä siksi monta vuotta jo tukkia hakannut, että alkaa se työ käydä . . .

— Ei ole vielä kumppanista tietoa . . .

— Ja saman kylän miehiä kun ollaan niin olisi haus Kempikin . . . Enkä minä kalliimpi ole kuin muutkaan . . . enkä niinkään kallis sinulle . . .

Iikka katsoi kysyvästi Perttuun ja hänen silmissään oli melkein kuin rukoileva ilme.

— No ruvetaan sitten yhdessä oikein kovasti tukkia hirttämään, — lupasi Perttu. — Tukkimies sinä aina olet hyvä ollut, sen olen kuullut.

— No tuohon käteen!

Ja Perttu tarttui Iikan ojennettuun käteen, että sopimus on tehty.

— Ja palkasta kyllä sovimme. Herranen ei ota yhtään lakkolaista työhön ja jos saapi tietää, että sosialistipuheita kuka tahansa pitää ja toisia houkuttelee niin paikalla panee työstä pois, — selitteli Iikka.

— Senpä se tekee niinkuin minäkin tekisin, — vakuutti Perttu.

Puhelivat vielä minkä mitäkin. Loukuillaan oli Iikka käynyt, mutta pieni oli saalis ollut, koppelon ja riekon oli Hirvilehdosta saanut. Ei ollut Iikka maatöitä tehnyt koko syksynä. Kun tukkityöt lopuivat, oli vaan oleskellut ja entistä ansiotaan syönyt.

— Joutaisin tästä minäkin ojaa luomaan maan kylmettymiseen asti, — arveli hän lopuksi. Sitten tulee kierä lähtö Anukanvaaraan, kun jänkät alkavat kantaa . . .

— No ala täällä Karhusuolla, — esitteli Perttu. — Vaan minulla ei ole palkkaasi rahassa maksaa, vaan ota kalussa. Tarvitsethan leipää, lihaa, kalaa ja särvintä . . . ja loppulaskun saat sitten kun minäkin tukinajosta rupean rahaa saamaan.

— Kyllä se sopii. Halvemmallalla minä sinulle teenkin kuin muille, — lupasi Iikka.

Tuumasta toimeen. He mittasivat jo sarat ja löivät seipäät ojien kohdalle. Huomenna oli Iikan

määrä alkaa. Alottaisi jo nyt työnteon, vaan täytyy ensin voidella kengät ja paikata vaatteita. Sopivat hinnankin valmiiksi.

— — — — —
Iikan mentyä, alkoi Perttu taas kaivaa vihaisesti. Oli vielä aikaa tunti kaksi ennenkun alkaisi hämärätä, jolloin hän lähti kotia.

— Kummallinen mies se on tuo Iikka, — mietti Perttu. Hyvää hän minulle näyttää tarkoittavan . . . Miksi sitten epäilen ja kuvailen hullutuksia . . . Nytkin!

Olisihan nytkin, kun kauvan aikaa seisoj selkäni takana hiottu kirves kainalossaan . . . olisi voinut jos paha mielessään olisi . . .

Kun oli Hannalle puhunut Iikasta, oli Hanna vakuuttanut, ettei ollut Iikka semmoinen mies, että kosta kaukaa ja kauvan mietti. Mitä varten kantaisi hän Pertulle vihaa siitä, että Perttu Hanna rakasti ja Hanna Perttua? — oli Hanna tuumailut. Kyllä Iikka itsekin ymmärsi ettei ollut hänestä vaimon elättäjäksi ja liekö ollut se kosiminenkaan niin täyttä totta . . .

Vaan siitä asti on Iikka kuitenkin ollut paljon toverillisempi ja toimittaa minua tukinajoon, oli Perttu Hannalle sanonut.

— Sehän päinvastoin todistaa että hän pitää

sinua miehenä, jonka ystävyyteen on hyvä pyrkiä — oli Hanna selittänyt.

Eikähän hänellä ollut mitään syytä Iikkaa epäillä. Mistä ne sitten olivat kotoisin nuo luulot ja mietteet ja suora pelkokin?

Hänen omasta sairaasta mielestään!

Ja Perttu päätti olla semmoisia ajattelematta ja turhalla pelolla itseään vaivaamatta. Hän polki lapiota että savi liskui ja heitti lapion paloja kahden puolen ojaa niinkuin kuivia turpeita.

— — — —

Oli jo aivan pimeä kun hän ehti kotia. Pihalle hän jo näki että pirtin kattolamppuun oli tuli sytytetty. Siinä ei pidetty tulta kun suurimpina juhla-iltoina ja jolloinkin kun sattui kaukaisia vieraita, isän ja äidin uskoveljiä tulemaan kaukaa Lapista asti. Jokijalan isännän ja emännän näki hän liikuvan lattialla. Ja Kustaavan menevän uunin luo, kasvot kätkettynä nenäliinaansa.

Jotakin mrkillisempää oli tapahtunut.

Oli kuin joku raskas paino olisi Pertun hartioille pudonnut ja epämääräinen pelko alkoi sydäntä ahdistaa. Tuntui niinkuin ei tohtisi astua sisälle. Ristiin rastiin pauhasivat ajatukset, luulot ja otaksumiset sekaisin . . .

Olisiko äiti . . . ?

Äiti oli aamulla, kun hän Karhusuolle lähti, ollut hyvin heikko, mutta täydellä tajulla . . .

Pertun sydän löi niin, ettei hän tahtonut osata kävellä, vaan melkein hoiperrellen lähestyi portaita.

Eikä mitään tietoa ole hänelle Karhusuolle lähetetty . . .!

Kun hän juuri oli porstuaan pääsemässä auki pirtin ovi ja Kustaava astui kynttilän valossa porstuaan. Perttu arvasi mitä oli tapahtunut . . .

Hän tarttui sisartaan kaulaan ja virkkoi näin:
— Maillaan on päiväni aina ollut, mutta ei koskaan enään nouse . . . kun äidin silmiä en nähdä saa . . .

Sisar kertoi:

— Oli niin kummaa . . . Äiti näytti nukkuneen . . . enkä minä käynyt herättämään . . . Mutta kasvot alkoivat kalveta eikä enään mitään liikettä näkynyt . . . Kun menin koettelemaan oli otsa kylmä eikä enään vastannut . . . Panin Venni pojan Karhusuolle sinulle sanaa viemään . . . Ja juoksin itse Jokijalkaan . . . Eikä poika saapunut . . . On varmaan saanut sen kaatumavikansa ja johonkin jäänyt makaamaan . . .

VIII.

Äidin hautauspäivänä oli kirkas ja kylmä. Maa oli jo routunut ja metsäjärvissä riittyivät rannat.

Vanhempi sisar Eriika, joka oli toisessa pitäjässä naimisissa, oli saapunut miehineen hautajaisiin, mutta veljiä ei näkynyt yhtään. Amerikassa olevat veljet eivät olleet itsestään mitään tietoja lähettäneet kymmeneen vuoteen ja toiset Hannu ja Iikka, jotka varhain keväällä olivat painuneet ylimaihin, joko eivät olleet Pertun kirjettä saaneet taikka eivät muuten halunneet tulla.

Mitäpä he täällä tekisivätkään! Ei ollut äidillä heistä iloa yhdestäkään ollut. Surua ja tuskaa olivat vaan elämällään tuottaneet, häpeää itselleen ja vanhemmilleen. Olivatko koskaan rakastaneet äitiään ja hänen vaivojaan milloinkaan ajatelleet.

Tuskin vaan. Kylmät olivat ne harvalukuiset kirjeet olleet, jotka Amerikassa olevat veljet olivat lähettäneet eikä niissä koskaan ollut ilmennyt kodin tai synnyinmaan kaipuuta.

Niin vähä rakastivat äitiään, joka oli kaikkensa heidän hyväkseen tehnyt . . . !

Äiti raukka!

Kun Perttu seisoj avonaisen arkun vieressä ja katseli äidin laihoja, läpikuultavia ja ryppyihin käyneitä kasvoja, valtasi hänet ääretön suru. Ei hän surrut äidin poismenoa. Se oli ollut Jumalan suuri ja hyvä työ, että päästi kärsimästä murheen ja vaivan hioman sielun. Mutta äidin elämää hän suri. Hän oli tullut ymmärtämään, ettei äiti koskaan ollut ollut onnellinen. Hänen surujaan oli vielä lisännyt lastensa elämä ja kohtalo. Ei ollut heihin vaikuttanut ankaran isän kuri, joka kyllä oli ollut liian rajua ja sydämetöntä, mutta eivät myöskään äidin neuvot ja rukoukset . . .

Vanhimmat veljet lähtivät Amerikkaan kun isä vihasi heidän jumalatonta elämänsä. Kotona eivät työtä tehneet vaan kulkivat tukkihommissa ja hurjistelivat. Eriika sisar oli ennen naimistaan tehnyt kaksi aviotonta lasta . . . eikä ollut Kustaavan elämäkään sen parempaa ollut . . .

Monta unetonta yötä oli äiti heidän vuokseen viettänyt . . . monta harmajaa hiusta olivat he lisänneet vanhan äidin päähän . . .

Hannu ja Iikka, Perttua vanhemmat pojat olivat juoppoja ja tappelijoita . . .

Oliko hän sitten itse ollut kuuloinen lapsi ja oliko koettanut noudattaa vanhan äidin mieltä ja

hänen vanhoja päiviänsä ilahduttaa?

Oli hän koettanutkin. Mutta oli ollut hetkiä jolloin hänkin oli kiukkuinen ja kärsimätön ja pahoitti usein äidin mieltä toivottomilla puheillaan. Nyt hän sen tunsu paremmin kuin ennen, selvemmin ja kirkkaammin. Mutta tunnon pohjalla oli kuitenkin lohdutuksena se, että äiti aina oli anteeksi antanut . . .

Näillä viime viikoilla oli äiti usein puhunut omasta elämästään Pertulle . . . Ei ollut äidin elämässä oikeastaan mitään muuta iloa kuin hän, Perttu. Siitä oli Jumalaa kiittänyt ja siitä arvanut että Jumala oli hänet lapsekseen valinnut ja ijankaikkisen ilon hänelle valmistanut . . .

— Ja jos sinulle hyvin tai pahoin maailmassa käypi niin kaikki ota vastaan niinkuin Herran kädestä. Siten valmistaut ijankaikkisuudelle.

Niin oli äiti usein sanonut ja niin tuntui Pertusta kuin nytkin samaa sanoisi, vaikka umpisilmin ja kylmänä jo makasi . . .

Ja hän tunsu, että ne äidin sanat olivat ikuisesti painuneet hänen sydämensä syvyyteen.

— — — — —

Hanna ja Perttu jäivät viimeiseksi haudalle kun se oli umpeen luotu ja Perttu vielä tasoitteli hiekkaa sen päälle. Lyhyt päivä oli juuri laskemassa,

viimeinen kilo sattui äidin haudalle niinkuin hyvästiksi kuolleelle.

— Ei ole minullakaan enään äitiä . . . ei ole meillä kummallakaan äitiä enään — sanoi Perttu kun oli työnsä lopettanut.

Hanna itki.

— Joko lähdemme? kysyi Perttu, mutta ratkesi itkuun hänkin nyt.

— Minä en tiedä, miten minä jaksaisin nyt elää, ellen minä olisi koettanut parastani . . . ellen olisi ollut ja ellen olisi tehnyt niinkuin olen tehnyt . . . Minusta tuntuu nyt vasta, että olen turhaan surrut ja turhaa miettinyt tämän maailman hyvydestä . . . ollut niin kiinni työssäni, etten ole useinkaan muistanut sitä elämää, joka alkaa hautakummun alta . . .

Hanna ei muistanut nähneensä Perttua koskaan noin liikutettuna. Vankka mies oli kyyneliinsä upota.

Kun he hitaasti kävellen lähtivät poistumaan äidin haudan luota puheli Perttu itkun seasta:

— Äiti oli ainakin oikeassa kun Jumalan siunauksen tiesi minua seuraavan . . . Enkö saanut sinua Hanna, kuin Jumalan kädestä . . .! Etkö ole nyt lohduttajani, turvani, iloni ja ainoa ystäväni koko maailmassa! Kuinka minä nyt eläisin ilman

sinua, kuinka päiväni kuluisivat ellen tietäisi kenen hyväksi työskentelen . . . Olen onnellinen nyt . . . Äiti vanha ja murtunut on levossa ja minun mieleni on notkea ja toivoa täysi . . .

Ja puhellen tulevista päivistä he palasivat kotia, johon muu saattoväki jo oli aikaa saapunut.

— — — —

Eriika sisar, joka toisesta pitäjästä miehineen oli hautajaisiin tullut, ei miellyttänyt Perttua. Oli puoliväliin toista kymmentä vuotta kun Perttu oli vanhinta sisartaan nähnytkään, niin että tämä jo tuntui aivan vieraalta. Vielä enemmän nyt, kun Perttu näki millä välinpitämättömyydellä sisar äidin kuolemasta haasteli ja millä kylmyydellä isää kohteli joka avutonna ja melkein kokonaan järkensä kadottaneena makasi. Enemmän harmitti Perttua se, että Erika piti kuin mitähän pesäkirjoitusta talossa, kulkien joka huoneen ja penkoen ja tarkastaen kaikki paikat, johon pääsi. Hänen miehensä näkyi olevan samanlainen. Kustaavan kanssa he eivät näkyneet sopivan yhteen ensinkään.

Perttu tapasi Erikan isänsä luota. Vanha saarnamies näytti nyt vasta alkavan käsittää mitä oli tapahtunut. Ja vaikka hän oli kadottanut puhekykynsä oli hänen silmissään nyt selvän järjen

ilme, joka ei kuitenkaan kauvaa kerrallaan kestänyt.

Siihen saapui Kustaavakin.

— Ei ole pitkällinen enään isäkään, arveli hän ja asetti päänpohjusta paremmin.

Kun Perttu poistui, sanoi Erika:

— Mihinkä ovat kaikki parhaat huonekalut ja äidin sänkyvaatteet joutuneet?

— Velkoihin kaiketi, — vastasi Kustaava. — Mitä sinä niistä?

— Sitä että tarvitsisin minäkin jotakin saada . . . tästä pesästä, — vastasi vuorostaan Erika kiukkuisella äänellä.

— Etköhän sinä ole tästä ottanut sen verran kuin muutkin ja äiti vainaja on sinulle antanut . . .

Mutta Erika kiivastui:

— Sinä olet sen mies hunttion kanssa vienyt ja syönyt kaikki . . .

— Sinä ja vanhemmat veljet tämän talon ensin olette puhdistaneet, — kivahti Kustaavakin vihasesti. — Kun me olimme pieniä niin te olitte pitäneet seurailtoinkin tanssia ja juottaneet ja syöttäneet . . . ja eläneet niinkuin olitte eläneet . . . Eiköhän se Lomman velkakin ole teistä alkunsa saanut . . . Niin olen kuullut . . .

— Vaan sinä ja miehesi olette kuulema olleet

aina Pertun niskoilla . . . ja kuulutte varastaneen jyvät aitasta ja kesäsin olet sinä käynyt yön aikoina lypsämässä talon lehmii omaan kiuluusi . . .

— Sen sinä valehtelet! Et sinä nyt kuitenkaan mitään saa, sillä kaikki mitä vielä on jäljellä, on Pertun . . .

— Kuka sen on sanonut? Ei Perttu ole yksin perillinen, tiedän mä. —

— Peri sitten, kun velat ensin maksetaan! Etäs kehtaat äidin hautajaisiin tulla . . . etkä muista että ellei Perttu olisi huolehtinut, olisivat vanhukset ruodilla kuolleet . . .

Sillä lailla jatkui heidän riitansa kunnes Kustaava lähti itkien pois.

— Kauhea ja sydämetön ihminen tuo sisar Eriika — nyyhki hän kun kohtasi Pertun.

— Elä hänelle mitään puhu, — virkkoi Perttu alakuloisesti.

Häntä kauhistutti, että sisaret äidin hautauspäivänä toisiaan haukkuivat.

— En minä kuitenkaan mitään varastamalla ole ottanut . . . pyytänyt olen aina, — nyyhki Kustaava.

Kun Perttu tapasi Hannan sanoi tämä säälien:

— Perttu rukka! Kuinka kaikki jaksat sulattaa . . .

— Kiusausten hetkellä muistan aina äitiäni!

Ja hän toimitteli ja hommasi ja muisti kaikkia ja koetti asettaa niin että vieraat äidin hautauspäivänä olisivat tyytyväisiä.

Suuri apu oli Pertulla Junnon-Iikasta, joka kaivettuaan oja Karhusuolla, oli sitten kun maa kylmettyi oleskellut Viraniemessä. Iikka ymmärsi ja hoksasi kaikki ja pieninkin toivomus Pertun puolelta tuli heti täytetyksi. Perttua vähän hermostutti tuo Iikan vinkeä ja notkea kuuliaisuus. Nyt varsinkin kun Hannakin oli saapuvilla. Hän olisi suonut, ettei Iikka olisi sekaantunut joka asiaan ja joka paikassa hänen puoltaan pitänyt.

Mutta ei hän voinut Iikkaa kieltääkään . . .

— Hän on kuin leuhka toisinaan ja varsinkin tänään, — sanoi Perttu Hannalle.

— Anna hänen nyt vaan toimitella. Vaimoväen hommat häntä miellyttävät — naurahti Hanna.

— Minkäpä hänelle nyt tekee, — arveli Perttu-kin, mutta ei hän sittenkään ollut oikein rauhallinen. Iikka tosin ei näyttänyt Hannan läsnäolosta välittävän, mutta sen sijaan olikin hän melkein aina Pertun kantapäillä. Kun Perttu tahtoi kahden kesken Hannaa puhutella, täytyi hänen keksiä joku ulkotyö Iikalle.

Pertulle oli koko äidin hautajaispäivä ollut ras-

kas päivä kaikin puolin. Kun hän iltaan pääsi ja saattojoukko alkoi poistua, ei hän itsekään ymmärtänyt kuinka kaikki kuitenkin oli niinkin hyvin onnistunut. Äitinsä muistoa kunnioittaakseen oli hän tahtonut kotikyläläisille hautajaisissa päivällisen antaa, koska hyvä tapa sitä vaati. Eikä hän ollut mitään säästänyt, joka ei ylöllisyyttä ollut.

Kun Jokijalan isäntä Perttua hyvästeli, kysyi hän:

— Etkö sinä Lommelalta hautajaisiin käsenykään, koska sieltä ei ketään ollut?

— Kyllä sieltä on kutsuttu, — vastasi Perttu.

— Hänellä olivat kai omat syynsä jonka vuoksi ei tullut, — arveli Jokijalka.

— Niin lienevät olleet. — Olisi hänen kuitenkin isänkin vuoksi luullut tulevan!

— Ei täällä häntä kukaan ole ikävöinyt, sanoi siihen Junnon-Iikka, joka seisoi Pertun selän takana.

— — — —

Seuraavat päivät vasta tuntuivat Pertusta pitkiltä ja ikäviltä. Äidin poissa-olo tuntui nyt vasta oikein raskaalta. Ei hän jaksanut työhönsäkään. Kuljeskeli tallin ja pirtin väliä, kävi navetassa, puutarhassaan ja venevalkamaan välisti joutui.

Vennipoika pienensi turpeita tallitunkioon ja hevoset seisoivat molemmin joutilaina tallissa. Joskus istui hän äitivainajan sänfyyn. Istui siinä ja mietiskeli. Kustaava hommaili emännyyttä niinkuin oli kauvan hommaillut. Hänellä oli nähtävästi Pertulle sanomista, mutta ei ollut tahtonut näinä päivinä Perttua häiritä.

Kerran kun Perttu istui äitivainajan sängyn partaalla, piippuaan poltellen mietiskelevänä, sanoi Kustaava:

— Minä taidan tässä olla lapsineni sinun tieläsi?

— Elähän nyt huoli! Mihinkäpä sinäkään nyt pääset pienten lasten kanssa. Olehan nyt . . . on kai sitä nyt leipää sinulle niinkauvan kuin minulekin! — vastasi Perttu.

— Olen minä ajatellut kysyä että tämän talven saisin olla . . .

— Olehan vain. Hyvä että oletkin. Kuka isäkään hoitaisi, kun minäkin lähden tukkimetsään.

— Oletko siis päättänyt lähteä?

— Kyllä minä lähden.

— Keväälläkö te sitten Hannan kanssa?

— Niin on ollut puhetta, jos Jumala hyväksi näkee . . . ja jos tässä saisi velkojilta rauhan.

Perttu nousi ja meni kamariinsa.

Äiti oli monta vuotta sitten antanut hänelle kolme hopealusikkaa, jotka äiti oli saanut isältään silloin kun naimisiin meni. Ne oli sanonut säästäneensä Perttua varten. Silloin jo oli Pertun nimeen luvannut kun Perttu syntyi. Ei ollutkaan äidillä mitään muuta antamista. Perttu oli ne aarteenaan kätkenyt piironkinsa laatikkoon ja aikoi sinne nyt kätkeä sormuksen, jonka oli äidin sormesta ottanut niinkuin äiti oli käskenyt tehdä — ja pitää se muistona äidiltä.

Mutta kohta kun hän avasi piironkinsa, havaitsi hän siellä olevista esineistä, että niitä oli liikuteltu ja kun avasi sen laatikon, jossa hopealusikkain piti olla, oli se tyhjä . . .

Hän seiso i kauvan aikaa hämmästyksissään, katkeran vihan alkaessa kiehua hänen mielessään.

Mitä tämä merkitsi?

Kuka oli aukaissut hänen lukitun kaappinsa?

Mutta samalla hänelle selkeni kuka tällöisen kelvottoman työn oli tehnyt . . .

Sisar Erika oli ne *varastanut* . . .!

Kelvoton, sydämetön julmuri! Äidin armaan ainoa lahja!

Hän tunsi niin kovaa suuttumusta, että hän ihan vapisi ja julma koston himo juolahti hänen mieleensä.

Lähteä ja toimittaa linnaan semmoinen heittiö!

Mutta kun hän vähän aikaa oli vihassaan penkonut laatikoitaan, tapasi hänet kummallinen voimattomuus, joka joskus ennenkin oli suurina kiusausten hetkinä häneen mennyt, niin ettei hän kyennyt mitään päättämään. Ennen oli aina tullut helpotusta ja lohtua, kun meni äidille puhumaan . . .

Tiesikö Kustaava tästä? Ja miten oli menetelty . . .?

Ja nyt hän vasta muisti, että hänen avaimensa olivat olleet koko hautaushomman ajan hänen pöydällään. Helppohan siitä oli ne ottaa . . .

Mitä hän nyt tekisi?

Hän päätti lähteä Hannan luo. Yksin hän ei voinut eikä saattanut päättää.

Mutta pihaa poikki mennessä tapasi hän Kustaavan, joka oudoksui hänen kalpeuttaan. Mutta Perttu oli päättänyt olla Kustaavalle asiasta puhumatta.

— Eihän vaan ole sinulta jotakin kadonnut? — arveli Kustaava, joka oli tavannut sisarensa Pertun kaappia penkomassa.

Pertulla pyöri jo kiivas vastaus huulilla, mutta kun ei kuitenkaan epäillyt Kustaavaa, vastasi hän menevänsä käymään Vaaralassa.

Perttu ei lähtenyt maanteitse vaan kulki polkua, joka näin syksyisin, viljan korjattua, johti peltojen pientareita, väliin metsän rantaan nous-
ten, kylän taitse. Sieltä pääsi vähempää huomiota herättämättä ja oli rauhallisempi kulkea, koska hyvin harvoin sattui vastaantulijoita. Mutta Jokijalan sivu vei polku melkein navetan taitse niin että pihalle hyvin näki jos osui kujalta silmäämään.

Kun Perttu ehti talon kohdalle, näki hän kaksi outoa miestä pihalla seisovan, keskenään puhellen ja ikäänkuin jotakin odotellen. He näyttivät herrasmiehiltä vaikka heillä kummallakin oli pitkävartiset pieksut jalassaan.

Mitä miehiä lienevät?

Perttu käveli ohi ja kulki piennarta pitkin, joka päättyi metsänlaitaan, jossa polku taas painui näreikköön.

Hänen huomionsa oli kiintynyt tapahtuneeseen varkauteen niin ettei hän tullut sen pitemmältä miehistä eli herroista ajatelleeksi. Vasta sitten kun Vaarala alkoi näkyä ja vankka kuusikko siinä aidan takana, arveli hän itsekseen:

— Kun eivät vaan olisi olleet niitä naperipuun ostajia! Näinä päivinä oli Jokijalka heitä varronnut omaa metsäänsä katsomaan . . .

Voivat olla niitä . . . No ehdinpä minä täältä . . .

Hän saapui Vaaralan laskuveräjälle, josta lehmät kesäsin metsään laskettiin. Se oli nyt aivan avaimena ja veräjäpuut oli nostettu aidan päälle seivästen väliin. Siinä havaitsi hän Hannan, joka notkossa, lähteen luona, pesi jotakin vaatetta. Hanna seisoj selin eikä huomannut Perttua ennenkun Perttu oli aivan selän takana. Hänen hiansa olivat nostetut aivan kyynärpäihin asti ja eteensä oli hän sitonut valkosen liinan. Kiharat vaaleat hiukset olivat somina kiekkoina molemmin puolin ohimoilla ja kasvot punottivat . . .

— Tulitpa kuin kutsuttu. Ajattelin tulla tänä iltana käymään Viraniemessä, — tervehti Hanna, pyyhkäsi pois enintä valkoista saippuavaahtoa käsivarsistaan ja paiskasi kätensä Pertun ojennettuun kovaan kämmeneen.

— Jatkahan nyt työtäsi! Minä tupakoin tässä . . . tässä kivellä onkin hyvä istua . . . ja katsella sinua, — vastasi Perttu ihastuneena.

— Näet nyt vuorostasi minut oikein . . . Elä vaan katsele minun rikkinäisiä kenkiäni . . .

— Eipä nuo minunkaan ole . . . paikatut ovat minunkin kenkäni . . . Sinä olet vain paljon sievempi noin . . .

* Ja Perttu sytytti piippunsa ja istui kivelle Hannaa vastapäätä.

— Miltä sinusta nyt tuntuu, kun äiti on poissa?
— kysyi Hanna.

— Tuntuu niin kummalliselta ja tyhjältä . . . En ole koko viikkona kyennyt mitään tekemään . . . Iltasin varsinkin on ikävä rasittanut . . . ja siihen sitten muut huolet . . .

— Elä sinä huolehdi niitä maailman asioita! Mikäs meidän on eläessämme, olemme nuoria ja terveitä molemmin . . . ja maailma on avara ja työtä on paljon . . . jos ei tässä maassa niin meren takana kuitenkin . . .

— *Täällä* sitä työtä juuri onkin . . . sinä et ole käynyt Karhusuolla katsomassa uudisviljelyksiäni?

— Kävimme me kesällä, kun marjasta palasimme . . . Paljon olet raatanut, aivan näytti mahdottomalta, että yksi mies

— Nyt syksyllä on Junnon-Iikka kaivanut kaksi ojaa.

Perttu näki, että Hannalla paloi mielessä jotakin, jonka olisi tahtonut Pertulle sanoa, mutta ei kuitenkaan sanonut. Melkein Perttu arvasikin mikä Hannalla oli mielessä, oli sinnepäin monesti alkanut puhua.

Kun he tulivat Hannan kamariin, otti Hanna kaappinsa laatikosta esille monta paria uusia villasia sukkia, uusia palttinapaitoja ja komean villasen röijyn . . .

Perttu seiso i sanattomana ja katseli.

— Näitä aijoin lähteä sinulle tuomaan . . . Miten sinä polonen tarkenet tukkimetsään, kun ei sinulle kukaan huolehdi sukkiakaan ja miten lienee paitainkin laita . . . Nämä olen tässä syysaikana kutonut ja neulonut . . . kas tässä . . .

Ja Hanna latoi Pertun eteen pöydälle pinon sukkia ja toisen pinkan paitoja.

Ei kyennyt Perttu sanoin kiittämään, ääneti kiersi kätensä Hannan kaulaan . . .

— Täytyy sinusta ruveta huolta pitämään tästä puolin . . . Raadat vaan ja maata muokkaat . . . etkä muista että voipi terveytesi mennä . . . kun kuulut koko syksyn nytkin sukitta olleen siellä Karhusuollakin, — puheli Hanna, mutta suuresti häntä huvitti Pertun hämmästys.

— Kuka sinulle kaikki kertoo?

— Minä näin unissani, — naurahti Hanna.

— Mitäs minä sinulle antaisin? sanoi Perttu.

— Eihän minulla poloisella vielä ole mitään . . .

— Kun minä nyt vain saan sinut itsesi eheänä ja terveenä, niin siinä on kyllä, — vastasi Hanna.

Mutta vasta sitten, kun hän iltahämyssä lähti kotiaan palaamaan, muisti hän mitä varten hän oikeastaan oli lähtenyt. Kun he ehtivät laskuve-räjälle, — sillä Perttu aikoi takaliston polkua pa-lata takaisinkin, — kertoi hän Hannalle hopea-lusikoistaan ja että hän epäili sisar Eriikan ne ottaneen. Oli jo niin hämy, ettei Perttu eroittanut Hannan kasvojen ilmettä, mutta Hannan ääni oli muuttunut kun hän sanoi:

— Sehän juuri onkin surkeinta, että he kaikki ovat sinua nylkemässä. Minä olen kuullut sem-moista, josta en sinulle kerro vielä, mutta sen tie-dän, että liian siivo ja hyvä olet kiittämättömille siskoillesi ollut . . . paitse Kustaavalle, joka sinun tilasi parhaiten tietää . . . Palkinneeko sinun hy-vyyttäsi kukaan . . . !

Hanna puhui paljon muutakin semmoista, josta ei koskaan ennen ollut puhunut.

Kun Perttu kotiaan päin läksi, pyyhki hän kyy-neleitä silmistään ja oli kompastua polun kiviin, joita pimeän tähden ei nähnyt välttää.

IX.

Päivät alkoivat käydä lyhyiksi ja pimeiksi.

Syksyn synkkä käsi oli korjannut viimeisetkin kesän jätteet, taivas muuttunut tummaksi ja mu-rehtivaksi ja yöt pitenemistään pitenivät.

Ihmiset alkoivat jo ikävöidä talvea, jääkelejä ja hauskoja revontulten valaisemia iltoja. Ja pian tänä syksynä kelirikko loppuikin. Lakkasi eteläinen liehumasta, seestyi pehmeä taivas, tuuli pohjoiseen kääntyi ja aurinko näyttäikse kylmänä ja ja säteettömänä. Maa rupesi routimaan, rapakot jäätyivät ja valtaväylänkin rannat riittyivät.

Ei missään niin ikävöiden talvea odotetakaan kuin Perä-Pohjolassa, jossa ei pitkälle päästä sulan aikana hevosella liikkumaan. Valkonen lumi tuo riemua mieliin ja pakkaneen rakentaa siltoja pohjattomien jänkkien ja järvien poikki. Silloin pääsee ajamaan takalistoille erämaille ja kivelioihin. Lyhyitä päiviä pidentävät kuutamoillat ja milloin on kuun pohja silloin syttyvät revontulet ja valaisevat kulkijan tietä.

Valtaväylän syvin uoma on sitkein jäätymään.

Kauvan se jaksaa taistella pakkastakin vastaan, ennenkun viimeinen railo on jäänyt. Mutta kahleisiin joutuu sekin lopulta. Jättiläisen vankka valtasuoni on lakannut tykkimästä puoleksi vuodeksi. Mutta koskessa hyrskyt pauhaavat kaiken talvea. Se puhaltaa sieraimistaan vihaista viimaa ja kuin nyrkkiä puiden uhkaa, että vielä kahleet katkeavat, vielä uoma leviää, latu laajenee ja vangittu voima pääsee irralleen.

Mutta nyt se lepää kuin haudassaan, tuo mahtava, syvä virta ja rauhallisempi suvanto, lepää äänetönnä ja voimattomana ja joka yö kasvaa vahvemmaksiksi sen jäinen peite.

Kun ensi lumi tuiskusi maalle ja joen jäät olivat valkoisena tasankona, alkoi kiire heinäajo joen saarista ja puiden nounti metsistä. Syyskeleillä koetti kukin töitään jouduttaa, jotta sydäntalven ajaksi ehtisi tukinajoon. Huhu oli koko syksyn ollut liikkeellä, että tukinajoja tulisi paljon ja kaikki talon miehetkin varustelivat tukkimetsään.

Tulinen kiire oli Viraniemen Pertullakin. Venni poika ajoi vanhalla Laukilla puita metsästä ja Perttu heiniä uudella raudikollaan Karhusuolta ja Luomalanjoelta, sillä saari-niittyä ei hänellä ollut.

Kiire oli kaikilla, jotka tukkimetsään talveksi

aikoivat, saada halkoja, heiniä ynnä muuta tarvetta koko talven ajaksi kasaan ajetuksi. Sillä hevosia ei moneenkaan taloon jäänyt yhtään. Perttukin oli päättänyt vanhan Laukin päästää lepäämään jo maailman vaivoista, sillä hitaaksi oli jo vanhus tullut.

Tänä aikana kulki Viraniemen ohi sadottain heinähäkkiä edestakaisin. Usein tuli Perttu silmänneeksi jälle, jossa kymmeniä hevosia peräkäin meni ja miehet makailivat heiniin peitettyinä häkkien päällä. Ja silloin aina hänen silmänsä sattuivat Hopeasaareen, jossa näki Lomman hevosten seisovan avonaisen ladon oven luona ja renkien täyttävän häkkiä . . . Ja hän käänsi päänsä pois ja huokasi . . .

Junnon-Iikka oli jo parisen viikkoa sitten mennyt muiden tukkilaisten kanssa Anukanvaaraan puulaakin valmistaviin töihin talviajtoa varten. Kun Perttu saapuisi, alkaisivat he sitten yhdessä ajon, Iikka hakkuumieheksi.

Perttu oli valmistellut tukinajoa varten tarvittavat neuvot kuntoon. Reet olivat vankat, Pertun omat tekemät, ja hyvissä tervoissa. Ajo-neuvot, köydet kaikki reilassa ja hänen uusi hevossensa Raudikko hyvässä lihassa.

Hän oli lähtöön valmis.

Perttu oli ikävin mielin odottanut kutsua Jokijalalta, mutta ei ollut mitään kuulunut. Hän oli kuitenkin saanut tietää että ne miehet, jotka hän Jokijalan pihalla oli nähnyt olivat olleet paperipuun ostajia. Mutta eivät he olleet sopineet Jokijalankaan kanssa metsäkauppoihin. Saadakseen asiasta paremman tiedon, läksi Perttu kuu-
loille.

Oli jo lumi maassa ja Pertun oli aije parin päivän perästä lähteä tukinajoon. Jokijalassa ei ollut isäntä kotona, mutta emäntä toimitti Pertun istumaan ja sytytti tulen lamppuun.

— Näkeepä kerran tätä naapurin miestä kylässä, sanoi hän Pertulle. — Ei se mies aikaansa raitilla ole tuhlannut.

Kun Perttu tiedusteli oliko isäntä kauvaskin mennyt, selitteli emäntä:

— Ei vaan kauas ole mennyt . . . Olisiko mennyt Mattilassa käymään . . . Voisin minä panna poikasen hakemaan jos niin kiire olisi . . .

Vaan ei sanonut Perttu niin kiirettä olevan.

— No tuleeko tukinajoon lähtöä ennen joulua?

— tiedusteli emäntä puheen jatkoksi.

— Aivan näinä päivinä pitäisi lähteä.

Oli taas ääneti pitkän aikaa. Emäntä näkyi alkavan hommata kahvin keittoa. Hyvin vähän oli

Perttu Jokijalan emäntää puhutellutkin. Harvoin oli Perttu käynyt naapurissa ja vielä harvemmin kävi naapurin emäntä Viraniemessä. Niin oli aina ollut, sillä uskonasioissa eivät naapurit sopineet yhteen.

— No kuinka isä vielä voipi? Ei taida paraneemisesta olla toivoa?

— Ei ole huonompi eikä parempi . . . siinä maaka . . . Surkeaa on hänen elämänsä, kun puhe ja ymmärrys meni . . . Armahtaisi Jumala ja ottaisi hänet kärsimästä . . .!

Emäntä huokasi.

— Kummallista on tämä ihmisen vaellus täällä! Niinkuin sinunkin vanhempasi! Koko ikänsä ovat toisten autuudesta huolta pitäneet, talvikaudet kulkenet saarnamatkoilla taikka kotonaan viikkomääriä ruokkineet ja vaalineet kristityitä, läheltä ja kaukaa . . . Eivät he ainakaan ole olleet kitsaita eivätkä kiinni tässä maailmassa . . . Toisten hyväksi ovat elon elämänsä antaneet ja aina valmiit olleet auttamaan vaikka mikä maankulkija olisi apua tullut pyytämään . . . Mutta nyt?

Emännän ääni muuttui vihaisemmaksi kun hän jatkoi:

— Nyt kun ovat tulleet vanhoiksi ja köyhtyneet . . . Ei kukaan käy näkemässäkään . . . Vanha saar-

namies, joka on parastansa opettanut, ja kaikkensa maailmalle jakanut, kuolisi puutteeseen ellei sinua olisi . . . Semmoinen on maailma . . .

— Ei kai isä ole kunnian ja kiitoksen takia Jumalan sanaa julistanut, — sanoi Perttu hiljaisella äänellä.

— Sitä minä en sanokaan. Vaan minä sanon siitä, että eipä ojenna kukaan pennin edestä takaisin niistäkään, joita isäsi parhaina päivinään maallisissa asioissakin auttoi ja joilla nyt olisi hyvä vara muistaa, kun toinen on köyhtynyt . . . Ja kaikkein kiittämättömmät ovat juuri hänen hyvät kristittynsä . . .

Pertun täytyi myöntää, että niin oli. Usein oli hän itsekin samaa ajatellut. Ihmeteltyt, että nekin uskovaiset, jotka isän kaulassa riippuen syntejään tunnustivat ja anteeksi niitä anoivat, nyt kokonaan olivat tuon kääntymys- ja heräämishetkensä unhoittaneet . . . ja unhoittaneet hänet, joka heille lohtua puhui ja syntejä anteeksi antoi.

Niin oli käynyt.

— Äitivainajasi olisi ollut eri luontoinen kuin isäsi, vaan ukko on aina tehnyt omin päinsä. Tuskin velkaa niin paljon olisi karttunutkaan jos äitisi olisi saanut tahtonsa mukaan joskuskaan tehdä . . . Puhui se kerran äitivainajasi minulle paljonkin.

Vähää ennen olit sinä juuri syntynyt ja silloin puhui ja itki . . . Isäsi oli silloinkin saarnamatkoilla Kittilässä . . . Eikä sen vainajan kärsimisiä kukaan muu tiedä kun Jumala . . . Ei niitä maailmalle huutanut . . . Vaan minä hyvin tulini käsittämään.

Samassa tuli isäntäkin kotia. Hänen vakavat, hyväntahtoiset kasvonsa olivat tavallista vakavammat ja silmissäkin oli tyytymätön ilme. Perttua kätteli hän ystävällisesti ja käski kamariinsa.

Kun tulivat kamariin ja isäntä oli kynttilän sytyttänyt, käski hän Pertun toiseen pöydän päähän istumaan ja istui itse toiseen.

— Jo sinä olet pitkästynyt minua, — sanoi hän aluksi.

— Kyllä vähän olen odotellut. Kuulin tuonnotain, että oli käynyt täällä teidän puheillanne kaksi paperipuun ostajaa. Lähdin kuuloille mitä he arvelivat . . . Tulee minullekin heti lähtö tukkimetsään . . .

Isäntä tarjosi Pertulle sikaarin ja sytytti itsekin.

— Visunlaisia ostajia ne olivat. Kävimme metsässä. Näytin niille omasta sarastani Särkirovan kuusikko, mutta vähä ne minusta tarjosivat siksi kun muualla kuuluvat hintaa antaneen. Vaikka

minun metsäni onkin paljon harvempaa ja pienempää kuin teidän . . .

— Katselivatko meidän sarkaamme?

— Kävimme läpi senkin . . .

Perttu näki Jokijalan isännän silmistä ja kasvojen ilmeestä, että hän oli raskaalla tunnolla ja ettei ollut niinpäin metsänostohommat kuinka he olivat kuvailleet.

Mutta Perttu kysyi kuitenkin:

— Tarjosivatko ne meidän metsästämme — tarkoitan kuusikoita — minkään vertaa?

— Minulla on niin paha tätä asiaa sinulle selittää ja siksi olen näin kauvan ollut sanomattakin, kun olen koettanut sinun parastasi ja puoltasi pitää . . .

Isäntä katsoi laattiaan, oli tuokion ääneti, mutta oikasi sitten selkäänsä ja sanoi hitaasti:

— Maksaisivat ne siitä minun mielestäni kelpo hinnan, mutta Lomma on kieltänyt, ettei saa metsää toinen ostaa eikä toinen myydä ennenkun hänen kiinnityksensä, joka on taloon ensimmäisenä kiinnitetty, on maksettu . . .

Pertun kasvot kalpenivat, mutta hän ei virkannut mitään. Jotakin siihen suuntaan oli hän arvellut kun näki merkit petäjissä, mutta tätä ei hän ollut osannut ajatellakaan.

Jokijalka jatkoi:

— Minä kävin Lomman puheilla ja selitin, että niillä metsärahoilla juuri on tarkoitus maksaa hänen velkansa . . . Mutta ei hän ottanut kuuleviin korviinsa . . . Minä sanoin sitten suoraan että hän lain varjolla viepi toisen omaa . . . Mutta ei sille miehelle näy auttavan . . . Nähtävästi himoitsee hän taloa . . .

Pertun mieli lannistui niin ettei hän ymmärtänyt mitään sanoa.

— Jos olisi semmoinen mies, jolta saisit rahat lainaan, että Lommalle maksaisi pennistä penniin, niin ei olisi enään hänellä isännöimisvaltaa, — puheli Jokijalka. Vaan Lomma tuntui sanovan, että hänellä on muitakin saamisia kuin se kiinnitys . . .

— En ole siitä kuullut. Enkä usko ennenkun näen velkakirjat, — sanoi Perttukin ja alkoi vähitellen tointua.

Mutta hänelle tuli niin paha olla, ettei hän enään tyytynyt istumaan naapurinsa seurassa.

— No istahda nyt senkään aikaa että juomme kahvinkaan!

Mutta ei sano Perttu joutavansa. Hänellä on kuin hengenahdistus, ettei tahdo saattaa hengittää. Hirveä paino painaa hänen sydäntään ja semmoinen hätä, ettei yhdellä kohden pysy.

Melkein kuin pyörriksissä pääsee hän kama-rista. Ei muista sanoa hyvästiäkään. Mutta portaille asti seuraa häntä Jokijalka ja virkkaa.

— Jos koettaisit saada lainaa siltä Juustovaaran Moosekselta. Hän on isäsi vanha uskonveli ja rikas . . .

Perttu kuulee kyllä mitä Jokijalka sanoo ja tarttuu heti tokasemalla :

— Mahtaisiko antaa minun nimeeni?

— Käy nyt kuuloilla, kun tukinajoon menet.

Poikki peltojen lähtee Perttu astumaan. Ei noudata talojen välistä polkua, mutta kävelee mistä sattuu, töksähtäen välistä lumen täyttämiin pellon ojihin. Yht'äkkiä on hänelle selvennyt Lomman homma. Siksi se oli kesälläkin vaan livertänyt, ettei ottaa velkaa ja siksi se metsänkin oli luettanut ja kaikki muut vehkeensä valmiiksi miettinyt . . . Muu ei ollut mielessä kun saada talo polkuhinnasta . . . Hopeasaaret . . . Karhusuot . . . Viinämäki . . . ja hänen puutarhansa . . . Oli jo aikaa ehkä niin miettinyt . . . Junnon-Iikka oli syksyllä kerran kun yhdessä ojankaivussa olivat Karhusuolla sanonut, että Lomma meinaa pojalleen Viraniemeä . . . Mutta ei ollut Perttu sitä silloin niin todeksi uskonut . . .

Iikka piti sittenkin kaikessa hänen puoltaan . . .

Levottomassa mielessä herää Pertulla sentään yksi toivo vielä. Jos auttaisi se Juustovaaran rikas, joka oli isän paras uskonveli! Hänellä oli rahaa ja maita ja mantuja. Ja kun hän metsänmyysi niin saisi Juustovaaran rikas rahansa takaisin . . . Sinne piti nyt heti lähteä . . . sopisi poiketa Juustovaaraan tukinajoon mennessä . . .

Häntä helpottaa vähän se toivo. Muualta ei ollut yrittämistäkään. Oman kylän miehet eivät kykenisi auttamaan . . . Jokijalka kyllä auttaisi, mutta velkaa oli hänelläkin jo ennestään . . . hyvä jos metsällään saisi maksetuksi . . .

— — — — —
Yöllä oli Perttu niin levoton, ettei saanut unta silmiinsä. Olisi ja eläisi nyt äiti, jolle huolensa juttelisi . . . Äiti jotakin tietäisi . . . Ei käynyt Hannallekaan sanominen . . . vaikka Hanna kyllä varmaan oli aavistanut samaa, vaikkei ollut koskaan mitään puhunut . . .

Pertun ajatukset rientävät salamoina asiasta toiseen, tapauksesta tapaukseen . . . Ja nyt hän muistaa että kun hän kesällä Lommalla kävi, niin Lomman vanhin poika, Artturi, oli pihalla puhuttellut ja yhtä toista tiedustellut . . . oli senkin kysynyt että oliko hyvääkin suota se Karhusuo . . . Eikä hän silloin vähääkään aavistanut mikä heillä

on mielessä . . . Oli vielä toinenkin juttu, joka nyt mieleen johtui . . . Huhuna oli kulkenut, pari vuotta sitten, että Artturi oli Hannaa hyväillyt . . .

Ei ollut Hanna koskaan mitään Artturista puhunut eikä ollut Perttukaan kysynyt . . . Ruma, näppynaamainen ja juoppo se Artturi . . .!

Tulvaamalla tulvi hänen mieleensä ajatuksia . . . Kumma mies, salaperäinen ja omituinen oli isä ollut kun ei hänelle veloistaan koskaan mitään selittänyt, ei edes ollut sanonut kuinka oli paljonkaan . . . Oliko Lommallakin muuta velkaa kuin kiinnitysvelka? Niin oli Lomma Jokijalalle sanonut. Ei ollut isä siitä koskaan maininnut eikä äitikään, joka kuitenkin tuntui muut velat tietävän . . .

Jos ei mistään apua saisi . . . jos kieltäisi Juustovaaran rikaskin! Kaikkiko menisi? Hänen työntekonsa vainiolla ja Karhusuolla . . .! Hänen rakas puutarhansa puineen ja pensaineen . . . ja Hopeasaari mehevine luhtineen? Ja kasvattimetsä Viinamäen takana ja koko Särkirovan uljas männikkö?

Vieras mies kylvässä hänen Viinamäkeään, vieras seisomassa hänen suuren tuomensa alla puutarhassa!

Niinkö kova, niinkö onneton oli kohtalo?

Hän ei enään pysy vuoteessaan, jossa on kääntynyt kyljeltä toiselle. Hän nousee kävelemään ja on taas kuin toivoa välkähtäisi keskellä tyhjyyttä. Eipä tiedä kuinka hyvänsuuntainen mies on Juustovaaran rikas! Perttu oli monet kerrat kun Mooses isän luona oli käynyt — viimeiseksi toissa vuonna — hoitanut tallissa hänen hevosiaan, kun välisti viipyi viikonkin isän kera uskonasioista puhumassa. Ystävällinen ja puhelias ukko oli Mooses ollut . . . ja isän kanssa henkivistä . . .

Ja jos nyt hyvin menisi tukinajossa ja miksei mene kun oikein yrittää — niin karttuisi sieltä rahaa pienempiin velkoihin ja verot ja muut saisi karjasta kerätyksi . . . Sitten myisi Särkirovan . . .

Mutta sitten tulisikin Lommalle lämmin lähtö Hopeasaaresta isännöimästä . . . tulisi suuri lovi Lomman karjaan, kun Hopeasaaren heinät eivät enään olisikaan hänen käytettävänä . . .

Jos jaksaisi elää ja tietäisi eteensä . . . eli jos ainakin puhuisi Hannalle huolensa, niinkuin Hanna oli pyytänyt . . .!

Kuinka usein hän oli Hannalle kuvaillut sitä onnellista aikaa, kun Hopeasaarikin oli omana . . . Sitä muhkeaa ja lukuisaa karjaa! Hevosia ja

varsoja! Ja Karhusuolla suuri, järkiperaisesti viljelty suoviljelys . . .

Ei, ei hän voisi Hannalle puhua, ei ainakaan vielä . . .

Ja taas mietteet kääntyivät. Tässä tulee nyt muutos elämässäni . . . Äiti on kuollut, isä heikko ja velkojat alkavat ahdistella . . . muutos tapahtuu . . .

Oliko ollut hullutusta sekini, että kaikki mitä omalla työllään tukkihommissakin ansaitsi pantiin talon tarpeisiin? Työneuvoja oli ostanut, maanviljelyskaluja monenlaisia, apulantoja . . . Olisi pannut ansionsa pankkiin . . . niin nyt olisivat hyvät hädän hetkenä . . . Mutta talo olisi sitten rappiolla . . . olisi jo aikaa oltu maantiellä . . .

Ei ollut Perttu kyennyt säästämään. Jos joskus ajatteli, että nuo piti pankkiin panna, niin silloin oli reikä valmiina. Milloin mihinkin. Välisti tuli Kustaava itkien, että puute ahdisti, välisti piti aivan viimeisensä antaa veljille jotka talvikauden roikalehtivat ja söivät talon ruokaa.

Ja siihen korkoja ja veroja monenlaisia!

Niin, ettei itselle liennyt vaatetta päälle eikä liioin kenkiä jalkoihin . . .

Hän muistaa veljiänsä, jotka ovat Amerikassa. Kuinka heillä lienevät hauskat päivät? He olivat

Lomman velan alkuunpanneet, he ja Eriika sisar. Siitä oli kasvanut ja lisää oli isä ottanut silloin kun antoi kiinnityksen . . .

Sillä on jo silloin Lommalla ollut selvillä miten hän menettelee ja silloin on jo himonnut taloa, kun näki mikä aarreaitta Hopeasaari oli . . .

X.

Talvi Pohjolassa, talvi erämaan kivieliössä!

Kuinka erilainen se onkaan kuin rantamaiden vedenvärinen, tarmoton ja sumuinen talvi, joka ei peitä pellon sänkeä eikä metsän mättäitä näkyvistä. Ei ole lumikaan niin hohtavan valkoista kuin asumattoman sydänmaan sydämessä. Sillä suurilla, aukeilla kentillä pohottaa se harmahtavalta ja likaiselta ja tuuli tuopi sen pinnalle kaiken maailman likaiset roskat.

Mutta kivieliön talvi on puhdas ja valkoinen ja lumen pinta kuin palttinainen kangas. Ei sinne maailman pölyt pääse likojaan tuomaan eikä lumenpintaa rumentamaan. Tasaisesti tuiskuttaa talvi lumensa suurten vaarojen laelle ja lyömättömien metsien korpeihin. Kerros kerroksen päälle liittyy tasaisesti ja limikkäin, kuunes suuri, äänetön erämaa lepää haudattuna valkoisten peitteitensä alle niinkuin ikuiseen puhtauteen. Voi tuota erämaata, äänetöntä, jylhää kivieliötä talviaamujen päivän valjetessa! Ei kuule korva mitään ääntä. Poissa ovat metsänlinnutkin, jotka syksyn-

pänä, marjain kypsyessä, vaarain kupeilla ja paljukoilla ilojaan pitivät. Rantamaille ovat kaikki elävät kadonneet. Kauvan, kauvan saa erämaa yksinäisyyttään nauttia, kauvan odottaa ennenkun sattuu joku ihminen eksyksissään sen hämärään pylvästöön. Myrsky välisti temmelsi talvisina öinä, kun taivas raskaassa pilvessä huokaili, temmelsi ja ryskyi ja puski poikki lahovikahongan. Taivutteli pitkien jouhipetäjien latvoja ja korpi-kuusien niskoja mennessään, ja siirtyi aukeamille aloille töitään jatkamaan.

Ei ollut vielä Anukanvaaran erämaassakaan tukkilaisen kirves koskaan puuhun iskenyt. Sen metsä oli tähän asti saanut rauhassa olla ja elää ja kuolla. Se oli laaja vaara, kauttaaltaan pitkän, komean petäjikön peittämä ja penikulmia karttui siitä ensimmäisiin kyliin ja taloihin.

Mutta nyt oli tullut Anukanvaaran vuorokin. Sen ääretön rikkaus oli pois vietävä, myytävä maailman markkinoille. Kruunulle kuului Anukanvaarakin ympäröimine kiveliöineen ja nyt olivat yhtiöt ostaneet kaikki täysimittaiset puut, jotka kevään tullen, jokien auvettua, olivat uitettavat kauvas pois.

Syksyllä jo, ensi lumen tultua ilmausi liikettä Anukanvaaraan. Tukkiyömiehiä oli sinne tulossa.

Mutta hankalaa ja raskasta oli kulku vielä, sillä vähä oli lunta vielä kivieliössä. Asunnon tekoon talven ajoa varten sinne jo pyrkivät rekineen ja eväineen. Ja kun lopulta perille pääsivät, niin katselivat soman kaltevan mäenrinnan eteläpuolelle vaaraa. Siinä ei maa ollut niin kivikkoinen kuin päällepänä ja siinä oli hongikkoa suoraa ja sievää vaikka tempelin olisivat rakentaneet ja pulppuava lähde notkossa, josta vesi jänkälle juoksi. Siihen ensimmäiset tulijat alkoivat asuntoja valmistella, yöt nukkuen havumajassa, rakovalkean lämmittäessä.

Jo ennen joulua saapui Viraniemen Perttugin Anukanvaaraan. Sinne ei maksanut vaivaa pyrkiä niiden, joilla olivat huonot ja lamaiset hevoset ja aijastuneet reet. Täällä täytyi olla vankkaa ja tervettä väkeä, tottuneita miehiä ja hevosia ja lujia neuvoja. Sillä tietona oli että Anukanvaaran petäjät olivat järjestään jättiläisiä ja ajo-matka paikoin jyrkkää myötälettä. Lujaa siinä kysyttiin.

Vaaran alle, etelänpuoleiselle rinteelle siihen, jossa kangas loppui ja louhikko alkoi, oli Perttu kahden muun kotikylän miehen kanssa tehnyt yhteisen asunnon. Se oli kuostoista koirankaulaa: salvettu ja varaukset täytetty sammalilla. Kun

ovesta kävi sisälle, näki maahan kaivetun permannon, jonka keskeltä kohosi kivinen kiuas, jossa lakkaamatta honkatuli paloi ja savu vaivaloisesti nousi katossa olevasta reijästä ulos. Seinän vierillä olivat lavitsat, makuusijat, jossa kullakin oli peurannahkansa, nahkaisensa ja muut tarpeensa.

Samanlaisia asunnoita on siinä lähistöllä monta, mikä pienempi, mikä isompi, missä enemmän asukkaita missä taas vähemmän.

Mutta kaikkia muita isompi on puulaakin „pytinki“, jossa on konttori ja pirtti. Niissä ovat oikeat tulisijat, kivistä loukkoon muuratut ja savupiippu katolla niinkuin ainakin. Siitä palasen matkaa on ruokamakasiini, hongista salvettu mutta sammalitta laskettu.

Paksuna lumitalvena, kuten nytkin, näytti Anukanvaaran tukinajajain kortteeripaikka kuin lumeen peittyneeltä kylältä, josta vaan muutamia taloja oli näkyviin jäänyt. Koko ympäristö, vaikka olikin uhkeaa männikköä, oli jätetty hakkaamatta, etteivät tuulet tuntuisi eikä pyry pääsisi niin rajusti puskemaan.

Hevosia varten oli kyhätty talleja. Toiset olivat tehneet oikein vasite, mutta toiset vaan havu-

majan, johon turvetta katolle oli nostettu. Jo oli ajoin saapunut satakunta hevosta ja pari sataa miestä.

Liikettä siinä aamuvarhaisilla oli, kun miehet metsään läksivät. Piti syödä vankasti jotta päivän kesti tukkia „hirttää“. Silloinpa siinä hommaa ja mellakkaa oli. Mikä keitti velliä, mikä kiiseliä, mikä kaloja paistoi tai kärvensi silavaa tulen loisteessa. Toiset apehtivat hevosia, muutamat lämmittivät vettä silppuihin tai paloittelivat leipiä apekoppaan.

Makasiinin ovi oli auki. Siellä seisoivat Herranen paksu turkki yllään, kalua punniten. Oli siellä ruokavaroja. Valtainen pino oli jauhosäkkejä, kookkaita silavalaatikoita, kahvipaaluja, sokeritynnyreitä ja minkä mitäkin. Mikä otti jauhosäkin, mikä leipiä, voita, kalaa, kahvia. Ja ahkeraan sai siinä Herranen punnita ja kirjoittaa.

Siitä vähitellen alkoivat miehet ja hevoset poistua, omalle tielleen kukin. Päivillä ei montakaan miestä näkynyt kylässä. Mutta aina jokunen kuitenkin. Millä oli reki särkynyt, niin sitä oli korjaamassa, millä kirvesvarsi katkennut, niin uutta oli tekemässä. Tälle oli tapahtunut se vahinko että hevonen loukkasi jalkansa, tuota taas oli

kanki, kun tukkia rekeen väänti, lyönyt poskelle, että koko naama oli ajetuksissa. Ja melkein joka päivä oli joku saanut kolahduksen jäseniinsä.

Laaksoon, joka oli Anukanvaaran ja Rattas-tunturin välissä, oli tukkiplassi valittu. Sen läpi juoksi Peurajoki, joka tiettiin keväisin olevan korkeavesisen ja tulvan, kirsiveden, pysyvän kauvan laskematta. Molemmanpuoleiset Peurajoen rannat Anukanvaaran kohdalla olivat laajat ja puuttomat ikäänkuin vartavasten tukinajopai-kaksi valmistuneet.

Siihen tukkeja ajettiin. Kuorma kuorman pe-rästä ilmausi metsästä ja ajoi oman läjänsä. Monta kilometriä pitkältä oli tukkiläjiä, ettei huuto toisesta päästä toiseen kuulunut. Vaikka kyllä siinä ääntä miehet pitivät kun metsästä tuli-vat. Kuului huutoja ja kiroilemisia. Mikä noitui hevoselleen, mikä omaa tyhmyyttään, kun kanki luiskahti tukin alta pois juuri kun oli saamaisil-laan tukin keljautetuksi läjän päälle.

Hyvät olivat palkat jos olivat puutkin kookkaita ja tie jyrkkää. Muutamat eivät viitsineet kovin-kaan itseään rasittaa. Kävivät pari kolme kertaa kirkkaimman päivän aikana metsässä, niin ajoi-vat majalleen, rupesivat kahvin ja ruoan keittoon ja löivät korttia illan kuluksi silloin, milloin eivät

neuvot olleet rikki menneet eikä muutakaan vauriota tapahtunut.

— — — — —

Junnon-Iikka on Pertulla hakkuumiehenä. Ahkerasti ovat he olleet parissa ja tietona onkin jo kaikilla tukinajajilla, että Perttu ja Iikka ovat enimmän ansainneet. Huvikseen on Herranenkin käynyt katsomassa kuinka tukki vierähteli, kun Perttu kangen olkansa päälle asetti.

Metsässä ovat nytkin. Iikka puuhaa suuren jättiläispetäjän tyvellä. He ovat sen siihen tienvarteen jättäneet sen vuoksi, että tie ehtii kovettua ennenkun yrittävät metsän jättiläistä rekeen. Sitä ovat käyneet muutkin miehet katselemassa ja iltasin kun on puhe siitä tullut, niin ovat arvelleet, ettei jaksakaan yksi hevonen vetää eivätkä kestä kenenkään reet. Mutta Perttu ja Iikka ovat nyt päättäneet yrittää.

Puserosillaan ja avopäin iskee Iikka kirvestään mahtavan petäjän kovaan tyveen. Vaikkei Iikka ole miesten vankimpia, on hän kuitenkin tottunut, notkea ja uuttera tukkimies. Vihaisesti sinkoilevat lastut ja raitis tervan haju tuoksahtelee. Kuurassa ovat hartiat ja vankat, mustat hiukset, ja pitkien otsaa valuu hiki. Itäänpäin sen pitää saada kaatumaan, että tyvi jääpi länteen — plassille

päin. Iikka on asettanut rangat alle lumeen siihen kohden, johon toivoo jättiläisen kaatuvan, niin ettei se pääse rysähtämään utukkaan liian syvään. On onneksi tyven, ettei tuuli latvaa paina. Taitavasti tottuneen tavalla ja varovasti Iikka menettelee, ottaa lukuun pienetkin seikat ja kun tyvessä vähän ärähtää ja hän tuntee että nyt . . . niin alkaa työntää. Risahtaa vähä jättiläisen jalkain juuressa . . . risahtaa toisen ja kolmannen kerran ja paukahtaa . . . silloin jo kallistuu itäänpäin. Iikka sysää vielä kerran . . . myötää . . . myötää . . . ja jymähtää paukkuen ja ryskien rankain päälle, oksat ja pientä metsää allensa haudaten.

— Siinä sinä nyt olet, vaan milläpä saadaan rekeen, — arveli hän, oikasten selkäänsä ja hyvillään katsellen, kun osui oikein kaatumaan.

Mutta siinä samassa tulee Perttukin, joka etemäksi on kuullut puun kaatumisen tukkiplassilta ja arvelee:

— Yksinkö sinä sitäkin aloit hakata.

— Kerran ennen, Äiriselässä, olen tämmöisen kaatanut . . . no ei ollut juuri näin vahva, — tuumaa Iikka ja hakee kannon päästä lakin päähänsä.

Yhdessä sitten alkavat tuumia miten saavat reelle.

— Huudamme miehiä avuksi, — esittää Perttu.

— Ei, emme huuda vielä. Koetamme ensin itse. Jos ei sinulla nouse, niin ei siltä sen pahempaa miestä kuitenkaan tule, — arvelee Iikka.

Alkavat sitten hommaan. Asettavat reet tielle, ettei matkaan saanti käy vaikeaksi eikä raskaaksi. Hakkaavat latvan poikki ja karsivat oksat, jotka heittävät loitommaksi, tieltä pois.

— Kun vaan reet kestäisivät, — arvelee Iikka, kun tyveä alkavat lujilla kangilla kohotella etureen pankulle.

— Reet kyllä kestävät kun vaan Raudikko jaksanee vetää, — vakuuttaa Perttu. — Siltä varalta olen reet tehnyt, että ne kestävät.

Vääntävät ja vääntävät, mutta ei ole leikin liikuteltava metsän jättiläinen. Mutta silloin tarttuvat he molemmin lujasti kankeihinsa ja hiki päässä puuhaavat. Ja vaikka suora voimakin välisti tukkia vääntäessä on tarpeeseen, on tukkimiehillä monenlaisia konsteja ja keinoja, joilla raskaskin puu saadaan vääjäämään. Mutta kaikki konstinsa, kaikki voimansakin saapi Perttukin nyt panna liikkeelle ennenkun tukin tyvi köllähtää pyörätakan päälle. Siihen se köytetään lujasti kiinni ja nyt tulee latvapuolen vuoro kohota takareelle . . .

Tehettä ja pusketuttaa latvakin ennenkun tot-

telee, mutta vääjää vihdoin ja nousee takareen pankolle.

Siinä se nyt köllöttää köytöksissä ja voimatonna kiveliön vanha asukas, vanhin kenties Anukanvaarassa.

— On se päivän nähnyt laskevan, toisen nousevan — arveli Perttu kun viimeistä köyttä kiinnittää.

Reet ovat tiellä, ettei matkaan lähtiessä ole vastusta. Takareen pankon alle on Iikka asettanut kankensa, valmiina auttamaan matkaan, kun Raudikko ensi kerran yrittää.

Epäilyttää heitä kumpaakin miten saavat onnessa tämmöisen tukin plassiin ja kuinka käy . . . jaksako Raudikko vetää? Mutta siihen luottavat, että taival on myötämaata plassille asti, tie hyvä, suora ja kovettunut. Raudikko on vankka hevonen, tottunut jo syksyllä raskaan auran veetoon, ei se ota tempasemalla kuormaansa liikkeelle, vaan koettelee . . . painaa länkiä lihaan . . . painaa . . . painaa ja kun tuntee, että myötäämään rupeaa, niin yrittää kaiken kuntosaa ja samalla Perttu vielä mossauttaa huuliaan ja molemmin päästävät ison äänen. Ja valjasten ritistessä, rekien paukuessa ja lumen naristessa lähtee tukki liikkeelle

. . . Luimussa korvin iskee Raudikko jalkojaan tiehen ja miehet huutavat . . .

— Hyvin käypi! — huutaa Iikka, joka hoitaa takarekeä. — Onpa peto hevoseksi.

— On se vähä ehompi vanhaa Laukki-vainajaa, — riemuitsee Perttukin.

Ja yhdessä lähtevät he kuljettamaan sitä plassiin päin, Perttu hoitaen eturekeä ja Iikka kanki olalla kävellen takareen jälessä.

— Lähti se vanha mies majastaan, — arvelec Iikka hyvillään ja lisää sitten kehuen:

— Vaan tuskin nousisi muilla miehillä reelle.

Mutta lämmin, vettä tippuva palava, on miehille puuhatessaan tullut. Kuumana palavat kädet ja jalat, kuumana koko ruumis ja hikisenä kuin saunassa.

Ja onnellisesti pääsevät he, kun kaksi miestä on kuormaa hoitamassa, tukkiplassiile juuri silloin kun päivä alkaa kahdella karvalla olla.

Siihen pysäytetään toisten nuorempain veljensä viereen tämäkin tukki.

Saapuu siihen Herranekin ihmettelemään. Hän on luvannut Pertulle ylimääräisen palkinnon jos ison petäjän täysipitkänä plassille saapi. Siinä se nyt on. Mutta kummastelee hän, että miten on kaksi miestä tuommoisen voittanut. Hyvillään

on ja palkkion lupaa, sillä petäjän hinta on veraton.

Mutta pakkanen tuntuu iltapuoleen kiihtyvän. Hikiset miehet, paidat, housut märkinä, eivät jouda kauvan juttelemaan. Vetävät turkkiresunsa jotka plassilla kaiket päiviä saivat olla, päälleen ja lähtevät hölkkää ajaen kodalleen. Siitä viepi jokivartta pitkin, sivu tukkiläjien, yhteinen kotiin-kulku tie, jota iltasin palatessa juosten ajetaan. On siinä jo puu poikinen pitkällään pitkin Peurajoen vartta, on kauniita, siroja, keltakylkisiä petäjiä. Näyttävät tuossa, pitkin pituuttaan ollen, oksattomina, niin kovin alastomilta ja nöyrtyneiltä . . . taikka tuntuu katsojasta, että tuollainen taitaa olla taistelutannerkin, jossa maansa parhaat pojat kalpeina ja silvottuina makaavat. Siinä ne makaavat Anukanvaarankin salskeat männyt odottaen Peurajoen kevättulvia. Siitä ne sikin sokin uuteen mutkikasta, koskista Peurajokea pitkin väljemmille vesille, ensin isompiin jokiin, sitten jokien lompoloille ja kavannoille ja lompoloilta taas jokia pitkin, järviä poikki vatlaväylän lauttaus-haminaan.

Pertun ja Iikan saapessa kodalleen, olivat toiset jo vähää ennen sinne ehtineet ja kerjenneet sytyttää roiman tulen, joka päivän aikana oli riu-

tunut ja melkein kokonaan sammunut. Siinä hää-
räsivät tulen ympärillä kahvia keittäen ja silavaa
kärventäen.

Nälissään ja pakkasesta tullen, tuntui sanomat-
toman hauskalta ja suloiselta päästä lämmittävän
tulen viereen. Ensityökseen työnsi Perttakin jal-
kaniekka kahvipannuunsa tuleen keittääkseen kah-
via sillä aikaa kun Iikka apehti ja vaali Raudik-
koa.

— Joko yrititte sitä isoa petäjää? tiedustelivat
toiset.

— Jo on plassissa, — vastasi Perttu ja alkoi
vaihtaa kuivia vaatteita ylleen, lämpimän loisteen
hyvällä paljasta ihoa.

— Oli se miehen näköinen tuo Perttu, —
arvelivat. — Oli hartioita jos vankkoja käsivarsia-
kin, ei kumma jos ison petäjänkin täytyi vääjätä.
Ja voi turkanen noita haukisia ja ranteita . . . !

Siihen kokoontui muistakin kodista miehiä jut-
telemaan illan kuluksi. Kukin kertoi havainnoi-
taan. Muutamia oli vastustanut. Monelta olivat
reet särkyneet, yhdeltä katkennut luokka, toiselta
aisa ja kolmas oli lyönyt haavan jalkaansa.

Ja muista maailman asioista sitten illempana
jaarittelivat.

— — — — —

Perttu ja Iikka jäivät kotaan kahden. Kaksi muuta miestä, jotka samassa kodassa oleskeliivat, olivat menneet puulaakin isoon pirttiin. Eivät saapuneet vielä silloinkaan, kun Perttu ja Iikka illallisen syötyään, alkoivat hankkiutua levolle.

Iikka nukkui jo. Nukkui rauhallisesti peuranahka allaan.

Perttu valvoi. Monet mietteet, monet huolet hänen mieltään painoivat. Yöllä varsinkin kun yksin valvoi. Mikä siinä mahtoi olla, että hän aina Iikkaa epäili. Ensimmäisinä öinä, kun tässä kodassa nukkuivat, ei ollut lepoa kaikkena yönä. Hän heräsi siihen, että uskoi Iikan häntä vaanivan . . . ja sopivalla hetkellä iskevän . . . Mistä se pelko oli tullut ja minkätähden? Hannan vuoksiko? Usein oli katunut, että oli ollenkaan ruvennut Iikan kanssa yksiin hommiin. Ei olisi pitänyt ottaa häntä ojankaivuun Karhusuolle eikä ensinkään hakkuumieheksi tänne kivieliöön. Joka päivä ja joka yö oli mielessä pelko, että mitä tekee. Metsässäkin voisi milloin hyvänsä iskeä kirveensä niskaan tai yöllä nousta ylös ja upottaa puukkonsa sydämeen . . .

Eihän tiennyt mitä kosta Iikka mielti vaikka ystäväksi tekeysi! Iikan isävainajastakin oli ker-

rottu, että oli kuljeksivan laukkuryssän murhanut . . .

Oli välisti hetkiä, joina hän epäilyksiään piti joutavina ja ärtyisestä ja väsyneestä mielestä lähteneinä. Saattoi olla, että oli perinnöksi jäänyt häneen äitivainajasta, josta oli kuullut että öisin pelkäsi ja itki, eikä kenellekään koskaan sanonut minkä vuoksi valvoi ja itki . . .

Rauhallisestihan nukkui Iikka nytkin. Niin oli aina nukkunut, kun Perttu välisti nousi öisin ylös ja tulen otettuaan katseli . . . nukkui niinkuin nukkuvat ne, joita eivät huolet paina eikä omatunto mistään soimaa . . .

Ei olisi muusta niinkään nyt enään huolinut, vaan se oli painostavaa ja ikävää hänestä se, että jos Iikka vieläkin Hannaa rakasti, vaikka ei saakaan koskaan siitä puhunut . . . Eikä ollut Perttukaan kertaakaan Hannasta Iikan kuullen mitään maininnut . . .

Pitäisi kerta ottaa puheeksi . . . jonakuna aamuna metsään mennessä, kun reessä istuivat ja Iikka usein silloin lauleli . . .

Huomen aamulla jo ottaa puheeksi . . .

Perttu tuntui vähän tyyntyvän, kun tuon päätöksen oli mielessään tehnyt.

Mutta sitten johtui mieleen muita huolia ja

mietteitä. Ikävältä ja toivottomalta tuntui, työn-
teko, vaikka ansio oli niin hyvä, ettei Perttu ollut
osannut niin hyväksi ajatellakaan . . . Parhaina
päivinä oli kahden miehen ja hevosen palkka nous-
sut sataankin markkaan, välistä ylikin . . . Muut
eivät niin paljoa saaneet, mutta laiskemmasti teki-
vätkin työtä ja ylöllisemmin elivät.

Tullessaan oli Perttu poikennut Juustovaaraan
vanhan Mooseksen puheille. Itserakas, kitsas äijä
olikin Mooses ollut, ei ihmisystävä ensinkään.
Kun Perttu ajoi asiansa, selitteli miten paljon
saapi metsästä ja miten paljon Lomman velka te-
kee, tekeysi äijä ensin köyhäksi, mutta oli vihdoin
sanonut että:

— Juoppohan sitä kuulut olevan sinäkin ja tap-
pelija . . .

Perttu hämmästyí. Ei tiennyt hän, että sem-
moisia puheita oli olemassa ja liikkeellä. Mutta
Mooses vakuutti varmaan kuulleensa.

Sinne asti oli jo kesällinen tappelunkahakka
koskenniskassa joutunut!

Perttu selitti Moosekselle koko asian. Mutta se
ei tuntunut äijään mitään vaikutusta tekevän.
Päinvastoin alkoi äijä selittää säästäväisyydestä
ja työnteosta ja Jumalan siunauksesta . . . Silloin

Pertunkin laimea mieli kovettui ja kiivaasti hän sanoi:

— Ei näy auttavan isääkään se, että on kaiken maailman uskovaisia ruokkinut ja omaansa jakanut . . . eivät auta ihmiset eikä kuule Jumala . . .

— Ei isääsi ole unhoitettu, mutta sinä olet uskon ja riettaan palvelija . . . vielä kristityitä moitit . . . !

Pertun veri kuumeni yhä.

— Eipä ole näkynyt teitäkään enään, kun isä puhumattomaksi sairaaksi tuli ja huhut kertoivat, että talo myydään . . . Mutta osasitte silloin kyllä, kun tiesitte, että oli antamista, oli etuja, joilla kaikki kelvottomat ruokki . . . niin te, ja koko teidän ulkokullattu lahkonne . . .

— Rietas poika näyt olevan . . . !

— Voisitte maksaa olostanne . . . ruokittiinhan eräänä talvena teidän hevostanne meillä monta kuukautta, kun itse vierastelitte vähä missäkin . . .

Perttu uskoi äijän vimmastuvan, mutta mitä vielä. Siksi kavala oli, ettei ottanut suuttuakseen, nuhteli vaan Perttua syntisyydestä ja suoraa päätä sanoi semmoisine pahoine sydämineen menevän helvettiin.

Kolkoin mielin oli hän lähtenyt Juustovaarasta. Hän oli taas kerran nähnyt mihin kristityt kelpasi-

vat . . . kuinka kuitenkin oli höllää se usko — johon uskoivat — jos itsekään olivat niin varmoja kuin kehuivat — ja kuinka pintapuolista se tunne jota lähimmäisen rakkaudeksi nimittivät.

Samanlaista oli kaikilla, ei yksi toistaan parempi . . .

Mutta välisti, kun oikein alkoi mietityttää, rohkaisi hän mieltänsä sillä että kun tämän talven ansion kaikki, joka pennin, panee Lomman velkaan, kesän sitten soutaa lauttoja ja syksyn tullen myypi kaiken irtaimiston, lehmät ja hevoset ja talvella kaikki Karhusuon heinät — Herranen oli aikonut puulaakille ostaa — niin kertyisi niistä ainakin puoli Lomman velasta ja silloin saisikin jo metsän myydä . . . Herranen oli kehoittanut myymään vaan isoimmat puut ja sitä mieltä oli ollut Pesolakin lopulta . . . Karhusuo saisi olla alallaan niinkauvan, että velat olisivat kaikki maksetut . . .

Ja sitten!

Sitten ei olisi niin hyvää herraa, jota palvelisi . . . Hanna raukka! Rakkaimpani! Äitini, kallis kantajani!

Hän heltyi niin viimein, kun alkoi äiti-vainajaansa muistella, että uni taas kaikkosi silmistä ja mieli unesta heräsi . . . Kummaa oli kertonut Joki-

jalan emäntä äidin kärsimisistä . . . Isää oli syyttänyt . . . muille ystävällinen ja antelias oli . . . äidille kova ja katkera ja äitiä soimaili köyhtymisestä ja että lapset renttuilivat . . .

Lie isänkin usko samanlaista kuin Juustovaaran Mooseksenkin . . .

Mooseskin oli Lommaa vain alimmaiseen helvettiin tuominut ja kuitenkin oli itse yhtä sydämetön, yhtä julma ja raaka . . .

— — — —

Mutta kun hän aamulla heräsi ja he Iikan kanssa metsään menivät, ei hän saattanutkaan ottaa puheeksi sitä, jota yöllä valvoessaan oli aikonut.

XI.

Ikävät ovat olleet Hannan päivät siitä asti kun Perttu tukkimetsään lähti.

Viikkoja oli jo kulunut, oli jo Joulu elettyinä mutta ei ollut Hanna vielä mitään Pertusta kuulut. Väliltä oli kerran kirjoittanut ja luvannut perille Anukanvaaraan päästyään kirjeitä lähettää. Vaan ei ollut ehkä kulkijaa ollut kivieliöstä päin, ei Anukanvaarasta asti kuitenkaan. Oliko saanut Perttu Hannan kirjeitä ja terveisiä? Oli Hanna niitä jo useita lähettänyt, oli kertonut kuinka kotona sairas isä jaksoi, kuinka Kustaava hommaili, kuinka karja onnessa meni ja kuinka Venni poika tunkioon pienensi havuja ja turpeita. Oli huolistaankin puhunut. Oli suoraan kirjeessä mielensä ilmaissut, että lähtisivät Amerikkaan, että siellä saisi Perttukin työstänsä palkan. Siellä keräisivät omaisuutta, niinkuin moni muukin ja sitten palaisivat takaisin Suomeen, kotia Pohjolaan . . . Monasti oli Hannan mieli tehnyt puhua siitä Pertulle. Mutta kun tiesi kuinka Perttu oli rakastanut kotitaloansa, kuinka oli maata viljellyt kaiken

kuntonsa ja varansa siihen upottanut niin ei saat-
tanut sanoa. Sitä paitsi oli Perttu puhunut isän-
maanrakkaudesta ja kaikkia Amerikkaan kieltänyt
menemästä. Silloinkin kansakoulun arpajaisissa,
jossa puheen oli pitänyt, ja sitä puhetta oli rovasti-
kin kehunut verrattomaksi — oli varoittanut Ame-
rikkaan menemästä. — On korpia, on mäkien rin-
teitä täällä, jotka leipää kasvavat, kun vaan teki-
jöitä on . . .

Siksi oli ollut Pertulle niin vaikea Hannan sa-
noa ja esitellä sitä, jota kauvan oli miettinyt.
Mutta nyt kirjeessä oli siitä puhunut.

Oliko saanut Perttu sitä kirjettä ja mitä ajatteli.

Sitä Hanna mietiskeli sukkaa kutoessaan koto-
naan, kun illan hämy alkoi huoneeseen hiipiä.
Oliko ollut säälimättömästi tehty, että kirjoitti
tuumastaan Pertulle, joka raskaassa työssä polo-
nen raatoi ja yritti ja toivoi . . . ! Saattoi raataa
ja nostella yli voimainsakin tai joutua vahingon
alle milloin hyvänsä . . . Terveytensä oli siellä moni
menettänyt tai raajarikoksi tullut.

Pertulle hän nytkin kutoi sukkaa. Lähettäisi
kulkijain matkassa taas nämä kolme paria, joista
viimeinen pari oli valmistumassa . . .

Iltasin, kun aikaa oli ja puhteet olivat pitkät,
hihteli Hanna Viraniemen sukan kudelman mat-

kassaan. Viraniemeen oli poikki kylän vainioiden lyhyt matka suksilla, kun pääsi suoraan hiihtämään. Kustaavan kanssa oli hauska jutella, aika kului hupaisemmasti ja Pertusta ja huolistaan oli turvallisempaa puhua Kustaavalle kuin muille.

Mutta oli sattunut joulun pyhän aikana semmoinen tapaus, josta ei ollut Pertullekaan kirjoittanut, mutta Kustaavalle oli puhunut.

Lomman Artturi oli käynyt kosimassa toistamiseen! Vakavasti oli Hanna puhutellut Artturia. Oli sanonut, että hän jo monta vuotta oli ollut Pertun kihlattu morsian. Kovasti oli se näyttänyt koskevan Artturiin, jolla olivat kihlat matkassaan.

— Vaan ei taida sinusta sentään tulla Viraniemeen uutta emäntää, — oli Artturi sanonut.

— Sitä en suinkaan ole toivonut enkä liioin huolehtinut, — oli Hanna vastannut.

— Sen varan minä kyllä kykenen pitämään, ettei tule sinusta Viraniemeen emäntää eikä Pertusta isäntää.

Ei ollut Hanna siihen mitään vastannut. Kuuluttoli jo huhuna Lomman aiheet. Ja hyvästi jättämättä oli Artturi lähtenyt, komealla orhillaan ajaen poistunut kulkusten helistessä . . .

Sitä ei ollut saattanut Pertulle kirjoittaa.

Ja kieltänyt oli Kustaavakin. Perttu oli välisti niin kummallinen, niin ettei tiennyt mitä alkaisi ajatella.

Jospa vaan nyt saisi tietoja, saisi edes huhujen kauttakaan tietää että vielä tervennä oli . . .

Ja juuri kun hän, päivän käytyä pimeäksi, sytytti lamppuun tulen, sen valossa valmistukseen viimeistä sukkaparia, ilmestyikin nainen hiihtäen pihalle.

Se oli Kustaava. Pertulta oli kirje. Ylimaamiehiä oli menossa kaupunkiin. Niiden matkassa oli kirje tullut ja Hannan osote kuoressa.

— Paikalla suurin sukset jalkaani ja läksin sinulle tuomaan . . . Kovin teki mieleni jo aukaista, vaan en uskaltanut — selitteli Kustaava hiihdosta hengästyneenä.

Hanna otti kirjeen. Ja vaikka hän sen saapumisesta oli kovin hyvillään, sekaantui hänen iloonsa pelkoa siitä oliko tervennä vaiko sairaana . . . ja mitä kirjoittaisi siitä Amerikan matkasta.

Hän istui lampun ääreen ja Kustaava hänen viereensä ja alkoi lukea kirjettä, joka vaikka olikin lyijykynällä kirjoitettu oli selvää. Kirjaimet olivat kankean näköisiä, mutta kookkaita ja selviä.

— — — —

Kun Hanna oli loppuun ehtinyt, istuivat he ääneti hetken, Hannalla Pertun kirje kädessään. Paljasta hyvää kirjoitti Perttu, mutta ei ollut saanut Hannalta kun kaksi kirjettä. Ei ollut saanut sitä, jossa Hanna Amerikkaan menosta puhui. Hanna tunsu kuin helpotusta siitä. Tervennä kertoi olevansa ja hyvä oli ansio. Toivoa täysi oli Pertun kirje, toivoa paremmista päivistä ja tulevasta onnesta.

— Ei se aavista mitä Lomma täällä hommaa — sanoi Kustaava. — Luepa vielä sitä loppua, jossa minustakin mainitsee, — pyysi hän sitten.

Hanna luki:

„Ja kun saan Lommalle velan maksetuksi, niin olen ajatellut että Kustaava saapi lapsinensa olla meillä. Mihinkäpä ne lapsiraukatkaan muualle joutuvat kuin pahain ihmisten potkittaviksi — ja niiden lasten päälle kyllä on aita matala kaikilla. Kun kasvavat, niin opetan ne työtä tekemään. Viraniemessä on kyllä korpia kuokkia ja leipää tulee myöskin, kun vaan on tekijöitä, se on minun uskoni Eihän ole Kustaava paran syy, että hänen miehensä oli laiska nahjus. Sano Kustaavalle, että koettaa hoitaa talouttani niinkuin omaansa olisi ja vaalia isää. Antakoon lapsille rieskamaitoa“

— Voi, voi sitä hyvää Perttua! sai Kustaava sanotuksi ja itkuun ilosta ratkesi.

— Kyllä hän on liika hyvä mies Lomman ryövärijoukon riisuttavaksi, — sanoi Hannakin. — Pysyisi raukka siellä tervennä ja hengissä palaisi!

Ja kyynel nousi Hannankin silmään.

— — —

Kustaavan lähdettyä, alkoi Hanna uudelleen Pertun kirjettä tutkia. Toiselle arkille oli hän kirjoittanut siitä kuinka hän Lomman velan suhteen aikoo menetellä. Sen maksamiseksi pitää kerätä kaikki mitä hengestä irti lähtee, — kirjoittaa hän.

„Kun koko talven olen täällä ja vasta viine kelillä palaan, niin uskon, että minulla on, kun ansio on näin hyvä, melkoinen summa koossa. Koe-tan sitten saada joltakin hyvältä ihmiseltä metsää vastaan lainaa ja lisäksi vielä myymme irtaimis-toa, että pääsisimme Lommasta erilleen. Juusto-vaaran rikkaan luona kävin, vaan ei hän aikonut auttaa. Olinhan aikeessa ennen tänne lähtöäni käymään Lomman puheilla, mutta en kuitenkaan mennyt — enkä saattanut mennä. Kesällä kun kävin, näytti minusta siltä, etten rukoile häneltä armoa ja tuskin se mitään auttaisikaan. Onhan

Lomman sydämettömyys siksi tuttu meille molemmille.”

Muista velkojista kirjoittaa Perttu:

„Ne ovat enimmäkseen kotikyläläisiä eikä heidän velkakirjansa ole suuria. Ainoa, jolla on vähäisempi saaminen on Koskenniskan Aukusti-isäntä. Mutta häntä myöskin kesällä puhuttelin eikä sanonut olevan hänellä kiirettä eikä tarvetta.

— — tätä kirjotan kodan lauteella, kun toiset nukkuvat.”

Hanna istui pitkän aikaa kädet helmalla ja kirjettä käsin aukoen ja kiinni pannen. Ja kun vähän aikaa oli mietiskellyt, niin aukasi ja luki taas uudelleen.

Toivossa siellä Perttu työtä teki . . . Kuinka lämpimästi olikaan hän kiintynyt Viraniemeen! Ei henkensä kaupalla siitä luopuisi . . .

Ja jos kuitenkin tulisi pakko! Huhuja oli Hanna kuullut kylältä, että Lomma oli sanonut saataviensa olevan suuremmat kuin koko talon arvo maineen metsineen.

Tiesikö sitten Perttu kaikkia! Ei hän kuitenkaan epäile, ettei hän Viraniemeä saa pitää . . . koko kirjeen sisältö sen osoittaa . . .

Olisiko hänelle kirjoittaa ja selittää huhuista, jotka tiesivät Lomman hommista? Vaikeaa oli

sekin tehdä ja pahoittaa hänen mieltään, joka henkensä edestä raatoi ja uskoi työnsä siunaukseen.

Ei, sitä hän ei saata Pertulle kirjoittaa. Ehkäpä huhut sinnekin kerkiävät . . .

Eikä Hanna kirjoittanut. •

XII.

Talven selkä oli katkennut.

Aurinko, joka monena viikkona oli säteettömänä ja kylmänä näyttääntynyt muutamien vaa-rojen välistä etelän taivaanrannalta, oli kohoamis-taan kohonnut ja nousi jo keskipäivällä yli vuorten huippujen ja lämmitti lumista, kankeaa maailmaa. Sen kilossa oli jo lämmintä ja elämää, joka tal-ven voiman voittanut oli. Taivaskin, joka vaa-leana ja värittömänä värjätti, sai sinisemmäksi ja ruskotti illoin, aamuin.

Oli jo kevään kevättä Pohjolassakin.

Hanna on talven ajan kutonut ja neulonut ahke-rasti. Mutta sanomaton ikävä on hänellä ollut. Vaikka Pertultakin on useita kirjeitä tullut, vai-va mieltä aina pelko ja epäily, että Perttu sai-rastuu tai loukkaantuu. Jo on Perttu vastannut Hannan siihenkin kirjeeseen, jossa Amerikkaan menosta Hanna puhui. Ei sano Perttu sinne mie-len tekevän ja káskee Hannankin heittää semmoi-set ajatukset pois. Kotimaa oli hänelle rakas ja Pohjola kaikkein rakkain. Pienetkin seikat on

Perttu kertonut ja selittänyt, että raskas työ hänestä nyt tuntui keveältä kun hän ajattelee Hannaa ja tulevaa onneansa. Ja nyt uskoo hän jo varmaan, että hän saapi Lomman velan maksetuksi. Herranen on luvannut käydä metsää katsomassa ja aikonut suurimmat puut ostaa puulaa-kille.

— Ei ole Ameriikka sitten mikään verrattuna omaan hauskaan kotiimme — kirjoittaa Perttu. Täällä on keväisin linnunlauluja ja käenkukuntaa, Yksin valvoessani kuvailen sitä hauskaa, kun kesäisin menemme yhdessä Hopeasaaren varhaisena aamuna heinäntekoon.

Siihen tapaan kirjoitti Perttu joka kirjeessä. Eikä Hanna ollut saattanut mitään mainita että Lomman velkakirja oli uloshaettavana . . .

Mutta nyt oli hän päättänyt kaikki selittää.

Ja Hanna aloittaa Pertulle pitkää kirjettä.

— — — —

Viraniemessä puuhailee ja toimittelee Kustaava niinkuin emäntä ainakin. Hän on koettanut säästäväinen olla. Maito on viety meijeriin eikä ole Kustaava penniäkään maitolaskuun ottanut. Pik-kutarpeisiinsa on kerännyt milloin mistäkin. Perttu saisi kaikki periä itse, kun tukinajosta tulee. Viljaa on nyt aitassa kovasti eikä ole raaskinut

Kustaava jouluksikaan sitä säkkiä myllyyn toimittaa, jonka Perttu erilleen oli pannut ja siitä joululimput käsenyt leipoa.

Sairaalle isälle oli Hannakin usein paremman palan tuonut ja parhaat palat on Kustaavakin säästänyt.

Välipäätöksiä on poliisi Kustaavalle kantanut ja selittänyt mitä kukin sisälsi. Lomman saamia ne olivat kaikki. Mutta Kustaava oli selittänyt, ettei hän tiennyt veloista mitään ja kun poliisi isän tykö yritti näkyi selvään ettei tämä mitään ymmärtänyt eikä mitään vastannut. Mutta ei ollut hän niistä Hannallekaan puhunut. Jokijalka oli käsenyt Pertulle kirjoittaa, vaan ei ollut Kustaava tahtonut.

On kevättalven kirkas päivä. Suvannon selälle paistaa päivä jo niin kirkkaasti että silmiä huikasee ja joen rannalta kimaltelee valkosen hangen pinta kuin kullattu.

Kustaava kehrää uunin luona, karja-Kreeta karttaa. Vennipoika on vasta palannut Karhusuolta, jossa on veistellyt uuden ladon hirsiiä ja on paraillaan syömässä . . .

Silloin ajaa hurahuttaa nimismies Mustallaan, välkkyvissä valjaissa ja kulkusten helistessä pi-

haan, poliisi kuskinaan. Ja heidän perässään Lomma poikineen, suuret susiturkit päällään

Kustaava kalpenee ja pahaa aavistaen käskee Venni-pojan mennä sukkelaan kutsumaan Jokijalan isäntää tulemaan.

— Sano niin, että vallesmanni ja Lomma ovat täällä.

Kun on kysymys vallesmannista ymmärtää Vennipoika, että hätä on kädessä. Venniparalla olivat katkerat muistot nimismiehen käynnistä. Ja hän puhaltaa ulos ovesta semmoisella vauhdilla, että on heittää poliisin kumoon, joka eilimmäisenä on pirttiin tulossa.

Nimismies on vanha, leppeän näköinen mies, joka ei ensi kertaa ole ulosottoimessa. Hän riisuu turkkiansa hitaasti, kättelee Kustaavaa ja puhelee minkä mitäkin. Kustaava herää vähitellen säikähdyksestään niin että kykenee puhumaan.

Tulee Lommakin sisälle. Ei ota lakkia päästään eikä riisu turkkiaan. Hän retkahtaa istumaan karja-Kreetan sänkyyn, joka on oven luona. Hänen likaisen kalpeat kasvonsa ovat vaaleat ja silmät punottavat. Nähtävästi on hän humalassa. Humalassa on Artturikin, jonka naaman näppylät paistavat kovin iljettäviltä.

Poliisin kainalossa on nimismiehen laukku,

jonka hän kantaa pöydälle peräakkunan luo ja poistuu sitten äänettömänä penkille istumaan.

— Nämä taitavat olla Kustaavan lapsia, — sanoo nimismies. — Onpa vankkoja poikia. Siitä miesvainajastanne ei tainnut sen enempää kuulua eikä ruumista löytyä . . . ?

— Ei ole mitään kuulunut — vastaa Kustaava alakuloisesti, mutta muuta ei kykene sanomaan.

— Vai niin, vai niin . . . Koski ja tukit silpovivat ruumiin, ettei luun surmaa ole näkynyt, — sanoi nimismies. — Montako on lehmää? kysyi hän sitten yhteen menoon.

— On niitä kymmen lukua . . .

— Vai niin . . . vai niin . . . Entäs hevosia?

— Pertun ne ovat mitä on. Ei olekaan muutu hevosta kun Pertun Raudikko, jonka syksyllä osti.

— Talon työtä sillä on tehty ja talon heinillä ruokittu, — ärähti nyt Lommakin sängystä ja nousi seisomaan.

Samassa tuli Jokijalkakin pirttiin. Tätä oli hän aavistanut jo kauvan ja varsinkin siitä alkaen kun Israeli halvauksen sai. Hänellä oli ollut tunnossaan, että Lomma on itse matkassa.

— Sepä oli hyvä, että tuli tähän naapurikin, — sanoi nimismies. Tässä on vähin asioita taloon, mutta isäntä taitaa olla niin sairas, ettei . . .

— Ei ole Israelista mihinkään. Puhumattomana makaa eikä näytä ymmärryskään olevan täysi, — vastasi Jokijalka ja sanoi sitten Lommaan päin kääntyen moittivalla äänellä:

— Olispa tuon vanhan, puhumattoman miehen saanut antaa rauhassa kuolla eikä lähteä ryöstämään, kun toinen on hautaan menossa. Tässä kai talo olisi pysynyt

— Minä olen jo liiaksikin kauvan säästänyt, — rämisi Lomma ja alkoi nyt päästellä turkinvyötään ja nenäänsä siivota. — Pian aikaa jäisin puhtaille kämmenille jos vielä vartoisin . . .

— Vai jäisit — kertoi Jokijalka halveksivasti. — Eiköhän talo nyt ole puolta paremmassa kunnossa peltojen ja niittyjen puolesta kuin silloin, kun sinä kiinnityksen sait . . .

— Mitä sitten, vaan olisi myyty metsäkin mennä syksynä jos en väliin päässyt . . . kelvottomat . . . Mutta sen siitä saapi palkakseen, kun kokee auttaa

Lomma näytti selvenevän humalastaan, kaivoi nyt jo nenäliinankin taskustaan. Artturi käveli pirtissä edestakaisin kuin kotonaan ja vihelteli, puutarhaan silmäili ja tirkisteli Hopeasaareen, joka peräakkunasta sopi näkymään.

Vaikka Jokijalka oli peräti hiljainen mies, suu-

tutti häntä Lomman menettely hirmusesti sekä Israelin että Pertun puolesta.

— Etköhän sinä avustasi ole ottanut ja saanut juuri kylliksi korkoja . . . Kun koko Hopeasaaren olet saanut pitää kuin omanasi, — sanoi hän katkeralla äänellä.

— En minä ole käynyt apuani tarjoamassa ja omani minä tarvitsen saada takaisin . . . Rupeanko minä vartomaan kenenkään kuolemaa . . .

Nimismies oli aukaissut sillä välin laukkunsa ja alkanut selaillla papereitaan.

— Kyllä sinun tuumasi on aikoja arvattu . . . ja tietty, että sinä lain varjolla toisen omaa otat.

— Minulla on selvät velkakirjat . . . vai mitä? Ne ovat vallesmannin takana kaikki . . .

Kustaava oli lapsineen paennut karsinaloukkoon Ei osannut puhua sitä ei tätä. Vapisi siinä ja itkua teki, vapisi kun muisti Perttua.

— Irtain omaisuus on kaikki tietenkin Israelin? kysyi nimismies, Kustaavaan kääntyen.

Kustaava alkoi taas tointua.

— Pertun ne ovat kaikki lehmät ja muut. Ei ole kun yksi sänky, jonka äitivainaja on minulle luvannut . . . jossa isä makaa.

— Pertulla ei ole sanomista mistään, — ärähti Lomma. — Talon heinillä on karja ruokittu ja

hyöty niistä yhteisesti syöty . . . ulosottoon ne menevät . . . Eikö niin vallesmanni? — Velat ensin . . . En minä enempää tahdo, kun saamiseni tekevät, rämisi hän.

Nimismies alkoi luetella velkoja, jotka olivat valmiiksi päätöksiksi haettu ja ulosotettavaksi määrätty. Nyt kuulivat kummia Jokijalka ja Kustaava. Lomma oli kerännyt kaikki velkakirjat, jotka Israelin tiesi antaneen sekä koti- että ulkopitäjään. Ne olivat laillisesti siirretty Lommalle. Lomma oli saanut päätökset.

— Onko se Koskenniskan Aukustin velkakirjakin siinä joukossa? — selkeni Kustaava kysymään.

— Täällä on sekin, — sanoi nimismies.

— No jo on kummaa, ja Perttu on viimeiseksi mennä kesänä, kun myi teurastajalle härän, antanut nekin rahat Aukustille. Ja joka vuosi maksanut korkoja . . .

— Ei täällä ole kuitattuna muuta kuin korot. Pääsummaa vastaan ei ole maksettu mitään. — selitti nimismies.

— Mutta sen tietää Pesolakin, agronomi, todistaa. On ollut vieressä, kun Perttu luki rahat pöytään Aukustille.

— Niin, en minä tiedä siitä, — sanoi nimismies ja alkoi kirjoittaa irtaimistoa.

Mutta silloin nousi Jokijalka istumasta ja meni pöydän luo, johon Lommakin oli, nimismiehen viereen, tuolin ottanut ja sanoi vapisevin äänin Lommalle:

— Oletpa roisto mieheksi, kelvoton, jolle ei anteeksi anna Jumala eivätkä ihmiset . . .

Ja Jokijalka selitti nimismiehelle tarkoin Pertun työnteon ja hommat ja miten mies oli koko tilan korjannut ja kun olisi metsän saanut myydä, olisi Lomma velkansa saanut. Hopeasaaresta on ottanut heiniä kuin läjästä rahansa koroksi.

— Kun toinen kokee parhaansa saadakseen velat maksetuksi, yötä päivää yrittää ja Lomma näkee että ehkä pääsee päälle . . . niin lain varjolla rynnistää ja viepi, ettei toiselle mitään jää.

— Auttakoot muutkin . . . olen minä jo puolestani auttanut, — rämisi Lomma väliin.

Oli nimismies kuullut Pertusta paljon puhuttavan, tiesi todeksi mitä Jokijalka sanoi ja tiesi ja ymmärsi hyvin senkin mikä Lomman menettely tässä asiassa oli ollut. Sääliksi kävi nuorta, yritte-
liästä miestä, joka oli pitäjän parhaimpia työmiehiä.

— Joko on kaikki irtaimisto kirjotettu? kysyi Lomma.

Poliisi oli nimismiehen käskystä käynyt joka huoneen ja navetan, ullakot ja aitan. Kustaava oli itkien seurannut perässä. Vennipoika oli pe- lästyksissään kätkeytynyt lehmän hinkaloon.

— Siellä on yksi piironki kamarissa, joka kuuluu olevan Pertun, — sanoi poliisi.

— Mitä vielä, — äänsi Lomma.

— Itse on tehnyt! — vakuutti Kustaava.

— Vaan mistäs laudat ovat? Eivätköhän ole talon metsästä, — pani Lomma väliin.

— Minä olen laudat antanut. Ne ovat koivulautoja, — sanoi Jokijalka.

— Se jätetään sitten, — sanoi nimismies.

Lomma tahtoi kuulla mitä kaikkia ja mistä arvosta oli ulosottoon kirjoitettu. Nimismies luki luettelonsa. Siinä ei ollut Raudikkoakaan.

— Miks'ei sitä ole pantu? — ärähti Lomma. — Se on vankka ja nuori hevonen.

— Sen vuoksi että se on pojan, Pertun, jonka omilla, ansaitsemillaan rahoilla on maksanut. Sen tiedämme me, minä ja poliisi. Niinikään ovat Pertun kaikki maanviljelysneuvot, pienestä suureen, kaikki sängyt ja makuuvaatteet, reet ja kär- ryt.

— Se ei passaa! Minä en saa täyttä, — tiuskasi Lomma.

Mutta jo närkästyi vanha nimismieskin, jota ennen jo oli ärsyttänyt se, että Lomma tuoksui viinalta ja sekaantui joka keskusteluun.

— Ellei kauppias Lomma tyydy siihen minkä minä toimitan, jätän toimituksen keskeneräiseksi, — sanoi hän ankaralla äänellä.

Lomma oli hetken hiljaa, mutta sanoi sitten:

— Maatila on sitten ulosottoon julistettava! —

— Tehdään, kun ehditään! — vastasi nimismies närkästyksissä.

Ja nimismies selitti, että kun irtaimisto ei suunnillekaan täytä velkojan saatavia, on Viraniemen tila ulosottoon kirjoitettava.

— Niin. Minullahan on ensimmäinen kiinnitys tilaan, — pani Lomma väliin.

— Senkin minä tiedän, — sanoi nimismies ja alkoi koota papereitaan laukkuun.

Ei osannut Kustaava mitään kysyä. Jokijalan isäntäkin oli kuin herpounut, istahtanut penkille ja katsoi siinä niinkuin ei oikein ymmärtäisi mitä oli tapahtunut. Mutta kun hän näki nimismiehen alkavan köytellä turkkia päälleen kysyi hän:

— Milloin tulee talo myytäväksi?

— No siinä kevään korvalla, ellei maksoa tai

muuta laillista estettä väliin tule, — vastasi nimismies, puheli lohduttavasti Kustaavalle ja vakuutti ettei vanha isä missään tapauksessa joutuisi mie-rolle.

Lomma poikineen seurasivat perässä.

Ulosotto oli toimitettu, Viraniemi julistettu myytäväksi.

XIII.

Hanna on parhaillaan Pertulle kirjettä kirjoittamassa, kun ovi reväistään auki ja Kustaava itkien rientää Hannalle kaulaan. Ei saa sanaa suustaan ja Hannaa alkaa pelottaa, että on Pertulle jokin vahinko tullut. Vasta sitten kun Jokijalan isäntäkin, joka Kustaavan kanssa on tullut, on pirttiin saapunut, kykenee hän selittämään mitä on tapahtunut.

Hannan punaiset posket vaalenevat, mutta vaan hetkeksi. Suuriin, sinisiin silmiin ilmestyy katkera, vihainen ilme ja huulet puristautuvat kerran kaksi tiiviisti yhteen. Selittäessään Kustaava on kyyneliinsä upota, mutta äänettömänä ja kalpean vakavana istuu Jokijalan isäntä.

— Petoja ovat, — sanoo Hanna melkein soinnuttomalla äänellä. — Petoja ovat olleet Pertulle oman kylän miehetkin. Juoppoja ja saamattomia kyllä autetaan, mutta rehellistä miestä ei auta kukaan!

Mutta ei nouse kyöneleet Hannalle silmiin, kas-

vonpiirteet kovenevat ja suun ympärillä välähtää niin kummasti.

— Minä olen sen aikaa aavistanut, jatkaa Hanna vielä, Kustaavan itkiessä. Olen sen nähnyt kyläläisten silmissäkin, niidenkin, jotka lukeutuvat kristittyjen joukkoon. Ei ole ollut Perttu heille mieluinen, vaikka parhaansa on koettanut. Kadehtineet ovat häntä. Eivät olisi suoneet Pesolan häntä neuvovan. Kadehtineet ovat Karhusuon viljelystä, kadehtineet hänen puutarhaansa ja turnipsimaata, josta Pesola palkinnon Pertulle toimitti . . . Ei olisi mies parka saanut mitään yrittää, ei ainakaan olla missään etevämpi kyläläisiä . . . Miehistä mies autetaan, miehistä mies sorretaan . . . En ole tahtonut koskaan Pertulle sanoa . . . niinkuin olen nähnyt ja kuullut . . .

Jokijalasta tuntui niinkuin Hanna olisi moitteensa häntäkin kohtaan kohdistanut. Ei ollut hän koskaan Pertulle muuta pyytänyt eikä toivonut kuin hyvää. Oli usein Pertulle puhunutkin siitä, että kun ei ollut varmuutta . . . niin saattaisi tapahtua, että ei mitään saisi kovasta työnteostaan . . .

— Ei ole Perttu velkoja niin suureksi tiennyt, ei ole isä koskaan niistä puhunut eikä äitivainajakaan tiennyt, — nyyhki Kustaava.

— Niin minäkin uskon, ettei ole tiennyt, —

sanoi nyt Jokijalkakin. — Sen näkee siitäkin, ettei korkoja ollut maksettu yhdeksään vuoteen muille kun Koskenniskan Aukustille. Kun semmoiset summat hakkaavat korkoa yötä päivää, niin kyllä niistä summaa karttuu

Kustaavalle tulee kauhea hätä. Nyt alkaa hänkin ymmärtää miten velat ovat syntyneet. Heidän, vanhempain lasten syy on ainakin osaksi. He ovat taloa köyhdyttäneet — hänkin apua aina pyytämällä, — mutta varsinkin Erika, joka oli vienyt mitä seinistä irti sai ja isän nimeen velkoja otti. Samoin veljet, jotka olivat Amerikassa, niin nämät toiset, jotka kulkurina kuljeksivat . . .

— Mutta omin lupini en minä ole mitään ottanut, vaikka Jumalan eteen heti tulisin . . . huusi hän itkun seasta, aivan kuin olisi hulluksi tullut. — Ja Perttu on aina ollut minulle niin kovin hyvä . . . ja lapsilleni kuin paras isä . . .

— Elähän nyt itke Kustaava! alkoi Hanna lohdutella epätoivoista Kustaavaa. — Kun Perttu on tähän asti ollut hyvä sekä sinulle että lapsillesi, niin ei hän sinua ihmisten pilkattavaksi jätä vielääkään. — Henkeä ei saa Lommakaan, vaikka muut pois viepi

Hetken kuluttua, kun Jokijalka alkoi selitellä ja moitiskella Israelia siitä, että tämä ei kun vielä

oli terveenä, paremmin valvonut Pertun etua, vaikka tiesi velkansa niin suuriksi, sanoi Hanna halveksivasti:

— Velka on velka ja se on tietenkin maksettava. Mutta mitä arvelette oman kylän miehistä, jotka myyvät velkakirjat Lommalle että tämä pääsee ryöstämään puille paljaille! Se taitaa olla sitä oikeaa lähimmäisen rakkautta . . .

— Se on lain varjolla toisen oman anastamista,
— virkkoi Jokijalka.

Hanna katsoi häntä terävästi silmiin ehkä ajatellen, että onhan saattanut olla sinullakin verkko vedessä Lomman hyväksi.

Mutta Jokijalan katse oli suora ja lämmin ja hyväntahtoisista kasvoista näkyi syvin osanotto.

Aina oli Perttu kunnioittaen puhunut hyvästä ja auttavaisesta naapuristaan Jokijalasta. Hanna tunsi väärin tuominneensa vanhaa miestä ja virkkoi nyt leppeämmin:

— Voipihan olla oikeita ihmisiäkin vielä maailmassa . . . jotka lähimmäiselleenkin hyvää soisivat.

— On niitä vielä joitakin, — sanoi Jokijalka hiljaisella äänellä. Mutta hetken päästä hän lisäsi, sanoi kuin itseltään kysyen:

— Mikä on tarkoitus Jumalalla Pertun suh-

teen? Kunnioita isääsi ja äitiäsi, että menestyisit ja kauvan eläisit maan päällä . . .

Mutta ei hän saanut vastausta itseltään eikä hän löytänyt lohdutusta Pertulle mistään Jumalan sanan paikasta. Mennessään kotia hän muisti:

. . . isäin pahat teot lasten päälle kolmanteen ja neljänteen polveen . . .!

Perttu oli neljännessä polvessa vanhimmasta Viraniemen Israelista, joka Norjasta päin oli tähän kylään tullut.

Sen vanhimman Israelin elämä oli ollut rikollista ja julmaa, niin olivat vanhat muistelleet. Peto oli ollut mieheksi, varas ja huorintekijä ja eräälle Norjan matkalle oli jäänyt . . .

Oli kerrottu että siellä oli mestattu

Nykyinen polvi ei enään tuntenut kertomusta Viraniemen vanhimmasta Israelista, mutta Jokijalka oli sen nuorena kuullut isävainajaltaan . . .

Miettiväisenä käveli hän kotiaan ja tunsu kummallisen väsymyksen ruumistaan raukasevan.

— — — —

Kun Kustaava oli tyyntynyt läksivät he yhdessä Viraniemeen. Hannan kasvoilla kuvastui päättävä, rohkea ilme, semmoinen, joka uskalsi katsoa vaivoja ja vastuksia vasten silmiä milloin ja missä hyvänsä. Äskeinen kalpeus oli kadonnut, posket

punottivat ja silmät loistivat. Rivakasti työnsi hän sauvoilla suksiaan Viraniemeen päin, johon Vaaralasta, poikki peltojen, oli miellyttävää myötälettä. Kömpelömmästi työnsi Kustaava perässä, myötäleissä sauvoillaan kynsien vauhtia vähemmäksi.

Sillä välin oli agronomi Pesola saapunut Viraniemeen. Hän oli luentomatalla ja oli poikennut Perttua tervehtimään, niinkuin ennenkin aina kulkiessaan. Vennipojan katkonaisista puheista oli hän saanut selville mitä talossa oli tapahtunut ja että Perttu on tukkimetsässä.

Kun naiset saapuivat pihalle näkivät he Pesolan seisovan pirtissä, akkunan luona, pihalle katsellen.

Pesolan mieli oli mennyt kovin pahaksi ja kun hän nyt Hannalta ja Kustaavalta kuuli mitä teitä Lomma oli käyttänyt perille päästäkseen, oli hän aivan suunniltaan. Perttua piti hän ystävänänsä ja toverina ja miehenä, jolla oli paljon edistyksen mahdollisuuksia kaikilla aloilla.

— Kumma mies, kun ei minulle mitään syksyllä virkannut, kun yhdessä kävimme Särkirovassa ja niin paljon puhelimme asioista, — ihmetteli hän.

— Ei hänellä ole ollut tapana huolistaan kenellekään puhua, — sanoi Kustaava.

— Oli jo silloin Särkirovassa petäjiä pilkottu

— eikä mitään Perttu puhunut . . . Minä luulin että hän on itse pilkkonut . . .

— Ei ole siitäkään mitään puhunut, mutta on se näkynyt, että suuret kiusat häntä rasittavat, — virkkoi taas Kustaava.

Pesola käveli edestakaisin lattialla. Hänen miensä oli katkera ja kuohuksissa. Oli kovaa, että semmoiselle työmiehelle kuin Perttu on, piti noin huonosti käydä! Eikö olisi ollut mitään keinoja, joilla olisi voinut estää . . .! Jos hän syksyllä olisi tiennyt . . . olisi hankkinut metsänostajan vaikkamistä . . .! Sen vuoksi oli Perttu niin hajamielinen, ettei välisti kuullut vaikka mitä olisi kysynyt . . . Poika parka! Hänen unelmansa Karhusuosta, Viinamäestään ja puutarhastaan . . .! Kuinka jaksaneekin elää . . .

— Jos minulle olisi puhunut . . . niin luulen minä että olisi se semmoinen mies löydetty jolta rahaa olisi saanut, — sanoi hän.

— Ei arvannut Perttukaan että Lomma niin pian ja sillä tavalla rynnistää . . . Ei suinkaan olisi lähtenyt kauwas kivieliöön tukinajoon, jos olisi tiennyt, — selitteli Kustaava.

— Niinpä voi olla. Poika parka! Hän luotti työhönsä . . .

— Niin tekikin, — sanoi Hannakin nyt. — Luotti siihen, että maa kyllä viljelijänsä elättää . . . Mutta kauniisti tulivat hänen vaivansa palkituksi. Mutta on maailmassa sijaa vielä — on maa, jossa maksetaan palkka kullassa ja hopeassa.

Hannan ääni oli katkera ja hänen suuret, sini-set silmänsä tulta iskivät. Pesola ymmärsi hyvin mitä Hanna tarkoitti, mutta ei osannut hänkään siihen mitään vastata.

— Tämä oli Perttu paran kovaa kohtaloa, — sanoi hän jotakin vielä sanoakseen. Ja kun ei Hannakaan enään mitään lisännyt, jatkoi Pesola:

— Ihmiselämä ja sen tarkoitukset ovat ongelmaita ja välisti näyttää, ettei mikään voima estä ihmistä kohtaloonsa kompastumasta. Mutta siitä olen varma, että jos on olemassa suurempi henki, joka johtaa elämäämme täällä ja kullekin osansa mukaan jakaa, niin en koskaan usko, että Pertun uhraukset ovat hukkaan menneet . . .

— Jumala sen tiennee, — nyhyhki Kustaava.

— Oma maa on kuitenkin aina mansikka, muu maa on mustikka, — sanoi Pesola sitten ikäänkuin Hannalle erikseen.

Hanna oli kääntynyt selin ja katseli suvannolle päin pirtin akkunasta. Kyynel oli noussut silmään,

yksinäinen ja kirkas ja vierähti poskipäille ja siitä huivin kulmaan . . .

Hanna oli tehnyt päätöksensä ja aikoi panna sen toimeen.

Pesolan silmät seurasivat jännityksellä nuoren naisen liikkeitä ja miellyttäviä kasvoja. Tuossa ihmisessä oli voimaa ja pontta — sellaisen vaimon Perttu tarvitseekin.

XIV.

Hanna on matkalla Anukanvaaralle Pertun luo.

Ei ole saanut hän rauhaa eikä luota hän kirjeisiin eikä viesteihin. Hän on pannut päätöksensä toimeen ja lähtenyt itse Pertulle tietoja viemään.

Tulinen kiire oli hänellä mielessä. Niin toivovana, niin rohkeana oli Perttu tukinajossa ollut. Kaikki oli toivonut hyvin käyvän. Velat saisi maksetuksi ja Hopeasaaren omakseen. Ei tiennyt mitä Lomma hommaili, että pojalleen Viranientä toimitteli. Kauan oli jo taloa himonnut, nähtyään että se etujensa puolesta oli pitäjän parhaita . . .

Ei ollut Perttu tiennyt kaikista veloistakaan, ei sitäkään että Lommalla oli, paitse kiinnitystä, toisienkin velkakirjat, joka korkoineen teki melkein yhtä suuren summan kuin kiinnityskin . . .

Mitä oli Perttu sanova, asiat kuultuansa? Tuo hellämielinen, syvätunteinen mies, joka oli niin suurella rakkaudella kiintynyt kotoiseen turpeeseensa! Pahinta pelkäsi Hanna ja senvuoksi koetti joutua itse ensiksi viestin viemään, ettei Pertun kamalaa uutista tarvitse vieraan huulilta kuulla.

Mutta toinen syy oli Hannalla vielä, suurempi äskeistä.

Nyt kai ei Perttu enään olisi niin kiinni kotoisessa turpeessa! Nyt kai laimenisi hänen rakkautensa kotiseutuun ja isänmaahan! Mahdotonta oli että hän täällä *nyt enään* viihtyisi! Hänen toivonsa oli sammunut, unelmat pettäneet ja kaikki mitä hänellä rakkainta oli — oli otettu! Mitä hän enään täällä tekisi, mielipahakseen näkemässä kun vieras niitti hänen työnsä hedelmiä!

Välisti oli Perttu, kun Hanna oli ottanut puheeksi Amerikkaan menon, ollut niin kummallinen ja melkein kun vihainen Hannallekin, että siitä kehtasi puhuakaan. Kerran oli sanonut, ettei osannut Hanna kuvailla eikä tuntea sitä kuinka rakas Viraniemi oli hänelle, niin rakas, että jos sen menettäisi niin . . .

Enempää ei ollut sanonut. Rakastiko Perttu Hannaa enemmän kuin kaikkea muuta? Luopuisiko kaikista, kun Hannan vain saisi pitää yksinään ja omanaan?

Sitä oli Hanna joutunut nyt Pertun luokse mennessä ajattelemaan ja arvelemaan enemmän kuin ennen. Rakasti, rakasti! Oli niin monta kertaa sen sanonut . . . Kerrankin, silloin elokuun iltana, kun istuivat Viinamäen niskalla kiven päällä . . .

Puristi povelleen niin hurjasti ja rajusti ja sanoi, että jos hän Hannan rakkauden menettäisi . . . tai jos ei hänellä olisi Hannan rakkautta niin ei mitään tehdä jaksaisi, ei mitään toivoa eikä yrittää.

Ja Hanna itse!

Yhä enemmän, syvemmin ja täydellisemmin oli hän oppinut Perttua rakastamaan nyt viime aikoina. Kun tiesi mitä Perttu oli kärsinyt hänenkin vuoksi, mitä toivonut ja haaveksinut ja kun pääsi käsittämään ja tuntemaan Pertun mielen ja sydämen hyvyuden, niin kasvoi rakkaus niin, ettei olisi enään tahtonut laskea näkönsä päästä mihinkään. Hän oli niin erilainen kuin muut miehet. Rakkautta ja lempeyttä hän janosi, rakkaus oli hänen elämänsä ja se lähde, josta voimia sai . . . Hänen sydämensä oli puhdas, verensä viaton ja miehuutensa koskematon! Ainoastaan liian lempeä, liian hellä siinä, jossa kovaa kysyttiin . . .

Olisipa hän ollut Pertun apuna näinä kahtena viime vuonna!

Mutta siitä ei enään kannattanut ajatella.

— — —

Viimeiselle taipaleelle lähtiessään on Hanna hankkinut poron. Kovat pyryilmat ovat tien Anukanvaaraan umpeen puhaltaneet ja taival on pitkä asumaton kivieliö. Mutta Hannaa ei estä mikään.

Ei mikään häntä pelota eikä vistotuta. Ihmetellen kysyvät häneltä Juukujärven uudistalossa mitä varten lähtee nuori tyttö kivelioon, jossa ei ole muita kuin tukinajajia, mutta ei selitä Hanna mitään. Asiaa sanoo olevan.

Mutta kun hän lennättää itsensä tuiman porohärän pulkkaan Juukujärven pihalla ja poro puhaltaa täyttä laukkaa kujasta suoraan metsätielle, tuntuu kun sykähtelisi sydän rajummin ja niinkuin pelko jostakin sivulta päin häntä ahdistaisi . . .

Mutta Hanna on tottunut porollaajaja ja virma härkä asettuu vauhdistaan sitä mukaa kun taival katkeaa ja tie yhä umpisemmaksi käy . . .

Outo ja omituinen on tämä kivelio, jonka läpi tie viepi Anukanvaaraan. Suuria, lumilakisia vuoren huippuja näkyy metsän läpi. Välisti puutoa tie jyrkkänä puuttomalle aukealle jänkälle ja välisti ilmestyy kuin hymysuin pienelle metsäjärvelle. Muutamien pitkien vaarojen kupeella pohottaa köyhä, puuton ja louhikkoinen paljukka. Hannasta tuntuu, että se on tunturimaista jo, Lappi oli tuossa vieressä, suuri, leivätön ja köyhä Lappi

Ei kuulu eikä näy vielä puolen päivän aikana minkäänlaisia jälkiä tukinajajista, ei näytä tässä erämaassa käyneen ihmisiä ikäpäivänä, tuskin kos-

kaan. Ei muuta merkkiä kun tien sija, joka met-
sän läpi pujotteleikse . . .

Poron hitaasti talvatessa, unehtuu Hanna miet-
teisiinsä . . .

Ei ollut Perttu kirjeissään kertaakaan Junnon-
Iikasta maininnut. Omituista ja kummallistahan
oli Iikan käytös ollutkin. Pertusta piti enemmän
kuin kenestäkään muusta ja Pertun hyväksi olisi
vaikka mitä tehnyt . . . Syksyllä kaivoi Karhu-
suolla ojia, niin ei millään muotoa maksoa ottanut.
Siihen tyytyi kun ruuan sai . . .

Kerran oli Iikka Hannalle — vanhan emännän
hautauspäivänä — sanonut kummaa . . . Silmät
olivat seisoneet päässä ja värähdellyt oli koko ruu-
mis . . . Iikka oli kuullut, että vieraat keskenään
puhuivat, että Lomma taitaa tätä taloa alkaa ah-
distella . . .

Niin oli Iikka kuullut ja Hannalle sanonut, että
varjelkoon Lomma itseään, jos Perttua ahdistaa
alkaa . . .

Ei ollut kumma, jos Perttua Iikan läsnäolo
hermostutti ja kiusasi . . . Kummallinen oli Iikka
aina ollut koko ikänsä, lapsena jo . . . Jolle suuttui,
ei koskaan leppynyt. Väliin joi ja tuhiasi, väliin
vuosikaudet eli säästäen ja säännöllisesti . . .

Ja mistä oli hän sen kosimahomman saanut pää-

hänsä. Yht'äkkiä oli kosinut, ei mitään ennen ilmoittanut . . .

Ja kummaa oli sekin, että kun Hannan vastauksen kuuli ja sen sai tietää, että Perttu oli Hannan sulhanen, niin oli näyttänyt, että oli kovin hyvilleen tullut . . .

Mitä nyt sanonee Iikkakin, kun kuulee!

— — — — —

Jo alkaa läpi metsän kuulua hakkaamista ja väliin iso rysähdys niinkuin isot puut kaatuessaan rysähtävät. Jo näkyy suksen latuja ympäristöllä ja tiellekin on jälkiä ilmaantunut. Ja aivan äkkiä puhaltaa poro Peurajoen aukealle, jossa suunnattomat tukkiläjät rivissä köllöttävät . . .

Siinä on hevosia ja miehiä ja poro potkaikse vihaseen laukkaan, niin ettei Hanna saa silmiään auki . . . Mutta hän on näkevinään, kun poro kiihtää ohi, Pertun Raudikon seisovan tukkiläjän kuppeella ja Junnon Iikan kanki olallaan . . . Hän huudahtaa siinä, mutta samassa asettuu porokin. Junnon Iikka on ehtinyt siepata kiinni hihnasta joka Hannalta on käsistä irti päässyt . . .

— Sinä täällä!

Eikä osaa Iikka muuta sanoa.

— Missä Perttu?

— Tuolla on aivan lähellä!

Iikka lähtee kuin pyssyn luoti metsään päin,
huutaen:

— *Perttu hoi!* Perttu hoi!

XV.

On taas touon aika, valon, ilon ja riemun aika polo-pohjolassa. Vaahtoisin sieraimin, hulmavin harjoin on kevät nytkin saapunut. Nousivat porevedet rannoille, nostivat kovat talviset jäät paikoiltaan ja survoivat neliöiksi. Talven lumet kohisivat koskina vaarojen lailta ja korprien notkoista alas valtäväylän paisuvaan uomaan. Yötäpäivää sulatti, vedet kohosivat, virrat pyörteissä keltaisena vaahtona myllersivät ja keväisiä voimiaan tunnustelivat . . .

Jo on lehti puuhun puhjennut, jo ovat muuttolinnut saapuneet, pääskynen viimeiseksi. Valoa, lämmintä ja lempeyttä tuntuu olevan maailma täynnä, ilo ilmojen linnuilla, rauha maassa ja rauha ja sunnuntai ja päivä, kirkkain ja ihanin, keskellä sydänyön hetkeä.

— — — —

Yö on, mutta ei ole päivä maillaan, eivät nuku linnut ja käki kukkuu. On niin hiljaista ympäris-

töllä, on tyyntä ilmassa ja korkea, pyörryttävä tai-
vas sininen, kevään harson peittämä.

Kirkkomaan tuuheiden kuusien ja petäjien vä-
litse kävelevät Perttu ja Hanna.

Perttu on tahtonut vielä kerran käydä vanhem-
painsa haudalla ennenkun lähtee vieraalle maalle.
Vanha israeli makaa hänkin jo haudassaan, vaimo-
vainajansa vieressä. Kun kevään ensimmäiset
lämpöiset päivät tulivat, nukkui vanha saarnamies
ikuiseen uneensa, hiljaa ja huomaamatta. Hanna
on hänet täällä hautaan toimennut. Perttu on vasta
juuri palannut siltä retkeltään, johon ennen joulua
jo meni. Mitäpä olisikaan ollut hänellä enään
täällä tekemistä! Tukkien matkassa on tullut ja
lautalla eilen Viraniemen rantaan laskenut. Siinä
on maihin noussut ja siinä on Hanna ollut vas-
tassa.

Pertun kasvot ovat laihemmat kuin vuosi sitten
ja hän näyttää isosti vanhentuneelta. Silmäin alle
ovat ilmaantuneet tummat juovat ja liikkeet ovat
kuin väsyneemmät. Hanna vaan on virkku ja suk-
kela ja hänessä on kuin jotakin hermostunutta kii-
rettä niinkuin pelkäisi jostakin myöhästytävänsä tai
jotakin kadottavansa.

— Kumma on, että minä sittenkin tämän päi-

vän olen jaksanut elää, — sanoo Perttu ja he istuvat kuusen alle, jonka vieressä hauta on.

— Kun pääsemme pois täältä, pois Viraniemen näkyvistä, tulee sinun paljon helpompi ollaksesi ja elääksesi — vakuuttaa Hanna ja painaa Pertun kättä.

— Tulleeko minusta entistä miestä koskaan! — epäilee Perttu. — Pois meidän pitää joutua . . . pois hyvin pian . . . Joka hetki, jonka viivyn on kuin kuoleman tuskassa . . . Ymmärrätkö minua Hanna rakkaimpani?

Hanna painautuu hänen rinnalleen ja ratkee itkemään.

— Minä tiedän sinun tuskasi, tunnen sen selvään . . . Siksi kiirehtikäämme! Kaikki on valmiina lähtöön . . .

— Kun minä vaan vielä paranisin entiseksi mieheksi . . .

— Paranet, paranet . . . Luota minuun! Perttu rakkaimpani!

— Mitä sanoisi äiti, jos haudastansa puhua saattaisi?

— Käskisi paeta pois ihmispetojen keskeltä . . .

— Muistatko, kun äidin hautauspäivänä täältä tulimme! Olin silloin verevä, toivova mies . . . nyt . . .

— Nyt olet sama mies vielä! Yö on pian puolessa. Joutukaamme! Rohkaise luontoasi! Ajattele, että olen luonasi, vieressäsi! Ystävä, jota et vaihtaisi maailman tavaroihin . . .

— En vaihtaisikaan . . . Jääköön kaikki kun sinut olen saanut. Oikeastaanhan minun pitäisi olla iloinen ja kiitollinen nyt . . .

— Unhota entisyytesi . . . työsi, tuskasi ja särkyneet unelmasi . . . Nyt vasta ruvetkaamme elämään!

He saapuvat tielle, joka kulkee Viraniemen ohi, rantatörmän ja kartanon välitse. Perttu tuijottaa tiehen, johon vasta on ajettu kellertävää someroa. Uskottelee itseään, ettei näe muuta kuin tien someron ja nurmea työntävät pientareet mellemmin puolin. Mutta hän näkee kuitenkin. Näkee Viinamäen, jonka vieras on kyntänyt ja kylvännyt, lepokivensä ja sen takana kasvattikuusikkonsa . . . Ja alempana vainiolla tummanvihreitä timoteisarkoja . . .

Miksi näkee, vaikka kokee päätänsä painaa rintaan, ummistaa silmiäänkin ja kävelee niinkuin tulinen hiillos jalkain alla polttaisi! Mutta sitenkin tuntee ja näkee . . . näkee että puutarha työntää rikkaruohoa . . . ja suuri oksa riippuu re-

vittynä isoimman tuomen kyljestä . . . Se tuomi
ensiksi kukkaan kävi . . .

— Joudutaan . . . joudutaan! —

Hän astuu niin, että Hannan on vaikea seurata . . .

— Olikohan versomassa se viimekeväinen kuusi
jonka pohjoispuolelle istutti . . .

— Ole rohkea! kehoittaa Hanna.

Mutta Perttu näkee sittenkin, että siellä seisoo
joku outo mies pihalla, lapio olalla . . .

Suvannolta alkaa kuulua tukkimiesten laulua ja
kaiku kiertelee pitkin vaarojen lakia, kaukana etäi-
syydessä hiljemmin ja vaieten vihdoin taivaan-
rannalla.

Siinä näkyy lautta olevan menossa aivan lähellä
Hopeasaaren nenää, vuopioon painumassa . . .

Toinen lautta on keskellä suvantoa . . .

Jo ovat ehtineet sivu Viraniemen tiehaaran, niin
että talo ja puutarha ovat takana, mutta Viina-
mäen pelto näkyy nyt vielä paremmin kuin äsken
ja tiirakylkinen lepokivi sen niskalta . . .

— Millaistahan oli Karhusuolla viimekesällinen
timotei . . .?

Ei näy ketään kylän raitilla liikkeellä, mutta
siellä täällä talojen pihilla näkyy jokunen ihmi-

nen liikahavan renki tai päiväläinen, joka vasta myöhään on työstä palannut.

Tie tekee mutkan niin että Viraniemi jääpi toisien talojen taakse, mutta Viinämäki näkyy vieläkin.

Pertulle tulee vähän helpompi olla, tuntuu kuin suuri paino putoaisi hartioilta ja niinkuin saattaisi nyt keveämmin hengittää . . .

— Jo olemme pian Vaaralassa. Siellä odottavat meitä Kustaava ja isä. Hevonen ja kaikki ovat valmiina, — sanoo Hanna.

— Aikoiko Jokijalka tulla?

— Aikoi tulla.

He hiljentävät kävelyään. Perttu on niin kalpea kuin sairas ja hänen silmänsä kiiltävät niin kummallisesti. Äänikin puhuessa värähtelee.

— Tyynny jo, kallis ystäväni! Maailma on suuri ja avara ja itse olemme me onnemme seppiä . . .

— Minun onkin jo helpompi olla . . . Mutta joutua meidän pitää . . . Mikä ihmeellinen yö, valon ja ilon keskellä . . . taivaan valon ja taivaan ilon keskellä . . .

Silloin juuri saapuvat he Vaaralan tiehaaraan ja lähtevät nousemaan taloon.

— Oletko kuullut mitään Junnon-Iikasta?

Onko häntä näkynyt sitten kun tukinajosta karkasi kuin puulla päähän lyötynä? — muistaa Perttu kysyä.

— On kerrottu koskenniskassa olleen . . .

— Mikähän sillä miehellä oikeastaan oli mielessä? Minä pelkäsin häntä välisti . . .

— Ei hänellä *sinulle* eikä *minulle* ole pahaa mielessä, . . . mutta mitä miettinee Lommalle . . . Uskotko, että hän rakasti sinua, senvuoksi että sinä olet minun mieheni . . .

Perttu katsoi Hannaan niinkuin ei oikein ymmärtäisi mitä Hanna tarkoitti.

— Hän olisi tahtonut meille molemmille hyvää, — lisäsi Hanna.

— Kummallinen mies! — virkkoi Perttu ajatuksiin vaipuen.

— Kummallinen kylläkin. Omituinen ihminen, jossa on hyvää ja paljon pahaa. Iikka rukka! Sääli on häntä!

— Sääli on minustakin. Mutta minkävuoksi hän sitten niin sanan puhumatta katosi?

— Häneen koski tämä sinun kohtalosi . . . Ei mitään osannut sanoa, niin erosi pois . . . Semmoinenhan hän oli lapsenakin . . .

He saapuivat Vaaralan pihalle, jossa hevonen jo

seisoi valjaissa, valmiina lähtemään Hannaa ja Perttua kyyditsemään kaupunkiin.

Pirtissä on Kustaava lapsineen, Jokijalan isäntä ja emäntä, Karjakko-Kreeta ja Venni-poika. Kustaava lapsineen, Kreeta ja Venni ovat nyt kaikki muuttaneet Vaaralaan, Kustaava hoitamaan emännyyttä, Kreeta karjaa ja Venni-poika vanhan isännän avuksi. Säästöillään ovat Perttu ja Hanna maksaneet Vaaralan velat, niin että siinä nyt saavat rauhassa elää. Ja apua lähettävät lisää. Siinä ovat jo kaikki olleet siitä asti kun Viraniemi myytiin keväällä ja Lomman omaksi joutui.

Katkeraa on eronhetki. Kustaava ja Venni-poika ulvovat ääneensä. Perttu on kuin haamu kalpea. Hanna yksin on virkku ja iloinen.

Jokijalka on vasta siihen saapunut Koskenniskasta. Vakavana on vanha mies, pitkissä ajatuksissa piippuaan poltellen.

— Lienettekö kuulleet, että Lomma ja Artturi-poika ovat hukkuneet! — sanoo hän.

Kaikki katsovat kysyvästi lisää odottaen.

Jokijalka jatkaa:

— Puolenpäivän aikana olivat koskenniskalta lähteneet veneellä soudattamaan yli, niin vene kaatui . . . aivan niskalla . . . Olivat vähin olleet

humaloissaan kumpikin . . . eikä ehditty apuun, vaikka monta venettä oli pantu vesille . . .

— Kahdenko olivat isä ja poika? — kysyy Hanna, tavallista kiihkeämmin.

— Oli ollut Junnon-Iikka soutamassa. — Hänet ehtivät pelastaa hukkumasta . . .

— Junnon-Iikkako! — huudahti Perttakin, nyt vasta älyten mistä on kysymys.

Hanna saa vaivoin kiljahduksensa pidätetyksi, kokoaa kaikki voimansa ja sanoo:

— Eivät he sitten Viraniemeen päässeet kumpikaan. —

— Eivät päässeet, — sanoi Jokijalka, sammunutta piippuaan imien.

— — — —

Visavaaran harjulle noustessa, siihen, jossa oli kylän raja, silmäsi Perttu vielä taakseen. Sieltä näkyi kotikylä ja suuri, saaririkas ja vihannoiva suvanto, auringon alkaessa kohota pohjoisten maailmojen vaarojen takaa . . . Välkkyivät Hopeasaaren heinikot aamukasteessa ja suvannon pinta kullalta kumotti . . .

Mutta koko itäinen maailma, suuri siintävä kiviö, näytti vielä nukkuvalta jättiläiseltä.

Pertun katse jäi sinne päin ja taas hän muisti

sitä, jonka aina oli uudistanut kun tämän harjun yli kulki . . .

Oli maita ja metsiä, korpia ja lihavia soita! Olisi siinä leivälle sijaa kasvaa, olisi työtä tuhansille!

Ja taas oli Perttu näkevinään, kuulevinaan, oli tuntevinaankin, että erämaa ikävöi asukastaan, korpi kuiski kuokkijaansa ja kova kiveä raivaajaansa . . .

Koska ehtisi sinne kuokka, koska aukaiseisi aurasoiden selkiä ja halkoisi karhi korven lihavaa mästä!

Olisi työtä, olisi elämää Pohjolassa . . . kun vieraille maalle ei parhaiden poikien hiki valuisi.

Silloin alkaa hevonen painua harjun toiselle puolelle.

Perttu ummistaa silmänsä ja painaa päänsä Hannan syliin.

LUKUJÄRJESTYS

	Siv.
I	8
II	26
III	48
IV	70
V	82
VI	94
VII	110
VIII	123
IX	140
X	155
XI	174
XII	182
XIII	194
XIV	203
XV	210

Väinö Kataja on ennemmin ilmestyneistä kirjoistaan saanut m. m. seuraavia arvosteluja eri sanomalehdiltä:

Kulmuja I (ilmestynyt v. 1901):

„Harvoin saa arvostelija niin täydellisellä vakuumuksella suositella kaunokirjallista teosta kaikille lukijoille ilman poikkeusta. Erinomaisen kaunista ja väririkasta on kieli, hienon tunteikas on tekijällä sydän ja hänen kirjojustapansa muistuttaa Juhani Ahon ensimmäisiä lastuja, silloin kuin ne uusimman vaikutuksensa tekivät.“

Hämeen Sanomat.

Kulmuja II (ilmestynyt v. 1903):

„On kieleltään sorjasti helähtelevä kertomuskoelma. On joukossa monta hyvää, tekisi mieli sanoa helmeä. Tunnelmaa uhkuu kertomuksista runsaasti, uhkuu niistä joskus raikasta humoriakin ja kielen kauneudelle ja sujuvalle käytölle on kaikki tunnustus annettava. Teosta voi täydellä syyllä suositella kaikelle kirjallisuutta seuraavalle yleisölle.“

Keski-Savo.

„Varavallesmannina“ (ilmestynyt v. 1906):

„Ansiokas lisä meidän vielä verrattain käyhään iloluontoiseen kirjallisuuteemme. — — Kertomukset ovat täynnä humorista, sitä puhdasta, mutta siltä sattuvaa leikillisyyttä, mikä saa mustamielisimmänkin hymyilemään. — — Katajan kirjojustapa on esimerkiksi kelpavaa. Se on kohtuullisen lyhyttä ja aina asiallista.“

Kyminlaakso.

Maalaiskuvia I (ilmestynyt v. 1907):

„Väinö Katajalla on edelleen sama tarkka silmä tehdä havainnoita kotiseutunsa Perä-Pohjolan kansan elämästä ja sama sattuva tapa panna paperille näkemänsä, kuulemansa; kieli on edelleen kaunista, sujuvaa, nuortea ja sanarikasta.“

Mikk. Sanomat.

Tuskaa (ilmestynyt v. 1907):

„Vähäinen novelli, missä kerrotaan lappalaistytön Eilan ja helsinkiläisen metsäherran lyhyttä, mutta hehkuisaa lemmentarinaa Lapin raukoilla rajoilla. — — Miinuun se on suuresti vaikuttanut välittömyydellään, vaatimattomuudellaan ja puhtaudellaan, mikä on kuin Lapin valkoinen lumi. Se on kuin elämän varrelta paperille pantu kuva. — Kauniit ja vaikuttavat ovat luonnonkuvaukset Lapin mailta, mitkä vetävät vertoja etevimpien kirjailijoittemme luonnonkuvauksille.“ Kärjala.

Maalaiskuvia I (ilmestynyt v. 1908):

Nämä kuvaukset ovat kirjoitetut Väinö Katajan tunnetulla reippaalla ja omatakeisella kielellä ja ovat sangen sattuvia maalaiskuvia. Sattuvasti tulee monissa paikoin esiin uusi ja vanha katsantokanta, joissa kansan terve järki esiintyy usein ylimpänä.“ „Liitto“.

Elämän loppuessa (ilmestynyt v. 1908):

„Romaani on kolmiosainen, josta ensimmäinen osa on kuin ihana alkusoitto. Siinä kirjailija antaa lukijan mielikuvituksen liidellä rakastavan naissielun, romaanin päähenkilön, Lailan, johdattamana ihanaan fantastiseen muistojen maailmaan, jossa kohtaamme vain onnea, suloa uskollisuutta ja puhtainta rakkautta.“

„Maalainen“.

Uuteen elämään (ilmestynyt 1909):

„Uuteen elämään on herttainen saloelämän idylli, jonka lukee mitä suurimmaksi mielihyväkseen. Pohjolan valoisaa kesäluontoa, maalaiselämän suloja, saloseudun tervettä oloa kuvailee tekijä eloisin piirtein, samalla osaten varsin luontevasti kehittää rakkaustarinan. — Se on hyvä kirja, hankkikoon sen itselleen jokainen.“

U. Suometar.

Väinö Katajan kirjoja myyvät, mikäli painoksia vielä riittää, kaikki kirjakaupat ja allekirjoittanut kustantaja

Kustannusliike **Arvi A. Karisto**, Hämeenlinna.

Muutamia v. 1908 kirjoja:

- Väinö Kataja*, **Elämän loppuessa**, romaani. 181 siv.
Hinta 2: 50.
- Heikki Meriläinen*, **Sattumuksia Jänislahdella**,
kuvaus. 196 siv. Hinta 2: 25.
- U. V. Valakorpi*, **Silmänräpäyskuvia**, novelleja. 180
siv. Hinta 2: 50.
- Larin-Kyösti*, **Harteenkaivajat**, hölmöläiskomedia.
157 siv. Hinta 2: 50.

- Leonid Andrejew*, **Pimeyttä**, kuvaus. 95 siv. Hinta
1: 25 p.
- J. V. Calamnius*, **Taivalkoski**, tarina Ison-Vihan ajoilta,
190 siv. Hinta 2: 50.
- Vilkie Collins*, **Valkopukuinen nainen**, perhero-
maani. Kaksi osaa. Kuvitettu. Yht. 840 sivua.
Hinta sid. 10 mk.
- G. af Geijerstam*, **Ikuinen arvoitus**, avioliittoromaani.
164 siv. Hinta 2: 25.
- Rob. Heymann*, **Golgalta Roomaan**, romaani Ne-
ron ajoilta. 337 siv. Hinta 3: 25.
- Hjalmar Söderberg*, **Valittuja sivuja**, kertomuksia.
180 siv. Hinta 2: 50
- Myydään kaikissa kirjakaupoissa.

Kustannusliike **Arvi A. Karisto**, Hämeenlinna.

Muutamia v. 1909 kirjoja:

Väinö Kataja, **Uuteen elämään**, idylli erämaasta.
125 siv., hinta 1: 50.

James Allèn, **Kun ihminen ajattelee**. Hinta 50 p.

Rich. Michaelis, **Kommunistinen yhteiskunta v. 2000**. Jatkoa ja vastaus E. Bellamyn teokseen.
Sivuja 108. Hinta 1: 25.

Burton E. Stevenson, **Holladayn juttu**, seikkailuromaanin Nev-York'in salaperäisyyksistä. Hinta 2:50.

Adolf Starck, **Intohimon lumoissa**, itävaltalainen seikkailuromaanin. Hinta 2 mk.

Meri Sulju ja Juho Ahava, **Nuorison leikkikirja**.
360 leikkiä nuorisolle ulkona ja sisällä. Hinta
sid. 2: 50.

Viktor Heikel, **Voimistelun vapaa- ja sauvaliikkeitä** suom. K. E. Levälähti. Hinta sidott. 2:50.

Alexander Haig, **Ihmisen terveys**, ravintojärjestys ja ruoka. Esipuhe toht. E. V. Lybeck'iltä. Hinta 1: 50.

Anders Vide, **Kylvyt ja kotivoimistelu**, kuvilla varustettu kotivoimistelu-opas. Hinta 1: 50.

Louis Kuhne, **Uusi lääketiede**, oppi tautien parantamisesta ilman lääkkeitä ja leikkauksia. 3:s painos. Hinta 5: 50, sidott. 7 mk.

Myydään kaikissa kirjakaupoissa.

Kustannusliike **Arvi A. Karisto**, Hämeenlinna.

V. 1909 UUTUUKSIA:

Katja, UUTEEN ELÄMÄÄN.
1: 50.

Walakorpi, MARIANNE. 1: 50.

Kipling, VIIDAKKOPOIKA.

Kretzer, AATETOVERIT. 2: 50.

Kirjallisia pikkuhelmiä N:ot 6 – 20
à 75 p.

Leblanc, ONTTO NEULA.
3: —.

Stevenson, HOLLADAYN JUTTU.
2: 50.

Stevenson, SOTKUIINEN VYYHTI.
3: —.

Starck, INTOHIMON
LUMOISSA. 2: —.

Suom. lauluk. 1.

Kataja

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 102 1169

